

Ал-Ваъй сөзү

**БАТЫШ ИСЛАМ ӨЛКӨЛӨРҮНДӨ
ХАЗАРАТТАР СОГУШУН АЛЫП БАРУУДА
БУЛ КҮРӨШТӨ ИСЛАМ ЖЕҢИШКЕ ЖЕТЕТ
ЖАНА БАТЫШТЫН ЖАРАКСЫЗ ХАЗАРАТЫ
ЖЕҢИЛЕТ**

**РАСУЛУЛЛАХ ﷺ ДЫН МАВЛУДУН БЕЛГИЛЕП ЖАТКАН
МУСУЛМАДАР ИСЛАМДЫ ЖАШООДО КАНДАЙ ТИКЕЛӨӨ
КЕРЕКТИГИН БИЛИП АЛЫШЫ ЛАЗЫМ**

Мамлекеттин күчтүү же
күчсүздүгүнө таасир кылган
географиялык факторлор

Зиммийлер диний азчылык
болуп эсептелбейт, алар башка
мусулмандар сыяктуу жаран

«Силер кандай болсоңор,
жетекчилериңер да ошондой
болот» – бул чынбы?!

386

Отуз үчүнчү жыл чыгышы, робиул-аввал 1440х, ноябрь 2018м

НУСКА БААСЫ

Ливан 1000 лира

Яман 30 риял

Түркия 1 доллар

Пакистан 1 доллар

Австралия 2,5 доллар

Америка 2,5 доллар

Канада 2,5 доллар

Германия 2,5 евро

Швеция 15 крон

Бельгия 1 евро

Британия 1 евро

Швейцария 2 франк

Австрия 1 евро

Дания 15 крон

Ушул санда

- **Ал-Ваъй сөзү:** Батыш Ислам өлкөлөрүндө хазараттар согушун алып барууда, бул күрөштө Ислам жеңишке жетет жана Батыштын жараксыз хазараты жеңилет..... 3
- Халифалык мамлекети анын тикеленишине каршы аракеттерге кантип каршы турат? (1)11
- Мамлекеттин күчтүү же күчсүздүгүнө таасир кылган географиялык факторлор (1).....19
- Түркиядагы экономикалык кризис: жалганбы же кыйрообу?.....28
- Шаръий түрдө этибарга алынбаган усул (1)34
- Зиммийлер диний азчылык болуп эсептелбейт, алар башка мусулмандар сыяктуу жаран44
- Расулуллах ﷺдын мавлудун белгилеп жаткан мусулмандар Исламды жашоодо кандай тикелөө керектигин билип алышы лазым47
- «Силер кандай болсоңор, жетекчилериңер да ошондой болот» – бул чынбы?!54
- **Аалам мусулмандарынын кабарлары**.....60
- **Куръани Карим сабагында**64
- **Бейиш бактары:** Инсандардын мухтаждыгына жардам берүү70
- **Алардын хидаяттарына ээрчигиле:** Кайраттуу аскер Мажзаа ибн Савр Садусий رضي الله عنه75
- **Соңку сөз:** Булундагы жараксыз мамлекеттер менен ыфлас «Израиль» ортосундагы мамилелер ачыктан-ачык нормалдаша баштады79
- Newsweek: Жакынкы Чыгыш жакында «Араб жазынан» да чоңураак силкинүүлөргө туш болот.....80

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

**БАТЫШ ИСЛАМ ӨЛКӨЛӨРҮНДӨ ХАЗАРАТТАР
СОГУШУН АЛЫП БАРУУДА
БУЛ КҮРӨШТӨ ИСЛАМ ЖЕҢИШКЕ ЖЕТЕТ ЖАНА
БАТЫШТЫН ЖАРАКСЫЗ ХАЗАРАТЫ ЖЕҢИЛЕТ**

Хизб-ут-Тахрир Рошид Халифалыкты тикелөө аркылуу исламий жашоону кайра баштоону өзүнүн биринчи даражалуу маселеси кылып алды, ал Исламий Уммат ойгоно баштаганын, узак жылдардан бери динин башкарууга алып келүүнү каалап жатканын түшүнүп жеткен. Бүгүнкү күндө Батыш да муну түшүнүп турат. Бирок, бул нерсе Батышты Исламдын кайра тикеленишине жол бербөө жана өзгөртүү үчүн аракет кылып жаткандар компасын буруу үчүн пландарды иштеп чыгууга үндөдү. Мисалы, Америка Иранда шахка каршы Ислам негизиндеги өзгөртүүнү пайда кылды. Себеби, АКШ ал убакта шахты кулатууга кудуреттүү жалгыз күч Ислам экенин билген. О.э. Америка Советтер Союзуна сокку берүү үчүн Афганистандагы мусулмандардын жүрөгүндөгү жихад туйгусунан пайдаланды.

Батыш Алжирде шайлоолор региондо биринчи ирет эркин шайлоо катары өткөрүлүшүнө урухсат берген соң исламий Куткаруу Фронту чоң натыйжаларга жетишти. Ошондо шайлоо натыйжалары бекер кылынды жана Фронт жетекчилери башкаруу стулуна отуруунун ордуна камакка алынды. Босния жана Герцеговинадагы мусулмандарда өз динине кайтуу белгилери сезилген соң, серб жана хорваттар аларга каршы согуш баштады. Серб жана хорваттар мусулмандарды чочко этин жегенден жана арак ичүүдөн тыйылышты деп айыпташкан. Ушул сыяктуу окуялар бүткүл дүйнөдөгү мусулмандар азап тартып жаткан боордошторунун кайгысын тең бөлүшүштү, колдоп-кубатташты жана финансылык жардам көрсөтүштү. О.э. боордошторуна жардам берүү үчүн ыктыярчылар аттанды. Ушул абалда Исламды жашоо майданына кайтаруу үмүтү күчөп бара берди.

Америка жана Европа иш олуттуу түс алып, анын тизгининен чыгып бара жатканын көрдү. Ал Афганистандагы мусулмандардын

жүрөгүндөгү жихад туйгусунан Советтер Союзуна каршы күрөшүүдө пайдаланган. Эми болсо, бул туйгу мусулмандардын баардык өлкөлөрүнө жайылып аны тынчсыздантып койду. Америка башында Ал-Каида жөнүндө унчукпаган жана Саудия сыяктуу малай мамлекеттерди аны колдоп-кубаттоого буйруган. Эми болсо, бул уюм анын өзүнө каршы согуш баштаганын көрдү. Ал-Каида Американын элчиканаларында бир катар жардырууларды ишке ашырды, 11-сентябрь окуялары жүз берди. Советтер Союзу Афганистандан куулуп, анын коммунисттик хазараты кулаган соң Ислам Американын биринчи орундагы душманына айланды. Америка мусулман өлкөлөрүнө өкүмдарлык кылуу, мусулмандардын жалгыз исламий мамлекетте биригүүсүн алдын алуу үчүн аларды кайра ыдыратуу жөнүндө ойлоно баштады.

11-сентябрь окуяларынан кийин Америка Афганистанды басып алды. Саддам Хусайн Кувейтке кириши артынан Иракты басып алды. Америка регионду атаандаштарсыз колония кылуу, түздөнтүз ыдыратуу, Исламдын башкарууга келишине жол бербөө үчүн мусулман өлкөлөрүнө кирди деп айтсак болот. Бирок, ал ушул эки өлкөдө мусулмандардын күчтүү каршылыгына туш болду, ойлогонунан да чоң финансылык, моралдык жоготууларга учурады. Америка дүйнөнү жеке өзү бакшарууну пландаган. «Кылым долбоору» деп таанылган ушул пландын ийгиликсиздикке учурашында абалдардын таасири күчтүү болду.

Мындан тышкары, капиталисттик түзүм термеле баштады жана 2008-жылдагы финансылык кризис аны кыйратууга аз калды. Натыйжада, Америка жана Европа мамлекеттери Ислам күчтүү экенин сезишти. Бул болсо, Батыштын Халифалык мамлекети тикеленишинен кооптонууларын күчтөттү. Дүйнөнүн түрдүү жетекчилеринин, муфаккирлеринин, аналитиктеринин жана басма сөз кызматкерлеринин билдирүүлөрү көбөйдү. Алар өз билдирүүлөрүндө Халифалыктын кайра тикеленишинен катуу эскертишти. Бул жөнүндө эл аралык жана регионалдык маалымат каражаттары көп айтты. Ушул орунда эстөөгө ылайык Аллахтын рахматы ушул болду, Америкада жүз берген финансылык кризис убагында Батыштын белгилүү маалымат каражаттары капиталисттик Батыш проблемага туш келгени жөнүндө жаза баштады. О.э. бул проблема үчүн капиталисттик түзүмдө чечим жок экени, исламий финансылык түзүм бул проблеманы чече

алышы жана Уолл-стритти исламийлештирүү керектиги жөнүндө жазды.

Бул нерсе Исламдын күчтүү экенине жана дүйнөнү башкара алышына болгон ишенимди күчөттү. Ошондуктан, Американын исламий өлкөлөрдөгү мусулмандарга каршы согушу Халифалык фикратын жок кылууга жана келечекте Ислам Америкага атаандаш болушуна жол бербөөгө каратылды.

Обама бийликке келген соң, расмий таризде Америка дүйнөнү башкарууда түздөн-түз басып алууга жана ырайымсыз күч иштетүүгө негиделген саясатынан баш тартканын айтты. О.э. малайларды орнотуу, адамдарды сатып алуу, фитна козгоо, ыңкылабдарды уюштурууда тыңчылык аракеттерине негизделген саясатка кайтканын айтты. Башкача айтканда, Америка Исламга каршы согушунда ыкмасын өзгөрттү, бирок, согушту токтоткон жок.

Обама доорунда, исламий өлкөлөрдө режимдерди кулатууну талап кылган козголоңдор башталганда Америка жана Европа мамлекеттери Уммат режимдерди кулатып, ордуна Халифалыкты тикелөөнү каалап жатканын көрдү. Алар Умматка ушул негизге ылайык жана Буш доорунан бери амал кылынып келе жаткан «терроризмге каршы согуш» урааны астында мамиле кылды. Бул хазарий күрөш Сирияда жаркын байкалды. Себеби, ал жердеги мусулмандарда Исламий мамлекетти, өзгөчө Халифалыкты тикелөө үчүн ачык багыт бар эле. Батыш ушул нерсеге этибар каратты. Ошондуктан, дүйнө мамлекеттери Америка жетекчилиги астында ушул багытка каршы ар кандай инсаний жана ахлакий кыйматтардан, ар кандай логикадан сыртта болгон ырайымсыздык менен сокку берүүгө киришти. Батыш өз калкынын канкору болгон Башарды колдоп-кубаттап, анын бийликте калышына аракет кылып жатса, андан кайсы логиканы күтсө болот? Бул болсо, Батыш хазаратынын кулашын гана күчөттү. Батыш мусулмандарга жана алардын динине каршы кылмыш жасап аларды моюн сундура алдыбы? Жок моюн сундура албады, Аллахтын урухсаты менен моюн сундура албайт. Уммат жана анын дини ойгоо, соккулар Умматты өз жолунан кайтара албайт, тескерисинче күчөтөт. Батыштын ийгиликсиз аракеттери Умматты өзгөртүүгө болгон каалоосун ишке ашырат жана Батыштын кулашын тездетет.

Туура, Батыш аскерий согуштарда жеңип чыгышы мүмкүн, бирок, хазарий күрөш майданында Ислам жеңишке жетишет,

Батыш кулайт жана жеңилет. Кимде-ким Батыш жеңишке жетишти десе жаңылышат. Бул Ислам жеңишин артка сүрүшү мүмкүн. Хазарий күрөш ушул дин пайдасына чечилгенине чейин Батыштын мусулмандарга каршы аскерий согушу уланат.

Ошондуктан, Батыш Ислам жана мусулмандарга чабуул кылып, өз хазаратынын кулашынан кооптонуп турат. Ал чындыктарды жашырат жана өзүн жеңип чыккандай көрсөтүүгө аракет кылат. Бирок, түпкү вакиълик мунун тескериси. Мусулмандар исламий долбоорго т.а. Халифалыкты тикелөөгө аракет кылышса, алар менен Батыштын ортосунда күрөш токтобойт.

Бул жерде этибарлуусу, Батыш Халифалыктын тикеленишине жол бербөө үчүн жасаган олуттуу жана кылмыштуу иштери Халифалыкты тикелөө үчүн аракет кылып жаткандарга, өзгөчө Хизб-ут-Тахрирге каршы каратылган. Себеби, ушул максадга карай аракет кылып жаткан жамаат Хизб-ут-Тахрир гана. Ошондуктан, Хизб-ут-Тахрир Батышка каршы күрөштө жетекчилик кылышы жана Умматты жетектеши لازым. Себеби, Халифалык тикелөө долбоору Хизбдин долбоору.

Этибарлуусу, Хизб өзгөртүү ишинде шаръий тарыйкатты бекем карманат, аны чырайлуу ибадат жана нусрат үчүн зарыл нерсе деп билет. О.э. Аллахтын нусраты ушул эки нерсе менен гана ишке ашат деп билет. Батыш муътадил деп атаган жана динди түшүнүүдө анын тарыйкатына негизделген уламалар, исламий кыймылдарда ушул эки нерсе жок.

Себеби, алар прагматик болуп, өкүмдөрдү вакиъден алат, кайрыисламий ишенимдерден таасирленген, жарым-жарты, балким, андан да ыфлас чечимдерди кабыл алат. Алар сунушталып жаткан ар кандай Батыш долбоорлорун кабыл алууга даяр. Мисалы, Батыш исламий кыймылдарды өз өлкөлөрүндө саясий аракет алып баруу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушу, алар менен эл аралык чөйрөдө кызматташуусу үчүн исламий аракеттен баш тартууга чакырды. Ошондо биринчилерден болуп Тунистеги Нахза партиясы саясий аракетин токтотконун жарыялады. Ихванул Муслимин болсо вакиъге ылайык иш жүргүзгөн прагматик исламий кыймылдардын эң алдыңкыларынан болуп эсептелет. Бул нерсе алар Мисирде бийликти ээлешкенде ачык-айкын байкалды. Ал эми, салафийлер Иранга каршы яхудийлер менен союз түзүү пайдалуу экенине фатва берүүдө Ибн Салмандын колундагы жүзүк сыяктуу.

Америка аскерий жеңиш хазарий согушта пайда алып келбешин билет. Ошондуктан, Халифалыкты тикелөө долбоорун кулатууга негизделген ыглас жана айла-амалдуу план түздү. Америка мусулмандардын арзуусу болгон Халифалык жөнүндө жаман элес пайда кылуу, мусулмандар Халифалыкты долбоор катары кармабашы, мусулмандар жана Халифалык үчүн аракет кылып жаткандар аны четке кагуулары үчүн ыглас иштер менен алектенген ИШИМ тобун пайда кылды. О.э. эрдаганча Түркияны исламий коомго жогорку үлгү катары жана Халифалыкка исламий альтернатива катары сунуш кылды.

Америка ушул чегарада токтоп калбады, Исламды реформалоо үчүн америкача хужжат иштеп чыкты. Себеби, Америка проблема террорчулар деген мусулмандарда эмес, проблема Ислам нусустарында деп билет. Ушул мааниде франциялык илманий адамдар франциялык мусулман илманийлер менен бирге Куръани Карим аяттарын бекер кылууну талап кылышты.

Андан тышкары социалдык тармактарда Исламга каршы түрдүү көрүнүштөгү чабуулдар жана фикирий чагымдар болуп жатканы эч кимге сыр эмес. Алардан максат батыл деңизинде акыйкат чөгүп кетиши үчүн фикирий экиленүүнү пайда кылуу. О.э. фатваларды акимдердин өлчөөсү боюнча чыгаруулары үчүн акимдер урухсат берген диний мекемелерге чектөө керек деп жаткандар бар. Саудиядагы уламалар комитети жана мусулман өлкөлөрүндөгү фатва бөлүмдөрү ушуга мисал болот.

Булар козголоңдорду жеңүү үчүн Америка ишке ашырган жана ишке ашырып жаткан нерселер. Америка козголоңдор кайра башталышынан коркуп жатат. Мисалы: Саудияда Салман бийликке келиши, анын уулу мураскер канзаада болуп дайындалышы, Сауд үй-бүлөсүнүн мурас мыйзамында ички ыңкылап жүз бергени, ваххабийлик диний түшүнүктөрүнө каршы мамлекет ыңкылабы жүз бергени, Саудия «Израиль» менен сулх түзүүгө даяр экени, Араб-«Израиль» күрөшү Араб-Иран күрөшүнө айланышы, Саудия Яман согушуна кириши, андагы үлкөн сарф-каражаттар, камоолор, диний, маалымат жана саясий символдорго, үй-бүлө башчыларына чейин жеткен өлтүрүүлөр, акмактарча чыгарылган саясий токтомдор, Жамал Хашокжийдин өлтүрүлүшү... ушул жана ушуга окшогон окуялар Саудия мамлекети козголоң жана ыңкылабдар жүз бериши мүмкүн болгон мамлекеттер катарына киргенинен кабар берүүдө.

Саудияда жүз бериши мүмкүн болгон нерсе Булуң мамлекеттерине да тарайт. «Израиль» бул жөнүндө «Жаңы араб жазы Фарс булуңунун астанасындабы?» деген изилдөө жарыялады. Анда айтылышынча, Саудия өкмөтү ушундай кооптуу кадамды койгон, анын артынан Саудия калкы башкаруу түзүмүнө каршы козголушу мүмкүн. О.э. 2010-жылдын аяктарында жана 2011-жылдын баштарында Тунис, Мисир, Яман, Ливия, Сирияда жүз берген демонстрациялар Саудияда башталып кетиши мүмкүн. Изилдөөнүн тыянагы боюнча, Саудиянын өзгөчө бүгүнкү башкаруу түзүмүндө кулоо коркунучу бар. Изилдөө Вашингтонду регион «Жаңы араб жазы» таасири астына түшүп калышынан мурда туруктуулукту сактоо үчүн аракет кылууга чакырган. Мындан тышкары, ушул жөнүндө жазылган бир нече макалалар бар, алардын бири «ИШИМден кийинки террор, боло турган жырткычтыктын көлөмү канчалык болот» деген макала.

Батышта саясий Ислам жаатында аракет кылып жаткан исламий кыймылдарга каршы күрөшүү үчүн олуттуу багыт пайда болду. Бул багыт ушул кыймылдарга чекит коюуга жана эч кимге саясий Ислам менен алектенишине урухсат берилбешин талап кылды. Алар жаңы ураанды (исламчыларга каршы күрөштү) ойлоп табышты, андан максат келечекте саясий Исламга каршы чабуул кылуу. Алар исламчылар жана исламийлер дегенде динде мамлекет бар, башкаруу түзүмү бар деп түшүнгөндөрдү, исламий мабдага негизделген саясий долбоор болгон Халифалыкты тикелөө үчүн аракет кылып жаткандарды назарга алышат.

Демек, биз Батышка каршы күрөштө борбордук орунду ээлешибиз шарт. Ушул күрөштө эң биринчи таштала турган кадам – күрөш акыйкатын түшүнүп алып, ушул негизде вакиъни жакшы түшүнүү. Анткени, биз фикирий күрөш майданында жалгызбыз. Ошондуктан, Умматты өзгөртүүнү ишке ашырууга күчү жетишине жана Аллах кааласа жакында Халифалык тикеленишине ишендиришибиз лазым.

Хизб-ут-Тахрир жигиттеринин долбоору бүгүн эл аралык күрөш уюлу болуп калганы, алардын жеңишке жетишкенине далил эмеспи? Бул Аллах Таала алардын даъватынан жана партиясынан ыраазы болгонунун далили эмеспи? Бул иш т.а. Ислам динин бардык диндер үстүнөн үстөм кылуу Аллах Таала Өз пенделерине ыраа көргөн эң улуу иштерден эмеспи? Бул иш биздин арзуубуз экендиги сыймыктанууга арзый турган нерсе.

Эгер залым кафир мамлекеттерде үч белги болсо т.а. алар зулум кылса, кийин аларга жаркын түрдө даъват жеткирилсе жана алар куфрларында бекем туруп алышса, ыйман келтирүүлөрүнө үмүт жок болсо, алар үчүн кыйроо болот.

﴿وَلَقَدْ أَهَلَكْنَا الْقُرُونََ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَاءَهُمْ رَسُولُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا
كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٠﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ
كَيْفَ تَعْمَلُونَ﴾

«Силерден оболку замандардагы умматтарды өздөрүнө зулум кылгандыктары жана пайгамбарлары ачык-айкын далилдерди келтирген кездеринде, ыйман келтиришпегендиги үчүн жок кылгандыгыбыз маалым. Кылмышкерлер коумду мына ушундай жазалайбыз. Андан соң кандай иштер жасашыңарды көрүү үчүн силерди алардын артынан жерге халифа кылып койдук»

[10:13-14]

Мына ушул белгилер бүгүн Ислам душмандарында пайда болду. Тарыхта Аллах Таала Бану Исраилге жерди мурас кылып берди. Алар саййидибиз Муса عليه السلام менен бирге болгон күндөрү аларга Фиръавн падышалык кылды. Ошондо алар алсыз болуп, Фиръавнга каршы чыгуу үчүн күчтөрү жетпеген. Бирок, алар акыйкатта бекем турганы жана сабыр кылганы үчүн Аллах Фиръавнды жана анын коумун ойрон кылды.

﴿وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشْرِقَ الْأَرْضِ وَمغربِهَا الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا
وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَرْنَا مَا كَانِ يَصْنَعُ
فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ﴾

«Жердин Өзүбүз берекелүү кылган чыгыш жана батыштарына бечара коумду (Бани Исраилди) мураскор кылып койдук. Сабыр кылгандыктары себептүү Бани Исраилге Роббиңдин көркөм сөздөрү толук болду. Фиръавн жана анын коуму куруп алган имараттарды жана бийик кылып көтөргөн сарайларды болсо кыйраттык»

[7:137]

Куръан бардык заман жана мекендерде жашаган мусулмандарга акыйкатты айтып, мындай дейт:

﴿وَأَذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَآوَاكُمْ وَأَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهِ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

«Дагы силер жерде азчылык жана алсыз болгон чагыңарда, адамдар талап кетүүлөрүнөн коркуп турган чагыңарда силерге жай берип, Өз жардамы менен колдоп-кубаттаганын, шүгүр кылышыңар үчүн пакиза нийматтардан ырызкылар бергенин эстегиле!» [8:26]

Хак даъватты көтөргөн киши үчүн бир гана нерсе маанилүү, ал да болсо, хак үстүндө бекем туруу. Даъватчы Аллахтан гана коркот, басым канчалык күчөбөсүн, ооздор канчалык жалган сүйлөбөсүн жана кылмышкер колдор канчалык канга бөлөнбөсүн моюн сунбайт. Нусрат Аллах алдынан келет, ага Аллах менен бирге болгон жана Расуллалах ﷺ тарыйкатына жүргөн кишилер акылуу. Бул – Исламды туура түшүнүү болуп, исламий кыймылдарда ушул нерсе жок. Натыйжада, алар өз дининдеги туруктуу коидалардан четтеп, шарият таразасында өз салмагын жана ишенимин жоготушууда.

Я Роббим, бизди Өзүң ыраазы болгон хизбиңдин сабында кыл. Я Робби, бизди акыйкатка карай жетеле, нусратың менен сыйла. Я Роббим, бизди таква, рахмат, Халифалык, мүмкүнчүлүк ээлери менен кыл. Эй ырайымдуулардын ырайымдуусу, бизди ушул дин үгүттөөчүлөрүнөн кыл. Эй күнөөлөрдү кечирүүчү жана нусрат берүүчү, бизди нусратыңа ылайык топтон кыл. Эй Жараткан, бизге жеңиш бер жана бизди ушул динди үстөм кылуучулардан кыл. Я Робби дуаларыбызды кабыл алгын! □

ХАЛИФАЛЫК МАМЛЕКЕТИ АНЫН ТИКЕЛЕНИШИНЕ КАРШЫ АРАКЕТТЕРГЕ КАНТИП КАРШЫ ТУРАТ? (1)

Саир Салама (Абу Малик)

Өткөн кылымдын элүүнчү жылдарынын башында мусулмандар Халифалыкка кайтуу же аны кайра тикелөө мүмкүнчүлүгүнө ишенбеген. Ошол убактагы мусулмандар Исламга кайтууну ибадаттарга жана ахлакка кайтуу деп түшүнүшкөн.

Социалисттик, улутчулдук жана мекенчилдик фикирлери күчтүү болуп, Ислам артта калган деген түшүнүктөр кеңири жайылган болчу. Бирок, эч канча убакыт өтпөстөн, бул фикирлер жеңилди, исламий дүйнө мындай жийиркеничтү фикирлерден кутулду.

Аллахтын фазилети жана тавфики себептүү, кайраттуу аракет кылып жаткандардын фазелети себептүү Уммат ичинде Исламий мамлекетти кайра тикелөө фикири пайда болду. Башкача айтканда, Пайгамбарлык минхажы негизиндеги Халифалык мамлекети фикири пайда болду. Абалдар өзгөрдү, Халифалыкты кайра тикелөө фикири үмүткө айланды. Башында арзуу болон болсо, кийин амалга, кийин толкун сыяктуу аракетке айланды. 1991-жылы Алжирде шайлоолордо Исламий мамлекет урааны көтөрүлгөндө Алжир калкынын жашы-карысы ушул ураан астында чогулушту. Негизи, Франция ал жерде 130 жыл өкүм жүргүзгөн соң, алжирликтердин сакафатын өзгөртүп жибердим деп ойлогон. Исламий Уммат 1979-жылы Иранда Ислам негизинде өзгөртүү ураанын көтөргөн козголоңго карата да кудум ушундай позицияда турду. 1980-жылы Мисир конституциясына каршы өткөрүлгөн референдумда, 1989-жылы Иорданиядагы парламенттик шайлоолордо жана 1990-жылы Алжирдеги шайлоолордо ушул позицияда турду.

Ошентип, «исламий» же башкасын тандоо туурасында шайлоо өткөрүлсө, «исламий» жак жеңип чыкты. Батыштагы кафирлер Ислам эл аралык күрөш майданына кайтышынан корко башташты. Ошондуктан, алар «экстремизм», «фундаментализм» жана «терроризм» деп Ислам даъватчыларына каршы күрөшө баштады.

Режимдер Халифалык түшүнүгү, Халифалык даъваты жана Хизб-ут-Тахрир сыяктуу сөздөрдөн катуу коркуп калды. Мисалы, Иорданияда Хизб-ут-Тахрир баракчасын таратканы үчүн 3 жыл,

Түркияда 10 жыл¹, Россияда 20 жыл камак жазасы берилет. Өзбекстан жана Кыргызстанда бул кылмыш үчүн жер астында калышың мүмкүн. Ливияда болсо, Каззафий доорунда бул кылмыш үчүн университет стадионунда студенттер жана адамдар алдында өлтүрүлүшүң мүмкүн эле. Бул, болгону баракча таркатканы үчүн гана Хизб мүчөлөрүнө карата колдонулган жазалар. Хизбдин башка саясий иштерине карата кандай жазалар колдонулганын айтпаса да болот. (Бул жөнүндө маалымат алуу үчүн 2013-жылы 8-март күнү «Хизб-ут-Тахрир жигиттерине карата чыгарылган оор жазалар алардын ыйманын гана күчөтүүдө» темасы астындагы матбуат баянатына кайрылыңыз)². Бул саткын режимдер Хизбден жана анын даъватынан абдан коркушууда, алар Хизб уюштуруп жаткан конференция, жыйын жана лекцияларга тыюу салуу үчүн бүтүндөй бир шаардын кирүү-чыгуу жолдорун жаап коюшууда. Палестинанын Батыш Жээгинде Халифалык кулатылганын эскерип өткөрүлгөн конференцияда ушуга күбө болдук.

Өтмүштө мусулман перзенттери Батыш хазаратына жана түзүмдөрүнө азгырылып Батышка барышкан. Бүгүн алар Батыш жалганчы, анын хазараты бузгунчу экенин жана Исламга каршы душмандыгын көрө башташты. Ошондуктан, алар Исламды бекем кармап, рошид Халифалыкты кайра тикелөө үчүн аракет кылышууда.

Батыштагы жетекчилер, саясатылар жана фикирий борборлор Халифалыктын тикелениши жакындашып калганынан эскертип, арты-артынан билдирүү бере башташты. О.э. алар исламий дүйнөдөгү коомдук фикирди изилдешти³. Шариятты колдонуу жана исламий дүйнөнү бириктирүү зарыл деп эсептеген муминдердин саны мусулмандардын төрттөн үч бөлүгүн түзгөнү аларды коркутууда. Американын коомдук фикирди изилдөө «GALLUP» институту⁴ бүткүл дүйнө коомдук фикирин, алардын катарында мусулмандардын фикирин изилдөө долбоору алкагында сурамжылоо өткөрдү. Уюм 2008-жылы 25-июлда өзүнүн сайтында

(1) Мисалы, Түркияда он беш жылда Хизб-ут-Тахрир жигиттерин эркинен ажыраткан өкүмдөр 1621 жылды түзгөн. («Хизб-ут-Тахрир жигиттерине карата колдонулган оор жазалар алардын ыйманын гана күчөтүүдө», 2013-жыл 8-март, басма сөз баянаты).

(2) Махмуд Мумтаз.

(3) Рейтер – кеңири көлөмдүү жаңы сурамжылоо натыйжаларына ылайык, исламий дүйнөдө көпчүлүк адамдар өз өлкөлөрүндө исламий шарият таалими расмий мыйзамдаштырылышын каалайт.

(4) <https://news.gallup.com/poll/109072/Many-Turks-Iranians-Egyptians-Link-Sharia-Justice.aspx>

ушул сурамжылоонун натыйжаларын жарыялады. Сурамжылоонун натыйжалары:

Шариат ишке ашырат ишеним	ишке деген	Иран	Мисир	Түркия
Аялдарга кылат	адилет	76 %	97 %	69 %
Акимдин укуктарын чектейт		46%	49%	23%
Этникалык азчылыкты коргойт		65%	85%	51%
Адам укуктарын коргойт		76%	97%	62%
Кылмыштуулуктун көрсөткүчүн төмөндөтөт		76%	94%	68%
Коррупцияны азайтат		77%	-	70%
Экономикалык адилеттүүлүктү орнотот		78%	94%	55%
Адилеттүү өкүмүн чыгарат	сот	80%	96%	63%
Илимий өнүгүүгө жеткирет		59%	96%	52%
Адамдарга өкмөткө өз сөзүн айтууга урухсат берет		61%	-	53%

Сурамжылоого катышкан 64% мисирлик шариат мыйзам чыгаруунун булагы болушу шарт экенин айтышкан. Сууроо тескери берилгенде т.а. шариат колдонулса эмне зыяндар болушу мүмкүн деп суралганда, 4% кишилер илимий өнүгүүнү чектейт деп жооб берген.

2007-жылы¹ 10-декабрда Индонезия, Пакистан, Түркия, Иран жана Мисирде өткөрүлгөн сурамжылоонун натыйжалары төмөнкүдөй болгон:

Шарият бул:	Түркия	Мисир	Иран	Индонезия	Пакистан
мыйзамчылык булактарынын бири	28%	25%	62%	51%	25%
мыйзамчылыктын жалгыз булагы	8%	64%	13%	13%	52%
мыйзамчылык булагы эмес	41%	2%	12%	8%	5%

2008-жылы 8-мартта өткөрүлгөн сурамжылоодо² көпчүлүк адамдар батышча демократиялык үлгүдөн баш тартышын жана батышча баалуулуктардан эмес, «Исламдан алынган демократиялык» үлгүнү каалашын айткан. Шарият мыйзамчылыктын жалгыз булагы жөнүндөгү суроого: иорданиялык эркектердин 54%ы, аялдардын 55%ы, мисирлик эркектердин 70%ы, аялдардын 62%ы, ирандык эркектердин 12%ы, аялдардын 14%ы, индонезиялык эркектердин 14%ы, аялдардын 14%ы ооба деп жооб беришкен.

Көрүнүп тургандай, эгер Исламды мыйзамчылык булактарынын бири кылуу туурасындагы сурамжылоого демократиялык баалуулуктарды булак кылуу жөнүндөгү сурамжылоону кошсок, суралгандардын көпчүлүгү Батыш баалуулуктарын четке кагышын айткан. Ушундай болгон соң, суралгандар Франция, Италия жана Британия мыйзамдарын мыйзамчылык булагы кылуудан баш тартышы анык. Себеби, Батыш баалуулуктарын демократияга негиз кылууну каалабай жаткандар жана исламий баалуулуктар мыйзамчылык формасын белгилешин каалап жаткандар Франция жана Британия мыйзамдарын көбүрөөк четке кагышат.

Өзгөчө көпчүлүк катардагы мусулмандар Батышка таандык мыйзамдар менен башкаруу түзүмдөрү алардын укуктарын тебелеп жатканын, бузгунчулук жайып жатканын жана жамандык алып

(1) <https://news.gallup.com/poll/103129/Turks-Odds-Over-Islamic-Law.aspx>

(2) <https://www.gallup.com/press/178982/muslims-democracy-theocracy.aspx>

келгенин билет. Демек, көпчүлүк катардагы мусулмандар жалгыз шарияттан хукм суроону жана шарият негизинде мамлекет тикеленишин каалашат деп анык айта алабыз.

Мисалы, 2006-жылдагы сурамжылоодо иорданиялыктардын 93%ы исламий шарият мыйзамчылыктын булагы болушун айткан. Мисирликтердин 90%ы, пакистандыктардын 81%ы шарияттын мыйзамчылыктагы ролун колдоп-кубаттаган. Бангладеш, Марокко, Индонезия жана Иран сыяктуу исламий өлкөлөрдөгү натыйжалар да бири-бирине окшош. GALLUP институту ушул жылы он мамлекетте өткөргөн сурамжылоодо 79% кишилер шарияттын мыйзамчылыктагы ролун колдоп-кубаттаган.

PEW изилдөө борбору араб ккозголоңдорунан кийин өткөргөн сурамжылоолору да GALLUP институту өткөргөн сурамжылоонун натыйжаларынан айырмаланбайт. Бул уюм 2011-жылы жазында айрым исламий калктардан «Мыйзамдар радикалдуу түрдө Куръан таалимдерине ээрчиши шарт», же «Мыйзамдар радикалдуу эмес Куръан негиздерине жана баалуулуктарына ээрчиши шарт» сыяктуу фикирлерге кошуласыңарбы деп сурамжылоо өткөрдү. Ошондо суралгандардын чоң бөлүгү «радикалдуу» түрдө болобу, же муътадил түрдөгү мыйзамдар болобу Куръан негиздерине ээрчиши шарт экенин айткан. Мисалы, пакистандыктардын 98%ы, иорданиялыктардын 95%ы, мисирликтердин 89%ы жана фалестиналыктардын 66%ы ушул фикирди колдоп-кубаттаган.

Советтер Союзу кулаган соң, Хизб-ут-Тахрир ушул ыдыроодон кийин пайда болгон стратегиялык боштукту толтуруу жана ушул кылмышкер мамлекет тарабынан түзүлгөн репрессиячыл кишенден кутулган мусулмандар менен байланышуу үчүн шашты. Бул калктын өз динине болгон кызыгуусу жалындады, ошондо даъват чөпкө от түшкөндөй жайылды. Бирок, Өзбекстан, Тажикстан жана Кыргызстан жана башка өкмөттөр бул даъватты ырайымсыздык менен күтүп алды. Камактар Халифалыкты тикелөөгө чакырып жаткан даъватчыларга толуп ташты. Даъват аракети кеңири түс алышы Россия президентинин шаштысын кетирди. Натыйжада, ал Россиянын короосундагы малекеттердин биринде Халифалык тикеленүүдө деп Батышты бир нече ирет эскертти!

Ошондон кийин Батыш Ислам мамлекети тикеленип, жайылышынан жана Батыш кызыкчылыктары коркунучка¹ туш

(1) Францияда чыккан Valeurs Actuelles гезити 1990-жылы 19-октябрда «Европа – жаңы карама-каршылыктар» темада басылып чыккан макалада Европа коопсуздук жана

келишинен коркуп, арты-артынан душмандарча иштерди жасады. Себеби, Исламий дүйнөдөгү фикирий шуурий ыңкылап эл аралык майданга таасир кылды. Бул таасир эки жакта көрүндү:

1 – Кафир Батыш өз жетекчилеринин жана муфаккирлеринин оозунан Ислам биринчи орундагы душманга айланды деп жарыялады. Себеби, кафир Батыш хазарат жана мамлекеттен турган Исламды өзүнө, хазаратына жана түзүмүнө коркунуч деп билет.

2 – Кафир Батыш Уммат вакиъсин жана исламий дүйнөдөгү коомдун түпкү вакиъсин түшүнүп жеткен соң, буга каршы төмөндөгү таризде саясат, план жана услубдар иштеп чыкты:

а) Булуң жана анын айланасындагы сууларды басып алуу, ошол жайга өнүккөн аскерий базаларды куруу.

б) Төмөндөгүлөрдү өз ичине алган коопсуздук пландарын иштеп чыгуу:

1 – Батыштын Исламий өлкөлөргө өкүмдарлык кылуу каражаттарын бекемдөө.

2 – Региондогу ар кандай исламий аракеттенүүнү токтотуу.

3 – Регионду экономикалык жана аскерий жактан алсыратуу.

а) Фалестинада араб мамлекеттери менен яхудий вужуду ортосунда тынчтык келишимдерин түзүү.¹

б) Башаламандык пайда кылуу, согуштарды чыгаруу, тайпачылык фитналарын козгоо, исламий дүйнөдөгү чоң шаарларды ойрон кылуу жана исламий дүйнө кафир Батышка каршы тура албашы үчүн инфраструктураны ойрон кылуу.

в) Коомдон исламды чыгаруу үчүн аны исламий жактан алсыратуу, ушул иште маалымат жана көңүл ачуучу нерселердин ролу.

г) Жасалма исламий башкаруу формасы аркылуу мусулмандардын тагдырий маселелерин басаңдатуу.

д) Саясий туруксуздукту пайда кылуу аркылуу регионго толук өкүмдарлык кылуу.

кызматташтык уюму жана бул уюмдун Исламга каршы күрөшүүдөгү ролу жөнүндө айтылган. Макалада делет: «Европа коопсуздук жана кызматташтык уюму Сан-Францискодон баштап Владивостокко чейинки Америка-Европа биримдигинин алгачкы долбоору. О.э. бул уюм Азия жана Ислам өнүгүшүнө каршы 21-кылымга ылайык механизм болуп эсептелет».

(1) **Исламий дүйнөдө коомдук фикирдин өсүү процесси.** Махир Абдулжавад, Ал-Ваъй журналы, №93, 1994-жыл, январь.

е) Бардык жайларда Ислам жана мусулмандарга каршы согуш жарыя кылуу, бул ишти түрдүү каражат жана ыкмалар менен ишке ашыруу.

Булар Исламий Уммат Халифалыкка кайтуу жолундагы биринчи баскычты мыкты даражада басып өткөнүнө далилдер. Шек-күмөнсүз, ойгонуу жана кулдуктан азат болуу жолунда түйшүктүү жана кыйын болгон баскычтар бар. Бүгүн Уммат арасындагы түрдүү исламий хизб жана кыймылдар, түрдүү мазхабдардын баары «ла илаха иллаллах Мухаммадур Расулуллах» байрагы исламий дүйнөдө гана эмес, бүктүл дүйнөдө желбирешин ынтызарлык менен күтүүдө. Бул кыймылдардын кээ бирөөлөрүндөгү абал ушул даражага жетип барды, алар акимдерге каршы курал иштетип болсо да Аллах түшүргөн шарият менен өкүм жүргүзгөн Халифалыкты тикелөөгө бел байлашкан. Ошондуктан, Америка тынчыларын ишке салып, бузгунчу уюмдар аркылуу жасалма Халифалыкты тикелөөгө шашып калды. Ал мусулмандардын зээниндеги Халифалыкты жаман көрсөтүү үчүн ушул уюмдардын саясий аң-сезимсиздигинен пайдаланды.

Бүгүн Исламий дүйнөдөгү коомду жана Уммат вакиъсин күзөткөн киши исламий даъват ээлери Умматта Ислам жөнүндөгү умумий аң-сезимден келип чыккан коомдук фикирди пайда кылууга ийгиликке жетишишкенин көрөт. Алар Умматта Халифалык жана шариятты колдонуу, исламий дүйнөнү жалгыз мамлекетте бириктирүү фикирин пайда кыла алышты.

Бул чындыкты эч ким четке кага албайт. Башкача айтканда, коомдо жүз берген фикирий жана шуурий ыңкылап Аллахтын урухсаты менен табигий жана анык түрдө саясий ыңкылапка алып барат.

Ошондуктан, умумий аң-сезимден келип чыккан коомдук фикир ылдам кадамдар менен барууда, исламий Уммат уммат катары Исламдын тагдырий маселелерин табанний кылууда. «Умумий аң-сезимден келип чыккан коомдук фикир өзгөчө түшүнүк болуп, аны жакшы түшүнүп алуу зарыл. Себеби, бул көпчүлүк адамдар жакшы түшүнбөгөн тема. Айрым кишилер аны коомдук фикир эмес, коомдук иши деп, башкача айтканда адамдар Исламды бекем кармануусу деп түшүнүштү. Бирок, бул сөздүн чыныгы мааниси ушул: Умматтын баары Исламдан өкүм суроо зарыл деп түшүнүшү жана ушул түшүнүккө өткүнчү туйгу жана каалоолор аркылуу эмес, Исламды жакшы көрүү жана Ислам үчүн жашоо لازым деген

идиректери аркылуу жетишүүлөрү. Бул, адамдар шарый хукмдарды түздөн-түз колдонушу لازым дегени эмес, бул Исламга болгон сүйүү пайда болушу дегени. Мунун амалий турмуштагы таасири колдонуу аркылуу көрүнөт».¹

Демек, бүгүнкү проблема Уммат арасында Халифалык фикирин жаюу эмес. Себеби, Халифалык фикири жайылып, Уммат аны табанний кылып бүткөн. О.э. проблема исламий партияны пайда кылууда да эмес. Себеби, мындай партияларды пайда кылуудагы негизги максад жүзөгө чыккан. Бүгүнкү проблема – эгер Исламий Уммат Халифалыкты тикелесе, Америка жетекчилигиндеги Батыш аны жөн коёбу? Жаңы пайда болгон Халифалык мамлекети колонизатор кафир мамлекеттерден өзүн коргой алабы? Уммат бүгүн жетип келген абал ушундай. Аллахка мактоолор болсун, Хизб-ут-Тахрир отургузган көчөт өсүп, чоңоюп жетилди. О.э. ал бир хизб же бир кыймылдын долбоору эмес, бүткүл Умматтын долбооруна айланды. Уммат бул жөнүндө умумий аң-сезимге ээ, аны каалап, тикеленишин үмүт кылат. Ал анын дини жана Роббисинин шарияты проблемаларды чечүүгө кепил экенине ыйман келтирген. Ушул долбоордун кандай тикеленишине тиешелүү тафсилаттарга келсек, бул жөнүндө Хизб толук түшүнүккө ээ.

Өкүмдар режимдер Хизбдин коомго киришине жол бербөө үчүн ага каршы маалымат каражаттары аркылуу үгүт иштерин алып барышууда. «Муфаккирлер», «маданият ишмерлери» жана «серепчилер» Халифалык түшүнүгүн жамандап көрсөтүүсү жана анын кыйматын төмөндөтүү аракеттери да токтоосуз уланууда. Бул иштер Батыш саясатчылары, изилдөө борборлору баштаган кампанияга бүтүндөй шайкеш келет. Халифалык түшүнүгүн жамандап көрсөтүү, Халифалыкты кайра тикелөө маселесине тыюу салган ишке айлантуу үчүн алып барылган аракеттерге карабастан, Аллахтын фазилети менен жогоруда көрсөтүлгөн чоң ийгиликтерге жетишти.

Биринчи суроонун жообу ушул: Америка жетекчилигиндеги колонизатор күчтөр Халифалыктын тикеленишине урухсат бербейт. Эгер, тикелене турган болсо кайра аны кулатуу үчүн аракет кылат. Бул келесоо адам гана четке кага турган чындык.

Экинчи суроонун жообу: толук ишеним менен айта алабыз, ооба Исламий Уммат Аллахтын жардамы жана тавфики менен жаңы тикеленген мамлекет аркылуу кафирлердин айла-амалдарына өздөрүнө ылайык таризде жооп кайтара алат. □

(1) **Исламий дүйнөдө коомдук фикирдин өсүү процесси.** Махир Абдулжавад, Ал-Ваъй журналы, №93, 1994-жыл, январь.

МАМЛЕКЕТТИН КҮЧТҮҮ ЖЕ КҮЧСҮЗДҮГҮНӨ ТААСИР КЫЛГАН ГЕОГРАФИЯЛЫК ФАКТОРЛОР

Башталгыч кыска сабак (1)

Абдулхамид Абдулхамид

Мамлекеттин таасирдүү, абройлуу мамлекетке айланышы Умматтын мамлекетке болгон ишенимине т.а. мамлекет ичинде жана сыртында өз калоосун ишке ашырууга ишенүүгө байланыштуу. Демек, мамлекеттин таасирдүү болушу Умматтын ишенимине таянат. Ошондуктан, мамлекет Умматка өз каалоолорун ишке ашыруу мүмкүнчүлүгүн бере турган кубатка ээ болушу керек. Мен жигиттердин этибарын ушул темага тартуу үчүн бул теманы геосаясий китептерден алып кыскача баян кылдым. Ушул кыскача баян келерки терең изилдөөлөр үчүн колдонмо болуп калат деп ишенемин.

1 – Мамлекеттин географиялык орду:

Мамлекеттин жайгашкан орду анын аскерий жана экономикалык кубатын тикелешине таяныч, тышкы басымдарга учурашына тоскоолдук болушу керек. Ошондуктан, мамлекет жылуу жана деңиз жээктеринде жайгашуусу لازым. Себеби, деңиз экономикалык өнүгүү процессин тездештирет. Ачык деңиз дээктеринде жайгашпаган континенталдык мамлекеттерден айырмаланып ачык деңиз жээгинде жайгашкан мамлекет каалаган мамлекет жана континенттерге бара алат. Мисалы, Атлантиканын кемчиликке жарактуу жана бүткүл дүйнө ачык болгон 600 км. узундуктагы жээктерин көзөмөл кылган Португалия ойгонуу жана географиялык ачылыштар кылмында андан алыс болгон Африка жана Латын Америкасы сыяктуу мамлекеттерди басып алуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болду. Бирок, Венгрияга келсек, деңиз жээгинен алыс кургактыкта жайгашканы үчүн айланасындагы Румыния, Украина, Словакия, Австрия, Словения, Хорватия жана Сербия сыяктуу мамлекеттерге көз каранды болуп калды. Ал Жер Ортолук деңизге, Кара деңизге Румыния аркылуу өтүшү, Адриатика деңизине баруу үчүн Югославия мамлекеттеринен өтүшү о.э. Италия портторуна баруу үчүн Югославия-Италия кургактык жолдорунан өтүшү керек. Бул жол ал үчүн Африка мамлекеттери менен соода алакаларын орнотууда эң маанилүү дарбаза болуп эсептелет. Бул жерде жарым жабык деңиздер боюнда жайгашкан Румыния жана Болгария сыяктуу мамлекеттер да бар. Бул эки мамлекет Кара деңиз боюнда жайгашкан. Кара деңиздин Жер

Ортолук деңизине туташкан суу тармагын болсо Түркия көзөмөлдөйт. Бул деңиз эки мамлекет үчүн жан тамыры болуп эсептелет. Себеби, жарым жабык деңиз боюнча болсо да жайгашуу эч кандай деңизди көзөмөлдөбөгөндөн жакшы. Анткени, континенталдык (кургактык) мамлекеттер соода иштерин жана экономикасын жандандырууда дагы эле бир же андан көбүрөөк мамлекеттерге таянып калууда.

Мамлекеттин континенталдык орду (деңиз жээгинен алыс кургактыкта жайгашуусу) – эгер бул мамлекет деңиз жээктерине барууга жетиштүү аскерий жана экономикалык кубатка ээ болсо – аны кошуналардын эсебине кеңейүүгө үндөйт. Буга орустардын тарыхый каалоосу жакшы мисал. Себеби, орустар тарыхта Кара деңизге, андан Босфор жана Дарданелла кысыгы аркылуу башка деңиздерге барууну каалашкан.

Эгер, мамлекет күчтүү мамлекетке жакын жайгашкан болсо, анын бул деңгээли алсыздык фактору болот. Мындай мамлекеттин жайгашкан орду регионалдык өкүмдарлык үстүндө бири-бири менен атаандашып жаткан Россия менен Кытай ортосунда жайгашкан Монголиянын ордуна окшойт. Мисалы, Кытайдын Монголиядагы улуттук максаттары бул мамлекетти дагы да алсыратты. Мындан тышкары, Монголиянын ар кандай жээктерден куру калган континенталдык орду жана калкынын аздыгы да анын алсыз болушундагы негизги фактор. Монголияда 1.5 миллион квадрат километрге жеткен үлкөн майданда болгону 3 миллион калк жашайт.

Күчтүү мамлекетке жакын жайгашкан мамлекеттин деңгээлинен күчтүү мамлекетке атаандаш болгон үчүнчү мамлекет пайдаланышы мүмкүн. Мисалы, үчүнчү мамлекет аны күчтүү мамлекетке каршы чабуулда найзанын учуна же басым өткөрүү факторуна айлантышы мүмкүн. Советтер Союзу Кошмо Штаттарга жакын жайгашкан Кубадан ушул таризде пайдаланган.

Советтер Союзунун Кубадан ушул максатта пайдаланууда социалистик Куба менен капиталисттик Кошмо Штаттар ортосунда саясий жана экономикалык багыттын бири-биринен айырмаланышы чоң пайда берди. Мындан тышкары бул эки мамлекет ортосунда дин, тек жана тилде да айырма бар. Куба калкы Борбордук жана Түштүк Америкадагы калктар сыяктуу тек жана тилде Латын Америкасынын тегине таандык. Алар испан, португал, италия жана француз тилдеринде сүйлөшөт, католик

христиандардын динин тутунушат. Америка калкы болсо тек жана тилге немис үй-бүлөсүнө таандык болуп, немис жана англис тилдеринде сүйлөшөт. Америка калкы протестант жана англикан динин тутунушат. Мындан тышкары, Кошмо Штаттар Американын эки континентин өзүнүн эң маанилүү турмуштук майданы деп эсептешинен, эки континентти өзүнүн аскерий жана экономикалык өкүмдарлыгына моюн сундурууга аракет кылышынан келип чыккан зулум да Советтер Союзунун Кубадан пайдаланышында чоң пайда берди.

Япониянын эки чоң мамлекет Россия менен Кытайга караштуу Тынч океаны жээгинде жайгашкандыгы анын держава мамлекетке айланышы алдында проблеманы пайда кылат. Мындан тышкары, Япониянын табигый байлыктары аз болуп, ага чийки-сырьё жетишпейт жана аны деңиз тараптан курчоого алуу жеңил.

Заманбап өнөр жайды өнүктүрүү үчүн керек болгон чийки-сырьёнун табылып аныкталышы мамлекет дэңгээлинин (жайгашкан ордунун) маанисин жогорулатат. Буга Араб Булуңу мамлекеттерин мисал кылууга болот. Эгер бул мамлекеттерде нефть запастары түгөнсө, өз деңгээлинин маанисин жоготот. Ошол эле убакта, бул мамлекеттер Европа жана Америка сыяктуу чоңоюп келе жаткан өгүздөрдү сүт менен камсыздай турган саан үй болуп келүүдө.

Кээ бир континенталдык мамлекеттер өз алдында ачык болбогон деңиз жээктери аркылуу тышкы дүйнө менен байланат. Буга Россияны мисал кылууга болот. Россия түндүк тараптан Түндүк Муз окуяны боюнда жайгашып, бул океан муздуу болгондуктан жыл бою кемелер сүзүшүнө жараксыз. Чыгыш тараптан Тынчтык океаны боюнда жайгашкан. Бирок, бул жол, держава мамлекеттер ортосундагы күрөш майданы болгон, өнөр жай жана экономикасы өнүкпөгөн мамлекеттерге барууга алыстык кылат. Түндүк-батыш тараптан Балтика деңизи боюнда жайгашкан. Бул деңиздин өтүү жолун НАТО союзуна мүчө болгон Дания мамлекети көзөмөлдөйт. Түштүк тараптан Кара деңиз боюнда жайгашкан. Бирок, Россия жылуу деңиздерге Түркия көзөмөлү астында болгон Босфор жана Дарданелла кысыктары аркылуу гана бара алат. Түркия болсо НАТО союзуна мүчө.

Мамлекеттин негизги соода жолдору, кысыктар жана каналдар сыяктуу өтмөк жолдор үстүндө жайгашуусу, чокуларды жана булуңдарды өз ичине алышы чоң мааниге ээ. Мунун мисалы, араб өлкөлөрү. Себеби, араб өлкөлөрү байыркы дүйнө бешиги, өнөр

жайы өнүккөн мамлекеттер үчүн да жана өнөр жайы өнүкпөгөн мамлекеттер үчүн да дарбаза. Араб өлкөлөрүнүн мындай чоң мааниге ээ болгон жайда жайгашышы бул өлкөлөрдүн калктарына баскынчылык коркунучунан жана ач көздөрдүн ач көздүгүнөн аларды коргой турган күчтүү мамлекетти куруу милдетин жүктөйт.

Мамлекеттин континенталдык орду (куркактыктагы орду) аны татыктуу аба күчтөрү менен колдоп-кубаттаган куркактык күчтөрүнө ээ болууга үндөйт. Буга бүгүнкү Россия жана Германияны мисал кылса болот. Учурда мамлекеттин деңиз боюнда жана аралдарда жайгашышы аны татыктуу деңиз күчтөрүнө ээ болууга үндөйт. Буга бүгүнкү Америка жана Британияны, мурдагы Японияны мисал кылса болот.

Мамлекеттин аралдарда жайгашуусу өзгөчө мааниге ээ. Себеби, океан тышкы дүйнөгө байлоочу фактор. Ошол эле учурда, океан мамлекеттин тышкы дүйнөдөн үзүлүп изоляцияда калышына да фактор болот. Арал калкында эрдик жана тобокелчилик руху күчтүү болот. Бул рух мамлекетти чабуул кылып өкүмдарлык кылууга мүмкүнчүлүк бере турган күчтүү деңиз флотун түзүүгө үндөйт.

Ошентип, мамлекеттин күчтүү болушунда анын экватордо жайгашышы маанилүү ролду ойнойт. Себеби, күчтүү мамлекеттер жана улуу маданияттарды пайда кылууга климаттын нымдуу болушу да жардам берет. Жер Ортолук деңизи боюнда түптөлүп дүйнөгө өкүмдарлык кылган мамлекеттер жана маданияттар мисал.

2 – Мамлекеттин майданы:

Мамлекеттин майданы анын чыныгы денеси болуп эсептелет. Географиялык факторлор, экономикалык ресурстар жана коргонуу мүмкүнчүлүктөрүнөн турган мамлекеттин башка кубаттары ушул денеден келип чыгат. Мамлекеттин жерлери деңиз кургактарына туташкан болсо, анын аймагы деңиз сууларын да өз ичине алат. Ушуга ылайык, мамлекеттин аймактык суулары башталгыч линиясынан баштап, 22,2 километрге чейин болгон сууларды түзөт. Бул 1982-жылы Ямайкада кол коюлган БУУнун Деңиз аймагы туурасындагы конвенциясында айтылган.

Мамлекеттер өз майдандарында бири-биринен кескин айырмаланат. Себеби, майданы кең болгон чоң мамлекеттер менен бирге дээрлик көрүнбөгөн майда мамлекеттер да бар. Чоң мамлекеттер: Россиянын майданы 17 миллион кв.км., Канаданын майданы 10 миллион кв.км., Кошмо Штаттар 9.8 миллион кв.км.,

Кытай 9.6 кв.км., Бразилия 8.5 миллион кв.км., Австралия 7.7 миллион кв.км.. Картада дээрлик көрүнбөгөн майда мамлекеттер: Катар 11.5 миң кв.км., Ливан 10.5 миң кв.км., Бахрейн 765 кв.км., Мальта 316 кв.км., Малдив аралдары 298 кв.км., Лихтенштейн 160 кв.км.. Салыштыруу үчүн айта турган болсок, Халаб вилаятынын майданы 18.5 миң кв.км..

Майданы кең болгон мамлекет түрдүү климат жана тропиктерди өз ичине алышы менен өзгөчөлөнүп турат. Ал өнүккөн экономикага жеткире турган геологиялык байлыктарга, өсүмдүктөр жана айбанаттар дүйнөсүнө ээ. Мамлекет бул байлыктар менен көп сандагы калкты камсыздай алат. Ошондуктан, эгер майданы кең болгон мамлекет ушул байлыктардан пайдалануу үчүн техникалык өнүгүүнү жүзөгө чыгара алса, бул майдан мамлекеттин күчтүү болушуна фактор болот.

Климаттык шарттын жоктугу же казып алуучу байлыктарынын жоктугу себептүү мамлекеттин экономикалык инвестиция тартууга жараксыз болгон майдандары көп болсо, бул нерсе ага чоң проблемны пайда кылат. Муну менен калкынын ортосунда бөлүштүрүү тең болбойт. Мисалы, Австралия борборундагы чөлдөрдөгү кургакчылык, Канаданын түндүгү жана батышындагы суук климат, Бразилиянын борбору жана батышында абанын өтө ыссык болушу, жаандык көп жаашы жана чытырман токойлор бул мамлекеттерде бир региондо калктын тыгыз жайгашышына себеп болду. Ушул региондо калк тыгыз жайгашса, кеңири региондор калксыз. Бирок, адамзат илимий жана техникалык өнүгүүнүн артынан көптөгөн табигый кыйынчылыктарды жеңип өтө алат. Мисалы, ал каналдарды казуу жана чөлдөрдү өздөштүрүү аркылуу жаңы айылдарды пайда кыла алат.

Мамлекеттер ээ болгон ушул кең майдандардын жашыруун кубаты согуш убагында көрүнөт. Аскерий баскынчылыктар убагында ушул кең майдандар коргоодо жана баскынчылыкка каршы турууда маанилүү ролду ойнойт. Себеби, кең майдан жетиштүү даражада манёвр кылууга жана душмандын күчүн кыйратууга мүмкүнчүлүк берет. Ушул кең майданда душман алдан тайгандан кийин ал бүтүндөй жок кылынат. Бул, аскерий стратегияда «душманды ичке тартып коргонуу» деп аталат. Кичине мамлекет мунун бүтүндөй тескериси. Себеби, кичине мамлекет биринчи соккуда эле кулайт. Мисалы, Экинчи дүйнөлүк согушта Бельгия немис күчтөрү алдында тез кулады. Кувейт да 1990-жылы

Ирак алдында жеңилди. Россиянын кең майданы Наполеон заманында француз баскынчыларынын, Гитлер заманында немис баскынчыларынын мүрзөсүнө айланды.

Наполеон заманында орус командачысы Кутузов Россия армиясын сактап калуу үчүн Москвадан түштүккө карап чегинүүгө жана аны француздарга согушсуз тапшыруу чечимине токтоду. Командачылардын баары Москва дубалдары астында өлүүнү абзел көрүп турганда ал: «Россияны куткаруу анын армиясын сактап калуу менен болот» деди. Командачылардын бири анын сөзүн макулдап: «Эгер иш Россия жана Европаны аман сактап калууга байланыштуу болсо, Москва башка шаарлардан артык эмес» деди. Дагы бири: «Москва дубалдары астында өлүү сыймык, бирок, азыркы абал сыймыкка жетиштире турган абал эмес» деп айтты. Ошентип, Кутузов армияны чегиндирди жана географиялык фактордон пайдаланды. Географиялык фактор анын күчтөрүнүн пайдасына, француз күчтөрүнүн зыянына кызмат кылган абалда эле. Себеби, 600 миңден ашык француз согушкерлери суук, калың кар каптаган кең майданга киришкен. Бул майдан аларга жардамчы күчтөр жетип келишине алыстык кылган. Кыска убакыт ичинде Наполеон армиясы талкаланды, бул армиядан 40 миң аскер гана калды. Гитлер заманында ушул ишти маршал Жуков да кайталады. Ал октой атылып кирген, Россиянын миллион кв. км.ден ашык майданын басып алып Москва астанасына чейин жетип барган немис күчтөрү менен боло турган чечүүчү согушка даярдануу үчүн чегинип убакытты күттү жана алдан тайдыруучу күнүмдүк согуштарга кирди. Катуу суук немис армиясын сындырды жана чегинүүгө мажбур кылды. Бастырып келген душманды алдан тайдыра турган иштерден бири – стратегиялык майдан ичине чегинип, алдан тайгыча согуш алып баруу. Бирок, чечүүчү согуштарга андай болбойт. Чечүүчү согуштарды душман күчтөрү алдан тайып, жардам күчтөрүнөн алыста кала турган убакытка чейин кечиктирилет. Бул да жеңишке жетүүнүн факторлорунан. Мындай стратегияны Япондорго каршы согушта Кытай да колдонгон. Экинчи дүйнөлүк согуштан мурда жана согуш маалында япондор Кытайдын бардык жээк боюндагы жерлерин басып алышканда кытайлар бул баскынчы мына ушундай таризде токтотуп калышкан.

Майда мамлекеттерге келсек, алар өздөрү ээлеген майдандан жакшы пайдаланышса да майданынын кичинелигинде көөдөлөнгөн

кемчиликтерди жоюуда алсыздык кылышат. Кичине мамлекеттин чоң мамлекет үстүнөн жетишкен жеңиши убактылуу жеңиш болуп, бул жеңиш ага проблеманы пайда кылат. Ошондуктан, кичине мамлекет күчтөрү басып алынган жерлерде бекем орношо албаганына күбө болосуз. Буга яхудий вужудун жана анын кошуналары болгон чоң араб мамлекеттерин мисал кылса болот.

3 – Формасы:

Мамлекеттин формасы согуштар убагында коргонууда, административдик жана экономикалык иштерин, транспорт жолдорун тартипке келтирүүдө маанилүү роль ойнойт. Мамлекеттин формасы канчалык бекем болсо, анын аймактары борборго канчалык жакын болсо, бул абал коргонуу мүмкүнчүлүгүн арттырат. Себеби, ал мындай абалда өзүн коргоо үчүн алыскы аймактарга күч жиберүүгө мажбур болбойт жана өз аймагын жакшы көзөмөлдөй алат. Мамлекеттин мындай формасы борбор менен башка четки аймактарды байлай турган жол тармактарын ыңгайлуу кылып курууга жардам берет. Муну менен мамлекет өзүнүн ар бир районунда коопсуздукту орнотуп аларды бирдей көзөмөлдөй алат. Буга Румыния жана Польша мамлекеттерин мисал кылса болот.

Бекем, ыкчам мамлекет чегараларынын кыскалыгы менен өзгөчөлөнүп турат. Бул абал анын коргонуу жөндөмүндөгү алсыз жагдайларды азайтат. О.э. борбору канчалык ортодо болсо, ошончолук анын коопсуздук жана туруктуулугу бекемделет. Бирок, борбору ортодон алыс болгон мамлекеттер болсо, мунун тескериси.

Аймактык чегаралары узун-кыска болгон мамлекеттерге келсек, тышкы чабуулдардан коргонууда мындай мамлекеттердин алсыз жагдайлары көп болот. Себеби, мындай мамлекеттердин кубаты бытыранды жана бири-биринен үзүлгөн болуп, аралыгы узун болгон аймагын курчап ала албайт. Эгер, мындай мамлекеттер душман мамлекеттерге кошуна болсо, алардын алсыз жагдайлар дагы да көбөйөт. Эгер, калктын тектик тамыры жана экономикалык өнүгүшү бири-бирине окшош болсо, бул абал жүктү бир топ жеңилдетет. Эгер, мамлекеттер ортосун табигый тоскоолдуктар бөлүп турса, мындай мамлекеттер коргонуу тармагында ийгиликтүү болот. Себеби, бул мамлекеттер өз чегарасына мүмкүн болушунча аз сандагы күчтөрүн жайгаштыруу менен өзүн коргой алат.

Аймактык чегарасы созулган-ичке мамлекетке Чилини мисал кылса болот. Чилинин Тынч океанындагы жээк бою сызыгы 4000 километрден ашат. Анын Аргентина менен болгон чыгыш чегарасы да ушунча аралыкка жакын. Бирок, анын жээги Чыгыш жана Түштүк Азия мамлекеттеринин жерлеринен өтө алыс. Бул болсо, мамлекетти дээрлик изоляцияда калтырат жана анын деңиз чабуулуна учурашы аз болот. Мындан тышкары, мамлекеттин батыш тарабындагы тегиз эмес (өтүү кыйын) тоолор мамлекет чыгышындагы калк жашаган аймактарынын коргоосун камсыздайт. Чилинин Аргентина менен болгон чыгыш аймагы туруктуу жана тынч. Себеби, бул эки мамлекет ортосунда жер маселесинде да, экономикалык тармакта да, тектик жана тил маселелеринде да келишпестик жок. Себеби, алардын баары латын тили тобуна таандык. Мындан тышкары, түпкү калкы кызыл түстүү индеецтер жана аралаш никелерден келип чыккан метистерден турат. Алардын баары католик христиан динине итикад кылышат.

Бирок, эгер ушул окшош сыпаттарга ээ болгон эки кошуна мамлекет башка саясий, экономикалык жана социалдык багытка көз каранды болсо, алардын ортосунда келишпестик келип чыгышы мүмкүн. Буга Советтер Союзу колдоп-кубаттаган коммунисттик Никарагуа менен Америка колдоп-кубаттаган капиталисттик Гондурас ортосундагы келишпестикти, эки Корея ортосундагы келишпестикти мисал кылса болот.

Норвегияга келсек, аймактык чегараларынын узундугу коргонууда ага маселе жаратпайт. Себеби, аны жээк бою сызыгынын жарымынан көбү Түндүк Муз океаны боюнда, калганы Атлантика боюнда жайгашкан. Бирок, бул орун – эгер түндүк деңиз боюндагы жээктерди эсепке албай турган болсок – анын стратегиялык маанисин азайтат. Бирок, анын Түндүк Муз океанындагы жээктери маанилүү стратегиялык чекит. НАТО Советтер Союзуна каршы аскерий базаларды курууда Норвегиянын ушул жээгинен пайдаланган. Советтер Союзу болсо Американын жардам күчтөрү аракетин шал кылуу максатында Балтика деңизи аркылуу Атлантика багыты бойлоп батыш тараптан коронууга мажбур болгон. Эгер, Советтер Союзу менен Америка ортосунда согуш чыкса, ушундай болушу мүмкүн эле. Бирок, Норвегиянын чыгышы Швеция менен чектешет. Бул эки мамлекет Америка пайда кылган НАТО союзуна мүчө. Америка НАТО союзун Советтер Союзу батыш тараптан Европага бастырып киришине тоскоолдук коюу

жана ага каршы күрөштүн оор жүгүн жеңилдетүү максатында пайда кылган. Муну менен Батыш Европа мамлекеттери Советтер Союзунун чабуулунан коргонуунун оор жүгүн өз мойнуна алышты.

Ал эми, Италиянын Жер Ортолук деңизи боюндагы аймактык чегараларынын узундугуна келсек, бул абал ага аракеттенүүдө ылайыкташуу мүмкүнчүлүгүн берет. Муну менен анын Африка мамлекеттери жана Жер Ортолук деңиздин чыгышындагы мамлекеттер менен байланышы жеңилдешет. Италиянын мындай орду Рим мамлекети заманында Жер Ортолук деңизди жээктеген мамлекеттердин негизги бөлүгүн көзөмөлгө алуу мүмкүнчүлүгүн берди. Италиянын Австрия жана Швецария менен болгон түндүк чегаралары шериктештик жана жакшы кошуначылык байланыштарын орнотуу аркылуу Европанын экономикалык кубатынан пайдалануу мүмкүнчүлүгүн берет. Эгер, ал мүмкүнчүлүгүнө жараша түштүк-чыгыш тараптан аскерий жана экономикалык жүрүш кылышы мүмкүн. Муссаллини Италиясы менен Гитлер Германиясы ортосундагы союздун негизи ушул нерсе болгон. Германия өз союздашынын маанилүү деңгээлинен пайдаланууну үмүт кылган.

О.э. бытыранды жана бири-бирине жакын бир нече аралдардан түзүлгөн Филиппин, Индонезия жана Япония сыяктуу мамлекеттер да бар. Мындай аралдардын узундугу болжол менен 2000 километрге жетет. Мындай формадагы мамлекеттердин терс тарабы ушул: бул мамлекеттерге күчтүү борбордук бийликти тикелөө жана тышкы чабуулдардан коргонуу кыйын болот. Бул абал мамлекетти өз күчтөрүн бүткүл аралдарга чачып жиберүүгө мажбур кылат. Бул болсо узак аралдарда козголоң жана бөлүнүү аракеттерин ишке ашырууга, бул аралдарга сырттан чабуул кылууга ыңгайлуулук жаратат.

Мамлекеттин аралдарда жайгашуусу ошол эле убакта эки бири-бирине карама-каршы вазыйфаны өтөйт. Бир тараптан, эгер деңиз ачык болсо ага тышкы дүйнө менен байланышуу оңой болот. Башка тараптан, тышкы коркунучтардан коргонуу оңой болот. Бирок, аралдарда жайгашкан мамлекеттин кубатынан үстөм болгон деңиз күчүнө ээ мамлекеттин коркунучунан өзүн коргоо оңой болбойт. Күчтүү деңиз күчүнө ээ мамлекетке Британияны мисал кылса болот.

Италиянын Европа континентине байланганы тарыхта ар дайым аны коркунучтарга туш кылган. Вандал, Гун жана Гот урууларынан турган герман уруулары 410-миладий жылы Рум империясына жеткирген ойрондулук ушул коркунучтарга кирет. □

ТҮРКИЯДАГЫ ЭКОНОМИКАЛЫК КРИЗИС: ЖАЛГАНБЫ ЖЕ КЫЙРООБУ?

Абу Мусъаб Набил

Акыркы кездерде Түркияда болгон окуялар президент жарыялагандай, андан өч алуу жана ага каршы согушпу? Же мусулман түрк шахсына зыян жеткирүүбү? Же Американын пастор Брансон үчүн каарданганыбы? Же ыфлас маалымат каражаттары тайыз фикирлеген кишилерди бул сыяктуу инсан али дуняга келбеген деп ишендирүү үчүн берилип таратып жаткан жалгандын жемишиби? Мына ушуларды аныктоо үчүн Усманий мамлекет кулап, байлыктары тартып алынгандан кийинки Түркиянын экономикалык ахвалына кыска назар салабыз.

Мустафа Камал Ататүрк бийликти колго алып, «Республикалык элдик партияны» (1923-1929-жылдар) түзгөндө Түркия экономикасы жеке капиталды чогултууга негизделген. Бүткүл дуняда экономикалык кризис жүз берген 1929-жылдан тартып 1945-жылга чейин экономика мамлекеттик капиталды чогултууга негизделди. Бул учурда Ататүрктөн кийин бийликке Исмат Инёню келди. 1950-жылы бийликке Аднан Мендерес келди, 1960-жылы генерал Жамал Гурсел төңкөрүш уюштурду жана Исмат Инёню башчылыгындагы коалициялык өкмөт түзүлдү. 1965-жылы Сулайман Демирел башчылыгындагы «Адилет партиясы» жеңип чыкты. Кийин аскерий аралашуу доору болуп, Эжевид өкмөтү жеңди. Кийин Кенан Эврен башчылыгында аскерий төңкөрүш уюштурулду. Бул доорлор товар, хызмат жана базар мамилелериндеги либерал соодасатыкты өнүктүрүү доору болгону менен өзгөчөлөнүп турду. Лекин, экономика өнүгүүдөн жана реформалардан артта калды жана тышкы карыздарга таянып калды. 1980-жылга келип Түркиянын карызы 16,2 миллиард доллар т.а. ички дүң өнүмдүн (ИДӨ) төрттөн бирине жетти. 1983-жылдагы төңкөрүштөн кийин Тургут Озал көпчүлүк добуш менен жеңип чыкты. Тургут Озалдын өлүмүнөн кийин Сулайман Демирел келди. 1995-жылы «Рафах партиясынын» жетекчиси Нажмиддин Эрбакан бийликке келди. 1997-жылы дагы төңкөрүш болуп, Эрбакандын өкмөтү кулады, Ахмад Наждат Сезер өкмөттү ээледі. Бул доордо

Түркия экономикасына Булуң согушу таасир кылды. Анткени, Түркия Киркук-Түркия нефть түтүгү долбоору токтоп калышы акыбетинде 300 миллиондан 500 миллион долларга чейин зыян көрдү, 1992-жылда Ирак менен болгон товар жүгүртүмүнөн 3 миллиард доллар зыян көрдү. Натыйжада, Түркия өкмөтү таңсыктыкты жабуу максатында кредит ала баштады. Ушул доорго келип Түркиянын мамлекеттик облигациялары 7,5 миллиард долларды түздү. Кийин кыска убакыт ичинде тышкы карыздар ылдам көбөйүп, өкмөт карыздарды башкаруусуна ишеним жоголду. 1993-1994-жылдары ишеним жоголгондугу Түркиянын кредиттик рейтингине терс таасир кылды. Бул болсо капиталисттер валюта кризисинен коркуп качышына алып келди. 1999-жылы түрк валютасынын кунсузданышы башталды жана анын долларга карата баасы 1650000 түрк лирасына барабар болду. Бул Нажмиддин Эрбакан жана Ахмад Наждат Сезер дооруна туура келет. О.э. бул доор кризис жана инфляциялар менен өзгөчөлөнүп турду. 2001-жылы 21-февралда кризис жүз берди жана ал «Кара шаршемби» кризиси деп аталды. Ахмад Наждат Сезер Эжевид өкмөтүн аракетсиздикте айыптады. Натыйжада, ал айрым министрлер менен бирге иштен кетти жана артында түрк лирасынын кунсузданышын калтырды. Бул болсо, Эл аралык Валюта Фондунан кошумча карыз алууга мажбурлады. 2000-жылы карыз ИДӨгө карата 37% болсо, 2001-жылда 74%га жетти. Жумушсуздук 1999-жылы 65% болсо, 2001-жылы дагы 4,1%га көтөрүлдү. 2002-жылы Ражаб Таййиб Эрдоган жетекчилигиндеги «Адилет жана Өнүгүү» партиясы жеңип чыкты. Лекин, ал бийликке келе албады, анткени ага саясат менен алектенүүгө тыюу салынган эле. Натыйжада, Абдуллах Гүл бийликке келип, Эрдоган премьер-министр болушу үчүн конституцияга өзгөртүү киргизилди. 2004-жылы Түркия лирасынан алты нөл алып салынды жана бир миллион лира бир лирага барабар болуп калды. Ошондон тартып бийликтин саясий токтому Ражаб Таййиб Эрдоган өкмөтүндө көөдөлөнгөн диний сакафат менен айкалышты. 2007-жылы «Адилет жана Өнүгүү» партиясы Абдуллах Гүлдү президенттикке талапкер катары көрсөттү. Лекин, биринчи баскычта шайлоо

натыйжалары бойкот кылынды, анткени оппозиция жыйынга келбеди, депутаттардын үчтөн эки бөлүгүнөн көбүрөгү шайлоого катышпады. 2014-жылы Ражаб Таййиб Эрдоган президенттик шайлоодо жеңип чыкты. Эрдоган калк тарабынан түздөн-түз шайланган президент болуп эсептелет, ал 52% добуш менен жеңип чыкты. Ошондон тартып Түркиянын «элестүү» экономика доору башталды. Фактыларды жашырууда жана Эрдоганды мактап көрсөтүүдө маалымат каражаттарынын салымы чоң болду. Бул жөнүндөгү айрым сандарды көрсөтүп өтөбүз.

2013-жылдын акырында Түркиянын тышкы карызы 377 миллиард долларга жетти. Ошол эле учурда, Түркия тышкы карыздардан кутулганы айтылды. Түркия ушунча доордон бери саясий жактан туруксуз болуп келди жана Эрдоган бийликке келгенге чейин Британия жана Америка малайлары ортосундагы жашыруун согуш себебдүү кыйын саясий кырдаалда жашады. Мына ушундай мамлекет бир нече жыл ичинде Эл аралык Валюта Фондунун мажбурияттарынан жана тышкы карыздардан кутулганын кандай түшүнүү мүмкүн? Эрдогандын билдирүүсү бир тараптан туура т.а. Түркия Эл аралык Валюта Фонду алдындагы карыз мажбурияттарынын акыркы бөлүгүн төлөдү. Лекин, Түркиянын башка мамлекеттерге, банктарга, финансылык жана финансылык эмес мекемелерге бериши шарт болгон карыздары жана дунялык облигациялары сыяктуу карыздары турат. Алар мына ушинтип көпчүлүктү алдашууда. Табигый түрдө, Эл аралык Валюта Фонду жана башка финансылык уюмдар Американын ыраазылыгы жана басымы менен гана ушундай мамиле кылышы мүмкүн. Америка ага жана ага көз каранды мамлекеттерге өз товарларын алып кириши үчүн Түркиянын товарларына карата бажы төлөмдөрүн алып салды. Ошондуктан, Түркиянын 2014-жылдагы экспорту 152 миллиард долларды түздү. Лекин, мунун акысы бар болчу т.а. Америка бул аркылуу Түркия үстүнөн толук көзөмөл орнотту. Эрдоган адамдарды алдоо аркылуу Түркиядагы башкаруу системасын парламенттиктен президенттикке өзгөрттү. Америка Түркия жерлеринен өз планы үчүн фэйдаланды. О.э. Эрдоганды Америка айтып жаткан илманийликти колдонууда ийгиликтүү үлгү кылып көрсөттү. Ошондуктан, Түркия дуняда 17-орунга

чыкты. Бул айла-амалдуу чалгытуу жана акыркы төңкөрүш Түркияны Америка саясатына туура келбеген нерселерден тазалоого багытталган. Бул Американын Жакынкы Чыгышты Европа, өзгөчө Британия малайларынан тазалоо долбоорунун алкагына кирет. Эрдоган ушундан кийин президенттик жана парламент шайлоолордун убагын белгиледи. Бул белгилөө капилеттик эмес, бул Эрдогандын калк алдындагы аброюу түшүп кетишинен мурун жүзөгө чыгарылуучу долбоор эле. Бүгүн көрүп турганыңардай, Түркия экономикалык кыйын ахвалга түшүп калды.

2016-жылдын акырында Түркия Борбордук банкы Түркия компанияларынын карызы 210 миллиард долларга жеткенин хабарлады, бул карыздын чыгашасы (т.а. карыз көлөмүнүн 160%ын түзөт) өсүүдө. Ошентип, 100 долларды тейлөө үчүн 100 доллардан тышкары дагы 60 доллар төлөө керек. Бул карыз компанияларды дагы көбүрөөк карыз алууга же банкрот болууга мажбур кылат. Ошондуктан, Түркиянын эң бай кишилеринен болгон Мурат Улкерге караштуу Түркиядагы эң чоң компаниялардан болгон азык-түлүк өндүргөн «Yildiz Holding AS» компаниясы карыздырды төлөөдө кыйынчылыктарга учурап жаткандыктан жети миллиард долларга карызды кайра каржылоого мажбур болгонун билдирди. Түркия финансы министрлиги 2018-жылы март айында Түркиянын жалпы тышкы карызы 553,2 миллиард долларга жеткенин маалымдады. Бул сумма Түркия ИДӨсүнүн жарымынан көп. Көрүп турганыңардай, өкмөт компанияларды карыз алууга мажбурлоодо. Бул болсо Түркия экономикасынын күчсүздөнүшүнө жана соода балансынын таңсыктыгына алып барууда.

Түркия экономикасы «ысык акчаларга» (кыска мөөнөттү акчаларга) таянат. Ошондуктан, бул нерсе учурдагы эсеп көрсөткүчтөрүн жана кыймылсыз мүлк секторун коопко салат. Түркиядагы экономикалык саясатчылар кыска мөөнөттү финансылоого ээ «ысык акчаларга» ишенбеши لازым, анткени алардын үлкөн зыяндары бар. Ошондуктан, Америка колдоосу токтошу менен түрк валютасы кунсузданышы турган кеп. Лекин, кээде колдоо токтобойт, тескерисинче күбө болгонуубуздай кунсуздануу алдоо жана айла-амал болушу мүмкүн.

Бу сыяктуу иштер кээде Европа Союзуна жана анын валютасына каршы багытталышы мүмкүн. Түрк лирасы Евро регионго тыгыз байланышкан. Анткени, Европа мамлекеттеринин Түркияда 150 миллиарддан ашуун кредити бар. Көрүнүп тургандай, муну менен Испания, Франция жана Италия банктары кризиске учурады. Түркия лирасы кунсузданган күндөрү Италиянын «UniCredit» банкынын акциялары 6,5%га, Испаниянын «BBVA» банкынын акциялары 5,5%га, «BNP Paribas» банкынын акциялары 3,4%га жана «Deutsche Bank» акциялары 3,5%га түшүп кетти. Белгилүү болгондой, Түркия оор маалда карыздарын төлөө үчүн акча таба албайт. Бул нерсе евронын долларга карата – болуп көрбөгөндөй – кунсузданышына алып келди. Бул жерде суроо туулат: эмне үчүн Эрдоган түрк Борбордук банкын фыйыздык ставканы көтөрбөөгө үндөдү? Тескерисинче, кризистен бир апта мурун фыйыздык ставканы төмөндөттү. Мүмкүн бул еврону кыйратуунун ачкычыбы? Же АКШнын көзү жана кулагы болушу үчүн Түркияны соода согушуна аралаштыруубу? Жакынкы күндөрдө эл аралык майданда көрүнө турган мындай союздарды Америка күч менен аскерий согушка тартат. Америка ушул аркылуу финансылык кризистен аман чыгат жана ушул аркылуу эл аралык финансылык системанын башкача көрүнүштөгү жаңы формасын сунуштайт. Ошондуктан, Эрдоган Россия-Кытай союзуна кошулуу жөнүндө билдирүү берүүдө.

Эмнеси болгондо да, АКШнын айла-амалдарын бүткүл дуня көрүп турат. Дуня жакында Америка түрткүсү себебдүү эл аралык финансылык системанын кулоосуна күбө болот. Америка экономикалык, саясий жана ижтимаий тармактарда ар түрдүү тартипсиздиктерди чыгарууга аракет кылат. Анын максады – бүткүл дуняны согушка тартуу. Булардын баары рибага, эксплуатацияга жана кулдукка негизделген мабдадан келип чыккан нерселер.

Ошондуктан, бүткүл дуня АКШ планын ээрчүүдөн башка айласы жок. Анткени, алар ушул ыфлас мабдадан тышкары фикирлей алышпайт. Лекин, Ислам астанада турат. Биз Аллахтан бүткүл дуняны ушул оор ахвалдан алып чыга турган, калкка өз укуктарын кайтарып бере турган, Аллах жакшы көрө

турган жана ыраазы боло турган, адамдарды учурдагы караңгылыктан Ислам адилетине алып чыга турган роббаний мабданы үстөм кылышын сурайбыз. Батыш дунясы жер байлыктарын талап-тоноого Халифалык тоскоолдук кылат деп билет. Батыштагы байгерчилик ушул талап-тоноо үстүнө курулган.

Бакыт зулум, талап-тоноо жана ахлаксыздык аркылуу келбейт. Инсан ар дайым турмуштун бардык тармактарын башкарган Роббаний программага мухтаж болуп келген. Анткени, Аллах Таала бизди жакшыраак билет. Ошондуктан, дунядагы бардык халыс кишилерди учурдагы зулумду токтотууга чакырабыз. Эгер, Халифалык мамлекети тикеленсе, ал адилеттик орнотот, эксплуатацияга, ач көздүк жана зулумга каршы күрөшөт.

Биз, Умматты Хизб-ут-Тахрир менен бирге аракет кылууга чакырабыз. Анткени, жалгыз ушул Хизб гана өзүнүн программасы аркылуу зулум сепилин кулатууга кудуреттүү. О.э. ушул улуу Хизб мүчөлөрүн саткын, малай, динин дуня акысына саткан кимселердин зулумунан коргоого чакырабыз.

(وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمَى)

«Ким Менин эскертмемден жүз үйрүсө, анда, шексиз ал үчүн бактысыз жашоо болот жана Биз аны кыямат күнүндө сокур абалда тирилтебиз»

[20:124] □

ШАРЪИЙ ТҮРДӨ ЭТИБАРГА АЛЫНБАГАН УСУЛ (1)

Хамд Тобиб – Байтул Макдис

Аллах Азза ва Жалла улуу Умматка тартуу кылган эң чоң ниьматтарынын бири – анын динин өзгөрүүдөн, алмашуудан, жоголуудан, жалгандан жана жасалмалыктардан Өз коргоосуна алгандыгы. Мисалы, Аллах Куръани Каримди жана набавий Суннатты сактады. Аллах Таала айтат:

﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾

«Албетте бул зикрди (Куръанды) Биз Өзүбүз түшүрдүк жана шексиз Өзүбүз аны сактоочубуз» [15:9]

Бул жерде الذكر зикр сөзү Куръанга чектелбейт, ал Куръани Каримге да, анын аяттарын баян кылып, шархтап тафсир кылган Суннатка да тиешелүү. Демек, Куръанды сактоо Куръан маанилерин баян кылып берген хадистерди сактоо менен болот. Аллах Таала айтат:

﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾

«Сага болсо адамдарга түшүргөн нерселерди баян кылып беришиң үчүн жана, балким, ойлонушар деп бул зикрди түшүрдүк» [16:44]

Имам Ибн Хазм Захирий рохимахуллох «Ихкам фи усули ахкам» китебинде мындай дейт: «Лугаттаануучулардын жана шарият уламаларынын эч бири Аллах Азза ва Жалладан түшкөн ар бир вахий түшүрүлгөн зикр экендиги туурасында ихтилаф кылышпайт... Вахийдин баарын Аллах Азза ва Жалла Өз коргоосунда сактаган».

Мунун тескериси катары, яхудий жана насраний сыяктуу башка диндер дин негиздеринде бөлүнүп кетишкен. Буга адамдардан алууда анык ишеним жана таъкид болбогону, санаддын үзүлүп калганы, накл кылуу жараянында катыйлик жана анык ишеним болбогону себеп. Акыбетте, акыйда жана шарият маселесинде вахийге (т.а. Аллах Азза ва Жаллага) катый байланышы жагынан алардагы негиз шектүү болуп калган. Аллах Таала дин негизин өзгөртүп жибергендиктерин жана ушул өзгөртүүлөрү себептүү өздөрү да бөлүнүп кетишкенин сыфаттап, мындай дейт:

﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِعَاعًا لَّسَتْ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا

كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾

«Диндерди бөлүп, өздөрү да топторго бөлүнүп алган кишилер туурасында бир да нерсеге (жоопкер) эмессиң. Алардын иштери Аллахтын Өзүнүн гана ыктыярында. Кийин аларга кылып өткөн иштеринен кабар берет» [6:159]

﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصْرَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ ذَلِكَ قَوْلُهُمْ

بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهَوْنَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ﴾

«Яхудийлер: «Узайр Аллахтын уулу», дешти. Насранийлер: «Масих Аллахтын уулу», дешти. Бул, алардын ооздорундагы (далилсиз) сөздөрү. Алардын бул сөздөрү кудум мурунку кафир болгон адамдардын сөзүнө окшойт. Аларды Аллах каргасын! Кандай гана адашышууда!» [9:30]

Ислам Умматы башка умматтардан өзүнүн санад илими менен өзгөчөлөнүп турат. Санад – риваяттын (тексттин) аягына т.а. Расулуллах ﷺ га барып такалышы. Аны «риваятчылар чынжыры» деп айтышат. О.э. Уммат рижал илими т.а. ровийлерди иликтеген илим менен да башка умматтардан өзгөчөлөнүп турат. Бул илим жалганчы ровийлерди чынчыл ровийлерден бөлүп алат. О.э. бул илим шарх илими, баян илими жана Куръани Карим менен набавий Суннат илиминен келип чыккан касротул улум (көп илимдер) деп да сыпатталган. Яхудий жана насранийлер болсо диндерин текке кетиришип, өзгөртүштү. Акыбетте, диндеринин көпчүлүгү адамзат ойлорунан гана болуп калды. Аларда бир да сахих текстке таянылбаган, бир дин экинчи динге тескери келди. Бир эле Инжил же Тооротто көп карама-каршылыктар пайда болду.

Аллахтын Китеби жана Расулу ﷺ дын суннатына (шариятка) эң көп кызмат кылган илим – усул илими. Усул илими – ыйман жана иътикад темасында болобу, амалий шарыйй өкүмдөр (усулу фикх) темасында болобу, айырмасыз – белгилүү коидалар жана шарыйй түрдө этибарга алынган далилдерди баян кылып берген, бул нерселер акыйданы эч кандай күмөн аралашпаган анык ишенимден алуунун тарыйкатын көрсөтүп берет. Шарыйй өкүмдөр боюнча фикх илими, истинбат кылуу илими, далил келтирүү илими, туура кыяс илими да ушул усул илиминин үстүнө курулат. Бул, далилди талкуулоо, аны өтө жакшы түшүнүү аркылуу болот. Чындыгында, салафи салих уламалар Аллахтын Китебин жана Расулу ﷺ дын Суннатын баян кылышкандай, усул илимин баян кылуу жана өкүмдөрүн кеңири ачыктоодо да көп аракеттерди алып барышкан.

Бул илим бардык Куръан жана Суннат илимдери үчүн бир сакчы жана коргоочу деген этибарда тафсирлерди жана тафсирлерге шархтарды жазышты. Ибн Халдун жана башкалар жазышынча, усул илиминде алгачкы ирет китеп жазган киши имам Абу Ханифа рохимахуллох болгон. Бул биринчи китеп «Роъй» деп аталат. Бирок, ал китеп формасында жазылбаган. Ал эми, Абу Ханифадан кийин усул илимин китеп формасында жазган киши имам Шафиий рохимахуллох болуп, ал кишинин бул китеби «Рисала» деп аталган. Кийин кылымдар өтүшү менен ушул улуу майданда арты-артынан изденүүлөр алып барылды, ондогон уламалар ушул улуу илим жөнүндө бир катар китептерди жазышты:

Имам Абу Кудама Макдисий – «Равзати Назир»;

Имам Ибн Каййим Дамашкий – «Иълам мукин»;

Имам Шавканий – «Иршадул Фухул»;

Имам Разий – «Махсул фи улуми усул»;

Имам Шатибий – «Мувафакат»;

Имам Амадий – «Ихкам фи усули ахкам»;

Имам Ибн Хазм Захирий – «Ихкам фи усули ахкам» жана башкалар.

Бизди бул маанилүү темада макала жазууга үндөгөн нерсе ушул улуу илимди кызгануу жана аны таза абалында сактап калууга умтулуу болду. Ал өзгөртүлбөсүн, алмаштырылбасын, негизинен ажыратылып, этибардагы туура тамырынан үзүп коюлбасын. Айрыкча, бүгүн өздөрүн улама деп атап жаткан, бирок, улама болбогон кимселер мыйзамчылыкты өнүктүрүүдө акылды негиз кылышты. Алар акылды мыйзамчылыкты баян кылууда жана түшүнүүдө негиз кылышпады. Натыйжада, Аллах жана Расулунун акысына айтуу керек болбогон нерселерди айтышты. Ал тургай, бул жаңы усул илиминде, өзгөчө, сүткордук жана «шаръий зарылчылыктар» темасында Аллах Азза ва Жалланын Китебинде далалаты катыйй аяттарга жана Расулу ﷺдын сахих хадистерине тескери келген «хукмдарды» табанний кылышты. Шаръий зарылчылыктар темасын ага алакасы болбогон аклий иштерге чейин кеңейтишти. Арам иш кылуу маселесинде муктаждыкты зарылчылык ордуна коюшту жана муктаждык алкагын кеңейтишти, акыбетте нафси-каалоого негизделген жана акылдан келип чыккан түрдүү-түркүн, сан-санаксыз муктаждыктарды пайда кылышты.

«Мыйзамтаануучулардын» мындай аралаштыруусу жана чектен чыгуусунун себеби, эң оболу, шаръий түрдө этибарга алынган

усулду көңүл коюп, кеңири үйрөнбөстүккө барып такалат. Ушул себептен улам, мындай өкүмдөрдү жана жолдон адашкан мыйзамчылыкты оңдоо үчүн, эң биринчи ушул иштин өзүн оңдоо лазым. Себеби, негиз оңдолсо, анын үстүнө курулган ката жана кемчиликтер да оңдолот. Биз шарыйй түрдө этибарга алынбаган мындай усул жөнүндө, ал жолдон адашкандыгы жана туура эместиги жөнүндө сөз кылуудан мурда, ушул талкууга негиз катары шарыйй түрдө этибарга алынган иштерди жана кээ бир фикирий коидаларды эстетип өтүшүбүз керек. Мисалы:

1 – Улумиддин (дин илимдери) жана анын бардык түрлөрү вахийден гана алынат, башка эч бир булактан алынбайт. Дин илимдери үчүн жалгыз булак: акыйда жана хукм жагынан вахий т.а. Куръан жана Суннат. Булардан башкасы таптакыр булак болуп эсептелбейт. Мисалы, дин акылдан да, вакиъден да, үрф-адаттан да алынбайт. О.э. башка мыйзамчылыктардан да – Батыштын же Чыгыштын мыйзамчылыгы болобу – алынбайт. Демек, ушул динибиздин бирден-бир булагы вахий – Куръан жана Суннат. Аллах Таала айтат:

﴿اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ﴾

«Силер Роббиңерден түшүрүлгөн нерсеге (Китепке) ээрчигиле, андан өзгө «досторду» ээрчибегиле! Абдан аз насыят аласыңар» [7:3]

﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾

«Расуллаллах силерге тартуу кылган нерсени алгыла, ал силерди кайтарган нерседен кайткыла жана Аллахтан корккула, албетте Аллахтын жазасы катуу» [59:7]

Расуллаллах ﷺ айтат:

﴿إِنِّي قَدْ تَرَكْتُ فِيكُمْ شَيْئَيْنِ لَنْ تَصِلُوا بَعْدَهُمَا: كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّتِي، وَلَنْ يَنْفَرَقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضِ﴾

«Мен силерге эки нерсени калтырдым: Аллахтын Китеби жана менин Суннатым, бул экөөсүнөн кийин (т.а. аларды бекем кармасаңар) эч качан жолдон адашпайсыңар. Бул экөөсү менин хавзыма келгенге чейин бири-биринен ажырабайт». (Хаким, «Мустадрак»).

Дин илимдери – өз хукм жана баянына карап – Аллах Азза ва Жаллага ибадат-кулдук дегени. Аллахка ибадат Ал буюргандай болот, Анын буйругу болсо адамзаттын алсыз кемчиликтүү

акылынан эмес, асмандан вахий болуп түшкөн. Аллахка акыл менен да, нафси менен да ибадат кылынбайт. Демек, дин ар бир нерсени билген Аллахтан башкасынан алынбайт. Себеби, бул нерсе Куръани Карим жана Расуллуллах ﷺдын Суннаты аркылуу Аллах Азза ва Жалладан алынат.

2 – Вахийден т.а. Аллах Азза ва Жалладан башкасы адамзат акылынан башка нерсе эмес. Себеби, калктын колундагы фикирлер расулдар аркылуу вахий жолу менен Аллахтан келет же инсан акылынан келет, бул иште үчүнчү нерсе жок. Адамзат акылы мыйзамчылык иштерине жарабайт. Себеби, ал кемчиликтүү, алсыз жана өзүнөн башкага муктаж. Анын кудуретсиздиги көп нерседе ачык-айкын көрүнүп турат, мисалы: адамдар ортосунда көптөгөн карама-каршы фикирлер болот, акылдан келип чыккан раыйлар бир адам жана бир темада да өзгөрүп, алмашып кетет. Бир киши усул коидасы катары бир нерсе иштеп чыкса, белгилүү бир убакыт өтүп, ошол коидада ката тапканы үчүн аны өзгөртөт. Дагы кимдир бирөө вахийге таянбай бир хукм чыгарган болсо, ал да белгилүү убакыттан кийин өзгөртүлгөнүнө күбө болосуң. Себеби, ал хукмунун каталыгын билген. Динибизди жана шариятыбызды ушул таризде адамдардын нафси-каалоосуна, алардын карама-каршы жана өзгөрүүчөн акылдарына тапшырып коёбузбу?!

Мисалы, бүгүнкү күндө жер жүзүндөгү (капитализм жана андан мурда социализм) мабдалары себептүү келип чыккан төмөндүккө, бактысыздыкка назар салсак, бул мабдалардын инсан акылынын жемиши экенине күбө болобуз. Себеби, бул мабдаларды ушул адам түздү, алар үчүн усул иштеп чыкты, ушул усул үстүнө эркиндиктер идеологиясын куруп, инсан акылын тизгинсиз таштап койду, акыл болсо инсанга тиешелүү мыйзам жана түзүмдөрдү жаратты. Акыбетте, ушул мабдалар – өз түзүм жана мыйзамчылыктары менен – ийри болуп гана калбастан, бул абалда туруктуу тура албады. Тескерисинче, бир нече ирет өзгөртүлдү, кийин өз усулунан жана таянган эрежелеринен чыгып кетти. Мабда ээлери ар ирет бирер проблема же кризиске кабылары менен аларды өзгөртө беришти жана таянылган кээ бир идеологиялык усулдарын – өзгөчө, экономикалык эркиндиктер негиздери туурасындагы усулдарын – бир нече ирет өзгөртүштү!

Албетте, Хак Субханаху ва Таала – дин усулдарында болобу, фуруларында болобу – акыл жана нафси-каалоого берилүүдөн

кайтарды, муну адашуу жана жалган деп эсептейт. Аллах Таала айтат:

﴿وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَظْلُمُونَ عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ﴾

«Сен нафси-каалооңо ээрчип кетпегин. Болбосо, ал сени Аллахтын жолунан аздырат. Албетте, Аллах жолунан азгандарга эсеп-китеп күнүн унутуп калгандары үчүн катуу азап бар» [38:26]

﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِ ۚ ذَٰلِكُمْ وَصَلْنَاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾

«Албетте ушул Менин Туура Жолум. Демек, ушул жолго ээрчигиле, (башка) жолдорго ээрчибегиле, алар силерди Анын жолунан үзүп коёт, балким таква кылаарсыңар, деп силерди ушул нерселерге буюрду» [6:153]

Ооба, Хак Таала бактысыздыкка жана жолдон адашууга нафси-каалоону (акылды) ээрчүү себеп болушун, тууралык жана хидаяка ээрчүү болсо Аллах Субханаху Өзү тарабынан вахий кылган жолго ээрчүү менен ишке ашышын эстетип, мындай деди:

﴿قَالَ أَهْبِطَا مَعَهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۖ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى ۖ وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى﴾

«Айтты: (Бейиштен) экөөңөр тең түшкүлө. Айрым (урнактарыңар) айрымдарына душман. Анан, силерге Мен тараптан хидаят келгенде ким Менин хидаятыма ээрчисе жолдон адашпайт жана бактысыз болбойт. Ким Менин эскертмемден баш тартса, анда, албетте ал үчүн бактысыз турмуш болот жана Биз аны Кыямат күнүндө сокур абалда тирилтебиз» [20:123-124]

Бул аятта баш тартуу – бу нафси-каалоо жана акылга ээрчүү. Бул аяттын тафсиринде имам Шавканий мындай дейт: «Аяттагы فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى Мен тараптан хидаят келгенде, – пайгамбарларды жиберүү жана китептерди түшүрүү, وَلَا يَشْقَى وَلَا يَضِلُّ ФМН اتَّبَعَ هُدَايَ Ким

Менин хидаятыма ээрчисе, жолдон адашпайт жана бактысыз болбойт, – бул дүйнөдө жолдон адашпайт, ахиретте бактысыз болбойт. وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي *Ким Менин эскертмемтен жүз үйрүсө*, – динимден, Китебимди тилават кылып, андагы нерселерге амал кылуудан жүз үйрүсө жана хидаятыма ээрчибесе. فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا *ал үчүн бактысыз жашоо болот*, – бул дүйнөдө жаман абалда жашайт т.а. турмушу бактысыз болот».

3 – Мурдабы же учурда болобу, акыйда же фикхий усулда болобу, айырмасыз, вахийден (т.а. Куръан жана Суннаттан) тышкарыга чыгуунун себеби эки нерсеге барып такалат жана экөөсү тең бир нерседен – акылга ээрчүүдөн келип чыгат. Биринчи себеп: кээ бир исламий фиркалар пайда болуп, усул туурасында акылга таянып акыйда жана өкүмдөрдү ойлоп табышты... акылдан ал үчүн белгиленген туура вазыйфасынан тышкарыда пайдаланышты. Акылдын туура вазыйфасы – махлукаттарга назар салып, алар жөнүндө фикирлөө аркылуу ыйманга жетип баруу болгон. Т.а. Аллах Азза ва Жаллага жана Ал жиберген расулдарга, рисалаларга ишенүү о.э. адамдарга түшүрүлгөн рисалаларды түшүнүү. Ошентип, бул акылдар вахийге таянбай же вахийди аклий тафсир кылуу менен жаңы бир усул пайда кылышты. Бул шарыйй түрдө этибарга алынган усулга тескери усул болуп, кудум яхудий жана насранийлердин вахийге таянбай ойлоп табышкан батыл акыйдаларына окшойт. Экинчи себеп: башкалардын акылдарынан таасирленген же алардын аклий талкуу жүргүзүү жана далил келтирүү багыттарына ээрчип, вахий таянычынан алысташкан мусулман уламалары жана идеологдору пайда болду, мисалы, индус жана грек философторунан таасирленген уламалар сыяктуу. Алар ошол убактагы же андан мурдагы адамдардан таасирленишти. Т.а. философия себептүү динде жок нерсени пайда кылган уламалар жана исламий фиркалар келип чыкты. Алар этибардагы Куръан жана Суннаттан болгон усулга да тескери жол карманышты. Алардын кээ бирөөлөрү динде анык белгилүү болгон нерсеге же акыйда темасында далалаты жана далили катый болгон аяттарга каршы чыгышты. Мисалы, айрымдары адамзат күнөөсүз десе, кээ бирөөлөрү Расуллалах анбиялардын акыркы эмес деди. Дагы кээ бирөөлөрү чечимдерди акыйда десе, кээ бирөөлөрү Куръанды жаралган деди. Кээ бирөөлөрү болсо кайыпты барга кыястоо натыйжасында ташбих (окшотуу) жана тажсим (көөдөлөнтүү) сыпаты темасында жаңылык жаратты.

Буллардын баарына бул жана башка «уламалардын» логика илиминен, кайрымусулмандар философиясынан таасирленгени себеп болду!

Акылдан келип чыгып, акыйда маселесинде усул катары жаңылык жараткандар шарият усулу туурасында да т.а. коидалар, шарый далилдер жана далил келтирүү жолдорунда да жаңылык жаратышты. Мисалы, акыл жана нафси-каалоодон келип чыгып, пайда жана зарылчылыктарды белгилешти. Же заман жана мекендин өзгөрүшүн шарый өкүмдөрдүн өзгөрүшүнө шарый иллет кылышты. Бул жана башка вахийге таянбаган же болбосо вахийден туура эмес жол менен истинбат кылынган иштерди кылышты. Биз ушул талкуубузда, Аллахтын урухсаты менен, ушул жаңы усулдар жөнүндө сөз кылабыз жана алар ката экенин баян кылабыз.

4 – Усул, өзгөчө, фикхий өкүмдөр усулу катый далилге муктаж. Аны зонний же зон үстөм келиши менен алуу жаиз эмес. Буга далил:

Биринчиден: усул бул шарият усул катары таянган шарый куллий маселелер. Куллий маселелерде зон болбошу керек, себеби, иътикад усулунда зонго ээрчилбейт жана бул Куръанда ачык айтылган, Аллах Таала айтат:

﴿وَمِنْهُمْ أُمِّيُونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِي وَإِنَّهُمْ إِلَّا يَظُنُونَ﴾

«Алардын арасында амийлери да бар, Китептен кабарсыз, жалаң куру-кыялдарды гана билген сабатсыздары бар, алар жалаң гана зон-күмөн кылышат» [2:78]

﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيَسْمُونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنثَى﴾

«Албетте, ахиретте ыйман келтирбеген кимселер периштелерди аялдар наамы менен аташат» [53:27]

Имам Шавканий өзүнүн тафсиринде мындай дейт: «Бул, зондун өзү илим даражасында эместигине жана зонго негизделген киши илимге негизделбегенине далил. Илимге муктаждык жаралган маселелерде ушундай, зон кифая кыла турган т.а. амалга байланыштуу маселелерде эмес. Биз мунун акыйкатын жогоруда айтканбыз жана ушуга чектелүү керек. Себеби, умум далалаты, кыяс, ахад хабар жана башкалар зонний болуп, ага амал кылуу да зонго амал кылуу дегени. Ушул себептен улам, бул сыяктуу иштерде зонго амал кылышыбыз важиб. Ага амал кылуу

важибдигине далилдер келген болуп, алар мына ушуга гана хостолгон».

Экинчиден: усулду галабатуз зонго (күмөн үстөмдүгүнө) куруу бөлүнүүгө жана ихтилафтарга алып келет. Себеби, мындай абалда ушул аслды түшүнүүдө ихтилаф жүзөгө келет. Бир аалым көргөн-раый билдирген нерсени башкасы көрбөшү мүмкүн. Мындай абалда акыйда ихтилафтуу акыйдага айланат, мыйзамчылыкка негиз болгон өкүмдөрдүн усулу да карама-каршы болуп калат. Кудум Бану Исраил сыяктуу Уммат ортосунда фирка-фиркаларга бөлүнүү жүз берет. Ихтилаф – салаф уламаларында болгондой – шарый маселерди түшүнүүдө болуунун ордуна, алардын усулу үстүндө болуп калат. Акыбетте, мыйзамчылык булактары көбөйүп, мыйзамчылыкта да, анын усулунда да акыл иштетүүгө туура келет. О.э. бул нерсе усулда Умматтын бөлүнүп кетишине себеп болот, Ислам дини баары өз акылы жана нафси-каалоосу боюнча түшүнө турган карма-каршы, ихтилафтуу динге айланат.

Үчүнчүдөн: Белгилүү усулчу уламалар усул шексиз катый болушу, зон негизинде алынбашы керек, усул да кудум фарый фикхий өкүмдөр сыяктуу деген фикирде болушкан. Алардын бири имам Карофий. Ал «Танкихул фусул ва шархуху» деген китепте: «Аллах Тааланын { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْإِسْلَامُ } алар күмөнгө гана ээрчишет, деген аяты диний коидаларга жана катый ибадаттар усулуна хос», дейт. Имам Абдулкадир Багдадий өзүнүн «Усули дин» деген китебинде: «Ахад хабарлардын санады сахих болуп, тексттери аклий туура болсо да, илим болбосо да, амал кылуу важиб болот», дейт. Имам Иснавий айтат: «Суннатка келсек, алардын ичинде ахаддары жалаң зонду түшүндүрөт... Ахад риваят бир нерсени түшүндүрсө да, албетте ал зондугунча калат. Шарият ээси Аллах зонго амалий маселелерде т.а. фуруларда урухсат берген, дин усулдары коидалары сыяктуу илимий маселелерде эмес». «Тамхид» китебинде имам Абдулбирр айтат: «... Сахабаларыбыз жана башкалар ахад хабар илимди да, амалды да важиб кылабы деген раыйда ихтилаф кылышкан. Көпчүлүк аалымдардын раыйы боюнча ахад хабар илимди эмес, амал кылууну важиб кылат. Шафийий менен көптөгөн фикх жана назар калкы да ушундай раыйды карманышат. Алардын назарында ахад хабар илимди важиб кылбайт жана бул туурасында ихтилаф жок».

Ушул нерсе динге жат нерсенин кирбешине, өкүмдөр жана акыйда темасында адашпоого кепил. Себеби, качан усул катый

болсо, бардык мусулмандар раыйы бир болот, ихтилаф жана карама-каршылык болбойт. Бирок, бул туурасында алардын раыйы ихтилафтуу болсо, диндин бир аслинде да бөлүнүү жүз берет. Анткени, мындан шарият кайтарып, мунун жүз беришинен сак болууга чакырган. Кудум яхудий жана насранийлердин иътикад усулдары туурасында ихтилаф кылышканда ушундай нерсе жүз бергендей.

Ошентип, вахий өкүмдөр усулун (илимди түшүндүргөн субуту катый болгон) эч кандай күмөн аралашпаган төрт нерсеге чектеди: Куръани Карим, Расуллалах ﷺдын суннаты, сахабалар ижмасы жана таза шарый иллетке негизделген кыяс. Төртөөсү илимди түшүндүргөн катый далил менен далилденген. Инша Аллах, келерки сабактарыбызда ушул усулдар туурасында кеңири сөз кылабыз.

(... уландысы бар) □

ЗИММИЙЛЕР ДИНИЙ АЗЧЫЛЫК БОЛУП ЭСЕПТЕЛБЕЙТ, АЛАР БАШКА МУСУЛМАНДАР СЫЯКТУУ ЖАРАН

Мухандис Абдуллатиф Шамий

Карөзгөйлөр жакшы көргөн аталыш т.а. диний азчылык түшүнүгү Ислам табиятына бүтүндөй тескери. Ислам аларды ахли зимма (зиммийлер) деп атайт. Бүгүн айрымдар зиммийлерге диний азчылык деп карап, аларга өз укуктары берилишин талап кылууда. Мен ушул темада Ислам башкаруусуна каршы чыгып жаткан жана Халифалык мамлекети тикеленишин каалабаган кимселер жөнүндө сөз кылмакчымын. Бул кимселер ушул диний азчылыктын акы-укугу Халифалык мамлекети доорунда тебеленген деген сөздөрү менен Халифалыкты жаманатты кылышмакчы болушат. Алардын айтымында, ушул нерсенин өзү мамлекетти бардык адамдар диний дискриминацияга учурабастан өз улуттук укуктарынан пайдалана турган демократиялык илманий жарандык мамлекетке айлантуу үчүн жетиштүү жана канааттандыраарлык себеп. О.э. алар жарандык мамлекетти исламий шарият менен өкүм жүргүзгөн жана Исламга негизделген Исламий Халифалык мамлекетине адилеттүү альтернатива деп билишет.

Ислам өкүмдөрүн түшүнбөгөн, Ислам жөнүндө изденүү жана үйрөнүү өткөрүүнү каалабаган – жакшы күмөн кыла турган болсок – тотукуштай бир нерсени кайталай берген кимсе үчүн бир караганда бу фикир, бул сөз туура жана акылга сыйгандай болуп көрүнөт. Бирок, тереңирээк текшере турган болсок, бул фикир адаштыруучу жана жалган фикир экендиги ачык-айкын болот.

Муну терең үйрөнүү үчүн маанилүү бир нерсени баян кылмакчыбыз. Кеп ушунда, алардын айтымы боюнча, диний азчылык Ислам дининен башка динде болгон, көпчүлүктү түзгөн мусулмандардан бөлүнүп турган азчылык. Т.а. аларды азчылык кылып жаткан нерсе диний сыпат болуп, мына ушундай бөлүнүп турган диний сыпаттарга ылайык, аларга коом жана мамлекетте укук берилиши керек.

Ушул жерде өз-өзүнөн суроо пайда болот: андай болсо, ушул диний азчылыкты башкалардан бөлбөө жана аларга да башка мусулман жарандарга каралгандай каралышы үчүн алар кандай укуктар менен камсыздалышы керек?

Жооб төмөнкүдөй, ушул диний азчылыкта башкалардан бөлүп турган диний укуктары бар. Т.а. бул укуктар эң биринчи диний характерге ээ болушу шарт. Себеби, алар азчылык деген сыпатты

жана ушул сыпаттын укук талап кылып жаткан касиетин ушул дин себептүү колго алышкан. Ошондуктан, алардын ушул диний укуктары катарына динге кирүүгө мажбур кылбоо, фитнага салып, динден чыгарбоо, аларга өз ибадат жана ырасымдарын динине ылайык аткарууларына мүмкүнчүлүк жаратуу жана башка диндерине байланышкан акы-укуктар кирет.

Зиммийлер жөнүндө Ислам түшүнүгү төмөнкүдөй, Ислам мамлекетинде кайрымусулмандар үчүн бардык акы-укуктар камсыздалат, алар өз динин жана акыйдалык буйруктарын мажбурланбаган абалда аткаруулары мүмкүн. Ал тургай, аларга нике, талак, жеп-ичүү жана башкаларга тиешелүү укуктар биздин исламий фикхибизде кеңири ачыкталган таризде берилет. Булардан тышкары, Ислам мамлекетинде зиммийлер Уммат межлисине өздөрүнөн өкүл жиберип, аларга карата өкүмдөр жаман колдонулуп жаткан болсо же зулумга учурап жаткан болушса, муну өздөрү шайлаган өкүл аркылуу межлиске жеткирүүлөрү мүмкүн.

Демек, зиммийлер Ислам мамлекетинде укуктары бузулбаган жана зулумга учурабаган абалда жашап гана калбастан, ал тургай, башка мусулмандар катары тынч турмуш менен кепилденишет. Алар Халифалык мамлекети аларды зиммий болушканы үчүн куугунтуктабайт, Ислам Умматына жана анын динине душмандык рухундагы фикир жана идеологияларды Батыштан алып кирген кимселер куугунтукталат. Арийне, Халифалык мамлекетинде диний азчылык укугу тебеленбейт.

Ушул орунда мусулмандарга кайрылабыз жана аларга өз Исламын түшүнүүлөрүн, Батыш көрсөткөн жасалма жолго жүрбөй, анын сөздөрүн, өзгөчө, «муътадилдер» сыяктуу сөздөрүн оозго албоону баса белгилейбиз. О.э. мусулман өлкөлөрүндө жашап жаткан кайрымусулмандарга да кайрылуу жолдоп, аларды Батыш каалоосуна ыраазы болбоого чакырабыз. Анткени, Батыш алар зиммийлерге исламий өкүмдөрдү колдонгон Халифалыктын тикелениши долбооруна каршы күрөшүүсүн, арийне, эртең Ислам мамлекети тикеленгенде Батыштын диний азчылык деген маска астында биздин ички иштерибизге аралашууга шылтоо жаратууга жардам берүүсүн каалайт. О.э. Батыш диний азчылык деген маселени атайылап козгоп, андан исламий өлкөлөрдөгү мусулмандар менен кайрымусулмандар ортосунда чыр-чатак чыгарууда пайдаланат. Негизи, кылымдар бою яхудий менен христиандардан болгон зиммийлер мусулмандар арасында тынч

жашап келишти, укуктары бузулбады, коомдон четтетилишкен жок, исламий коом жана Ислам мамлекети алдында өздөрүн жат сезишпеди.

Бүткүл дүйнө билип коюшсун, Аллах Тааланын уруксаты менен, Ислам башкаруусу шексиз келет. Себеби, бул Аллах Азза ва Жалланын убадасы жана сүйүктүү Пайгамбарыбыз ﷺдын башараты. Ушуну жакшы билип коюу керек, мусулмандарга жана бүткүл адамзатка илманий капитализмдин жана капиталисттердин зулумунан Исламсыз кутулуу-нажат жок. Ислам гана бардык адамдарды куткара алат. Мына ошондо зиммийлер Халифалык мамлекети көлөкөсүндө жашагандан өткөн чоң бакыт жок экенин түшүнүп жетишет. Илманий мамлекетте төмөндүктө жашашканына, Ислам жана анын өкүмдөрүнөн ушунчалык коркуп, аны жаман көрүп жашашканына бушайман болушат. Либералдар, солчулдар жана колонизаторлор кайра тикеленип жаткан Халифалык мамлекетин кулатуу үчүн диний азчылык шылтоосу астында алардан кандай пайдаланышканын түшүнүп жетишет. Аллах Тааланын уруксаты менен, тез күндө кирип келе турган жарык күн менен алардын көңүлүн көтөрөлү жана аларга башарат берели. Аллах Таала айтат:

﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ

الْمُشْرِكُونَ﴾

«Ал Өз Расулун хидаят жана чындык дин менен – мушриктер каалашпаса да – бардык диндерге үстөм кылуу үчүн жиберген» [9:33] □

РАСУЛУЛЛАХ ﷺ ДЫН МАВЛУДУН БЕЛГИЛЕП ЖАТКАН МУСУЛМАНДАР ИСЛАМДЫ ЖАШООДО КАНДАЙ ТИКЕЛӨӨ КЕРЕКТИГИН БИЛИП АЛЫШЫ ЛАЗЫМ

Аллах Субханаху ва Таала мусулмандарга динди тикелөөнү жана бөлүнбөөнү, Роббинин буйругуна Расулуллах ﷺ га кандай назил кылынган болсо ошондой чектелүүнү буйруду. Сахаба رضي الله عنهم дар динге аң-сезимдүү түрдө, ой жүгүртүү менен, мыкты көрүнүштө амал кылууда жана динди жеткирүүдө садик турушту. Сахабалар, алардан кийинки табииндер жана табаа табииндер Исламга берилишкендиктен диний нусустар бекем турду, чаңдан аман калды. Андан кийин өзүн билимдүү көрсөткөндөр үчүн динден тышкарыда сөз сүйлөшүнө орун калбады. Бирок, кийинчерээк мусулмандар динге жаңылык киргизүүнү каалашты, айрымдары динди сүйгөндүктөн ушундай кылышса, айрымдары жаман ниетте кылышты. Эки абалда тең диндеги жаңылык кабыл алгыс жаман нерсе. Ушул көз караштан келип чыгып, айрым мусулмандар Набий صلى الله عليه وسلم дын мавлудун ар жылы майрамдап белгилөөнү жакшы көрүшөт. Бул болсо, шарый түрдө дурус эмес. Анткени, динибиз жетик. Курбан жана Рамазан айттарын белгилөө талаб кылынгандай, ар жылы бул мавлудду да белгилөөгө динде эч кандай далил келбеген. Эгер, белгилөө керек болгондо анын нусусу болмок. О.э. жакшылыктарга бай үч кылым бою сахабалар да, аларды жакшы көрүнүштө ээрчиген табииндер да, табаа табииндер да муну кылышпаган. Эгер, бул нерсе аларга сунушталганда да, шексиз алар ыраазы болмок эмес жана бул нерсе динде жактырылбаган жаңылык деп эсептешмек.

Бул Аллах Тааланын:

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِأَيِّنَّمَا لَئِمَّ اللَّهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾

«Чынында, Биз Мусаны Өз аяттарыбыз менен жиберип (айттык): Коумуңду караңгылыктан нурга алып чыккын жана аларга Аллахтын неъматтарын эске салгын! Албетте, мында ар бир сабырдуу, шүкүр кылуучу киши үчүн аят-ибраттар бар»

[14:5]

деген аяты алкагына кирет десек болот. Мавлудду эскерүү үчүн белгилүү бир күндү жана белгилүү бир ырасымды белгилебөө керек. Бул эскерүү ар бир мусулман назарында ар жылы жана жашоону ар бир ирмеинде болушу لازым. Анткени Расулуллах صلى الله عليه وسلم

мусулман үчүн бардык чоң-кичине амалдарда ээрчүүгө буйрулган өрнөк жана үлгү. Мусулмандын жылда бир жолу гана мавлудду эскерүүнүн эмне мааниси бар, а негизи, ал өмүр бою Расулуллах ﷺды эскерип жашоого буйрулган болсо?!

Ушул эскерүүнүн көп маани-мазмундары бар: Аллах Субханаху ва Таала сүйүктүү Расулубуз ﷺды анбиялардын жыйынтыктоочусу, Исламды бардык рисалалардын жыйынтыктоочусу кылган соң, бул ушуларды түшүндүрөт:

- Ислам рисалаты акыркы рисалат болуп, ал кыямат саатына чейин бүткүл дуняда өкүмдар болушу لازым. Ушул рисалатта гана хидаят бар, башкасында болсо адашуу. Ушул рисалат менен гана кыямат күнүнө чейин фикирий жана хазарий күрөшкө киришилет.

Жашоо өзгөрүп, өнүгүп барууда, табигый түрдө адамдар ушуга карап, өзүлөрүнүн турмуштук мыйзамдарын өзгөртүшү керек дегени туура эмес. Анткени, Аллах Субханаху ва Таала вахий кылган түзүм, инсанды инсан деген этибарда камтыйт. Жаралган инсан инсан сыфатынан таптакыр өзгөрбөйт. Мисалы, эркек илгертен эркек, аял илгертен аял. Алардын ортосундагы алака да өзгөрбөгөн. Коомдор да ошол, коомдордун ортосунда күрөш же кызматташуу да ошондой. Ошондуктан, бардык инсандар, айрыкча, өнүгүүгө чакырып жаткандар ар тармакта өзүлөрүнөн мурункулардан таълим алып жатканына күбө болуудабыз. Мисалы, демократия Исламдан мурунку замандан бери болгон байыркы мафкура. Бүгүнкү күндөгү көптөгөн аскерий пландарда да учурдагы командачылар байыркы командачылардан таълим алып жатышканын, жада калса бул жөнүндө аскерий окуу жайларда дарс өтүп жатышканын көрүп жатабыз. Бул сыяктуу абалды медицинада да, астрономияда да... баарында көрүүгө болот. Демек, жашоонун өнүгүшү менен жашоо мыйзамдары да биргеликте өнүгүшү лазым деп эсептегендер фикирий жактан жаңылышат. Анткени, алар ортого салган сунуштар туура түзүмгө алып барбады. Натыйжада, амал кылып жаткан мыйзамдарыбызды өзгөртөбүз дешүүдө, бирок мыйзамдарыбызды ийгиликсиз болгонубуз үчүн өзгөрттүк дешкен жок, тескеирсинче, өнүгүү себебдүү өзгөрттүк деп жатышат. Демек, өзгөрүүгө-өнүгүүгө чакырып жаткандар ийгиликсиз инсандар. Инсанга карата түзүм эч качан өзгөрбөйт, адамзат мамилелерин тартиптештирет деп жаткан чакырыктар хакты айткан чынчыл инсандар. Таң калычтуусу, Набийдин мавлудун эскерүүнү унутпаган көптөгөн

мусулмандар жогорудагы акыйкатты бүтүндөй билишпейт. Аларга бир карасаң батышча фикирлеп, бир карасаң мавлудду белгилеп жатышкан болот!

- Бирок Ислам өз мамлекетине жана акыйдага ээ дин. Анын акыйдасынан шариат алынат. Ошондуктан, динибиздин рисалаты мамлекет аркылуу мабда-система катары өкүмдар болушу, кеңири жайылып, бүткүл дуняны башкарышы لازым. Себеби, тирүү жан болгон бардык жерге Ислам жетиши, Ислам адилетине күбө болгон инсандар бул дуняда да, ахыретте да буга күбөлүк бериши керек. Аллах Таала айтат:

﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ

شَهِيدًا﴾

«О.э. силер башка адамдар үстүндө күбө болушуңар жана Расуллаллах силердин үстүңөрдө күбө болушу үчүн силерди орто Уммат кылдык» [2:143]

Ооба, инсандарды хидаятка жетектөө вазыйфасына Ислам калкы жообгер, хак бир гана Исламга чектелген. Эсиңерде болсун, бул бүткүл инсаниятты Роббул аламинге кул кылуу вазыйфасы! Бул нерсе Исламий мамлекеттен инсандарды караңгылыктан нурга, адашуудан хидаятка чыгаруу үчүн бүткүл дуня бойлоп фикирий, хазарий жана акыйдавий күрөшкө киришүү зарылдыгын талаб кылат. О.э. инсандарды капиталист, илманий жана динсиз кафирлерден турган иблистерге итаат кылууларына таштап койбоону, тынымсыз аракет кылып дунянын биринчи мамлекетине айланууну, бул мамлекеттин максады жер жүзүнүн али жетип барбаган жерине жетип, фатхтарды кылууну талаб кылат.

Бирок, бул маселеде кишини таң калтырган нерсе ушул: көпчүлүк мусулмандар Исламды Расуллаллах ﷺ заманында болгондой, Аллах назил кылган хукмдарды туруктуу колдоно турган өз мамлекети болушу керек деген акыйкатты билишпейт. Алар мавлудду белгилеп жатышканына, бирок мавлуддун шарый туура мазмунунан алыс экенине күбө болосуң. Негизи, Аллах Таала айтат:

﴿وَأَن آَحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَن يَفْتِنُوكَ عَن بَعْضِ مَا أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ فَإِن تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ أَنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَن يُصِيبَهُم بِبَعْضِ دُنُوْهِمْ ۗ وَإِن كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ ﴿٥٠﴾ أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِّنَ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾

«Алардын ортосунда Аллах түшүргөн нерсе менен хукм кылгын, алардын нафсилерине ээрчибе жана Аллах сага түшүргөн хукмдардын айрымдарынан сени (буруп) фитнага салып коюуларынан этият болгун! Эгер (сенин хукмуңдан) жүз үйрүшсө, билип кой, Аллах аларга айрым күнөөлөрү себебдүү мусибат жеткирүүнү каалоодо. Шек-күмөнсүз, адамдардын көпчүлүгү итаатсыздар. Динсиздик өкүмдар болуусун каалашабы, ыйманы жетик коум үчүн Аллахтан да чырайлуу хукм кылуучу ким бар?!» [5:49-50]

Мусулмандар ар бир турмуштук жана үй-бүлөлүк иштерде Расуллаллах ﷺды жетекчи кылышы لازым. Ал – мусулмандардын жашоосунун бүткүл кырларын жарыткан чырак. Ошондуктан, анын мавлудун эскерүү өтмүштө, азыр жана келечекте болушу керек. Өтмүшкө гана таандык болбошу зарыл. Бул ушуну түшүндүрөт: мавлудду эскерүү мусулмандын турмушунда т.а. жеке абалында, жамаат, коом жана мамлекеттеги турмушу даражасында болушу лазым.

Мавлудду эскерүү мусулмандын жеке адам абалындагы турмушунда төмөнкүдөй болот:

Ислам мусулмандын исламий шахсияга ээ болушун катуу талаб кылат. Андан ар бир иш-аракетин ушул негизде кылышын, халалды билип, ага амал кылышын, харамды таанып, андан четтешин каалайт. Мусулман пенде Аллахка ушундай моюн сунуп, итаат кылсын, бул итаат анын өз каалоосунан, ыраазылыгынан жана Аллахка жакын болууну жакшы көрүүдөн келиб чыксын. Нафсин көзөмөлдөсүн, тазаласын. Качан анын нафсиясы менен аклиясы бекем абалга жетсе, ал турмушунун бардык иштеринде күчтүү мусулманга айланат. Акыйда жагынан алганда, мусулман адам жалгыз Роббисин ыраазы кылууну, Ага итаатта болууну, Аллахка жана Расулуна ал алып келген бардык нерселерине итаат кылууну өзүнүн бардык иш-аракетине, ар бир амалына негиз кылып алышы лазым. Ал эми, Аллахка ибадат кылуу жагынан алганда мусулман намаз, закат, хаж жана орозо сыяктуу андан талаб кылынган

бардык ибадаттарды кылат, буларга кошумча, киямул-лайл, нафл ибадаттарды көбөйтүү, нафл орозолорду кармоо, бир жолудан ашык хаж жана умра кылуу, садака берүү, көп дуа жана зикрде болуу... сыяктуу ибадаттарды да кылат. Ахлакий жактан алганда, мусулман көркөм жана Аллах жакшы көргөн адеп-ахлак менен зыйнаттансын. Чынчыл жана ишеничтүү болуп, сөзүн да, амалын да Аллах күзөтүп турганын унутпайт. Аманаткөй, убадасына турган мусулман болот. Жумшак, бирок жумшак болсо да, алсыз эмес, беймаани, жалган, жасакерленген жана риа сөздөрдан алыс мусулман болот. Алды-берди иштери жагынан алганда, жашоосундагы бардык соода-сатык иштерине таандык шарыйй хукмдарга бекем амал кылып, алдоо, монополия жана сүткорлук... сыяктуу иштерге барбайт.

Эгер, мусулман андан талаб кылынган бардык иштерге Аллахка болгон ыймандан келип чыгып амал кылса, демек, ал чынында Аллах жана Расулун сүйгөн садик мусулман болуп эсептелет жана ал Аллах Тааланын ушул сөзүнө ылайык болот:

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

«Айткын: Эгер Аллахты сүйсөңөр, мени ээрчигиле, ошондо Аллах силерди сүйөт жана күнөөлөрүңөрдү магфират кылат, Аллах магфират кылуучу, мээримдүү» [3:31]

Бирок, мусулмандар Аллахка болгон ыймандан келип чыгып, өзүлөрүнөн талаб кылынган бул иштерге амал кылышпаса, Аллахка жана Расулуна итаат кылуудан бүтүндөй алыс болушса, аларда итаатты өзүндө жамдаган ушул маани табылбаса, мындай абалда, набийдин мавлудун белгилөөнүн кандай мааниси бар?!

Мавлудду эскерүү мусулмандын мамлекет даражасындагы турмушунда мындайча болот:

Аллах Субханаху Ислам мамлекетин абдан көп шарыйй хукмдардын аткарылуусу бекем байланган шарыйй хукмдардын бири кылды. Шариат Ислам мамлекетине ал чектеле турган укуктарды жана аткара турган вазыйфаларды берди. Турмуш түзүмдөрүнө байланыштуу бул укук жана вазыйфаларды Расуллаллах ﷺдын сөздөрүнөн жана амалдарынан түшүнүп алабыз, мисалы, башкаруу түзүмү, экономика түзүмү, ижтима түзүмү, таълим саясаты, тышкы саясат сыяктуу. Ар кандай мамлекет тикеленсе шексиз ушул тармактар боюнча аракет кылат.

а) Исламдагы башкаруу түзүмү ар кандай заман жана мекенде түбөлүктүү. «Анын халифасы, муавиндери, валийлери жана казылары, шуро жана жихаз межлистери... болот». Башкаруу түзүмүндө кожоюндук шариатка таандык, дастур Ислам акыйдасына негизделет, шарый хукмдар туура ижтихад аркылуу истинбат кылынат.

б) Исламдагы экономика түзүмү мүлккө ээ болуу жана аны көбөйтүүнүн шарый жолдорун белгилеп берген жана монополияга тыюу салган шарый хукмдарга негизделет. Ушул түзүм алтынды валютага негиз кылат. Байлыкты таратууга, ал бир топ кишилердин колунда топтолуп калбашына үндөйт. Ушул түзүмдүн компанияларды түзүү, сатуу, сатып алуу, кепилдик жана күрөө сыяктуу иштерде өзгөчө түзүмү бар. Анын мүлкчүлүгү шахс мүлкү, мамлекет мүлкү, жалпы мүлктөн турат, бул мүлктөрдүн ар биринин атайын шарый хукмдары бар.

в) Исламдагы ижтима түзүмү эркек менен аялдын ортосундагы мамилени ушундай бир шарый тартипке салган, эркек да, аял киши да хилватта калуу, аралашып жүрүү... сыяктуу харам амалдардан тыйган. Ижтима түзүмүн экөөсү ортосундагы жашоону өз ара урматка, пакизалыкка тазалыгына негиздеди. Эр жана аялга үй-бүлө турмушунда өзүнчө ролдорду белгилеп берди, экөөсүн эркек менен аялдын мамилесине таандык нике, талак, кепилдик, эмизүү жана башка иштерге моюн сунууга буйруду.

г) Таълим түзүмүнө келсек, Ислам исламий шахсияга ээ урпак-муунду үстүрүүнү катуу талаб кылат. Себеби, бул муун адамзатка файдалуу ачылыштарды ачуу даражасына көтөрүлүшү керек. Натыйжада, жеке мусулман шахс көрсөткөн хызматтарда, жашоону жеңилдетүү жана жыргалчылыкты камсыздоодо адамзат бул ачылыштардан файдалансын. О.э. Исламий мамлекет көрсөтө турган хызматтарда, илим күчү жана ачылыштар жардамында Ислам даъваттын бүткүл дуняга жеткирүү ишинде файдаланылсын.

д) Ислам мамлекетинин тышкы саясатына келсек, бул саясаттын башка мамлекеттер саясаты алдындагы көңүлдү бурган негизги тарабы – мамлекет өз рисалатына ээ Ислам мамлекети о.э. алар менен болгон алакасын Аллахка даъват кылууга жана Исламды жаюуга негиздеши.

Ушул маанилерден канча-канчасы мусулмандардын жашоосунда гана жоголуп калбастан, жада калса ээндерден да өчүп кетти. Ушул себептен улам, алар мавлудду түрдүү ырасымдар менен

белгилеп жатышканына, ырасымдарда Расуллаллахка чексиз мухаббатын билидирип жатышканына, бирок бул мухаббат Аллах жана Расулу жакшы көргөн мухаббат эместигине күбө болуудабыз. Анткени, ким Аллах жана Расулун жакшы көрсө албетте ага итаат кылышы шарт. Расуллаллах ﷺ менен асхаби кирамдардын ортосундагы мамилени карасак, бул мамиледе ал пайгамбар да, мамлекет жетекчиси да, имамы да, кошуун командачысы да болгонун көрөбүз. Демек, эгер мусулмандар Расуллаллах жана асхабдарындай болууну каалашса, алардын назарындагы ушул маани-мазмундар жүрөктөрүндө да, турмушунда да шексиз табылышы керек.

Ушул маани-мазмундар мусулмандардын назарында ар дайым, Расуллаллах ﷺдын мавлудун эскерүүдө ар дайымкыдан да көбүрөөк болсун. Антпесе, биз Аллах Азза ва Жалла менен Анын Расулу ﷺды ыраазы кылууга аракет кылып жатып, аларды каардантип коюубуз мүмкүн. Бул темабыз, негизинен, биз Аллах жана Расулун шариаттан алыстап өзүбүз ыраазы болгондой эмес, Аллах жана Расулу ыраазы боло турган таризде жакшы көрүүбүз зарылдыгы жөнүндө болду. Аллах максадыбызга жеткирсин. □

«СИЛЕР КАНДАЙ БОЛСОҢОР, ЖЕТЕКЧИЛЕРИҢЕР ДА ОШОНДОЙ БОЛОТ» – БУЛ ЧЫНБЫ?!

Абу Низар Шамий

Акимдердин бузулушуна Уммат жообгер деген түшүнүк тагуттар дайындаган «селде чапандар» адамдардын зээнине сиңдирүүгө аракет кылып жаткан чалгытуучу түшүнүктөрдүн бири. Аларга ылайык, аким адилетсиздик жана зулум кылса, сөөмөйүбүздү мазлумга каратып, далысына камчы урабызбы?! Чалгытуучу фикир тагутту айыптуулуктан чыгарып гана калбастан, айыпка Умматты жообгер кылып, тагутту эртеңки жообгерликтен коргоодо. О.э. тагуттун зулumu тынымсыз бардык тарапка жайылышына жол ачып берди. Ушул чалгытуучу фикир залымдердин зулумун токтотуунун бирден-бир чечими катары көрсөтүлүүдө. Т.а. Аллах менен алакабызды бекемдеп, күтүп олтура берүүбүз керек. Бул болсо, эгер акимдер адашууну улантса же дагы да көбүрөөк чегинен чыкса, жеке тартиптеги ибадатыбыз жетиштүү болбой жатканына, жаман ниеттерибиз өзгөрбөгөнүнө, тигил залымдер өз тактыларында калганы муну ырастап турганына далалат кылат! Демек, алардын сөздөрүнө ылайык, Уммат жакшы болсо, акимдер да жакшы болот, акимдердин зулум кылуусуна жарандын зулumu (Аллахтын буйруктарын аткарбаганы) себеб болот!

Ошентип, акимди өзгөртүү үчүн шилтенген буттар да, аны айыптуу деп ишара кылган бармактар да кесилип, мазлумдарга каршы ок атылат... мына бүттү!

Чынында эле «силер кандай болсоңор жетекчилериңер да ошондой болот» деген ахвалдабызбы?!

Эгер, ушул туура болсо, анда, эмнеге анбиялар Фиръавн, Намруд жана Абу Жахлдарга каршы чыгышты?!

Эмне үчүн Хусайн Макка жана Куфа калкына «силер кандай болсоңор жетекчилериңер да ошондой болот» дебеди, тескерисинче алардын акимдерине каршы чыкты, каршы чыгуунун ордуна ушундай десе болот эле го?!

Акыйкатта, эгер Расулуллах ﷺдын суннатын тебелеп жаткан, ал тургай ачыктан-ачык жалганга чыгарып жаткан кара ниеттүү кимселер болбогондо бул заиф хадис да адамдар арасында мынчалык даражада белгилүү болмок эмес.

Бул хадисти бир нече аалымдар заиф дешкен: өтмүштөгү аалымдардан хафиз Ибн Хажар Аскаланий рохимахуллох, жаңы аалымдардан шайх Албаний рохимахуллох. Албаний бул хадисти

1\490догу заиф хадистер топтомуна кошту жана заиф деп хукм чыгарды. Ал: «Бул хадисти вакиъ жалганга чыгарууда. Анткени, карамүртөз акимдердин артынан жакшы акимдер келгенин, калк болсо өзгөрбөгөнүн тарых ырастап турат», - деди. Жада калса, Шавканий да: «Анын санадында ойлоп табуучу адам да бар, үзүлүп калуу да бар», - деген.

Маани жагынан алганда да, хадистеги түшүнүк Куръани Каримдин ачык-айкын аяттарына, сахих суннатка, Умматтын салаф жана кийинки перзенттеринин собит жолдоруна каршы. Булардан тышкары, вакиъликке да, тарыхка да туура келбейт. Анткени, тарыхтан белгилүү болгондой, бузулуу оболу башка сокку берет, кийин мүчөлөргө жайылат. Ошондуктан, башты сакайтпастан туруп, мүчөлөрдү дабалоо менен шыпаа табуу мүмкүн эмес.

Куръан далилдери:

Куръан айткандарыбызды Аллах Тааланын ушул аяттары аркылуу ачык-айкын ачыктап берген:

﴿وَأَضَلَّ فِرْعَوْنَ قَوْمَهُ وَمَا هَدَىٰ﴾

«Фиръавн өз коумун хидаятка жетектебеди, адашууга баштады» [20:79]

﴿وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلًا ۗ رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنَيْنِمْ لَعْنَا كَبِيرًا﴾

«Алар: «Оо Роббибиз, чындыгында биз башчыларыбызга жана чоңдорубузда моюн сундук, анан, алар бизди (туура) жолдон адаштырышты. Оо Роббибиз, Сен аларга азабды эки эсе кылып бергин жана аларды чоң наалат менен наалаттагын», дешти»

[33:67-68]

﴿يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ ۖ وَبِئْسَ الْوَرْدُ الْمَوْرُودُ﴾

«Ал (Фиръавн) кыямат күнүндө өз коумун баштап барып тозокко түшүрөт, ал эң жаман түшүлө турган жай!» [11:98]

Ошондуктан, Куръани Карим негизги этибарды анбиялардын жана аларды ээрчигендердин карамүртөз падышаларга каршы күрөшүн баяндаганына күбө болобуз. Мисалы, саййидибиз Муса عليه السلام жалгыз өзү Фиръавнды жана анын сыйкырчыларын күрөшкө чакырды, Иброхим عليه السلام Намруд жана анын ээрчигендер менен күрөштү, Кахф (үңкүр) ээлери падыша Дакянус жана анын

кошуунун күрөшкө чакырды..., алардын эч бири «биз күнөөкөр болгонубуз үчүн үстүбүзгө мына ушундай залим падышалардын балээси келди, алардан кутулуубузду бирден-бир жолу – үйүбүзгө жашынып алып, Аллахка ибадат кылуу» дешкен жок! Табигый түрдө, бүгүн ушундай сунушту алга сүрүп жаткандар ибадат кылуу дегенде үйлөрдө жана масжиддерде ибадат кылууну назарга алышат, эч кимиси Аллах бул жамандык акимдерин тергеп-тескөөнү фарз кылган буйруктарын же Аллахтын шариатын өкүмдар кылуу ибадатын назарга алган жок, кудум бул иштер акимдердин зулумуна каршы күрөшүүдө талаб кылынган ибадат эместей.

Суннаттан далилдер:

Суннатка келсек, Пайгамбарыбыз ﷺдын сыйраты зулумга жана залимдерге каршы чыгууга буйруган улуу позицияларга бай. Расулуллах ﷺ айтат:

«إِذَا رَأَيْتَ أُمَّتِي تَهَابُ، فَلَا تَقُولُ لِلظَّالِمِ يَا ظَالِمُ، فَقَدْ تَوَدَّعَ مِنْهُمْ»

«Эгер, Умматымдын залимге «Сен залимсиң» дегенден коркуп жатканын көрсөңөр, демек, андайларды жакшылык таштап кетиптир». (Хаким, «Мустадрак»). О.э. сахих хадистерде баса белгиленгендей, акимдин зулumu диндеги башка вазыйфаларга да таасир кылып, аларды бузат, жок кылат. Расулуллах ﷺ айтат:

«لَتَنْقُضَنَّ عَرَى الْإِسْلَامِ عُرْوَةَ عُرْوَةٍ فَكُلَّمَا انْتَقَصَتْ عُرْوَةٌ تَشَبَّثَ النَّاسُ بِأَلْتِي تَلِيهَا، وَأَوْلَاهُنَّ نَقْضًا الْحُكْمَ وَأَجْرَهُنَّ الصَّلَاةَ»

«Исламдын аркандары бирме-бир үзүлүп барат. Качан бир аркан үзүлсө, адамдар андан кийинки арканга жабышат. Биринчи үзүлө турган аркан хукм (башкаруу) болсо, акыркысы намаз». (Имам Ахмад «Муснад», Табароний «Муъжами Кабир», Ибн Хиббан «Сахих»).

Расулуллах ﷺ падышаларга жиберген каттарда: «... Исламга кир саламат болосуң, эгер баш тартсаң, сага элдин (румдуктардын, же кибтийлердин, же бул падыша башкарган элдердин) күнөөсү жетет...» деген сөздөрдү көп айткан. Мындан айкын болгондой, падышанын Исламга кириши анын коуму да Исламды кабыл алуусуна себеб болот жана муну менен ал эки сообду, өзүнүн да, аны ээрчип мусулман болгон коумунун да сообун алат.

Эч кандай далил талаб кылбаган вакиълик ушул: аким бузгунчу болсо факих инсандар да, таква инсандар да анын сарайына жакындашпайт. Андай аким залим, алаңгазар, дуняпарас

кимселерди вазир жана кеңешчи кылат. Анын маалымат хызматы болсо, табигый түрдө, калк арасындагы даъватчы, мужахид жана Куръандан үзүлбөгөн инсандарды ачыкташпайт. Алардын хабарлары өлгөн жана тирүү уятсыз-ахлаксыз кимселер жөнүндө гана болот! Алар бүткүл калкты бузгунчу калк катары көрсөтөт, алардын арасындагы салих жана фазилеттүүлөрдү ачыктабайт.

Мисалы, Мисирди алалы. Ал оболу насроний өлкө эле, Амр ибн Ас тарабынан фатх кылынган соң Исламдын эң маданияттуу өлкөлөрүнүн бирине айланды. Бийликти илманийлер ээлешкенден кийин миллиондогон мусулман жашаганына карабастан, өлкө илманий өлкөгө айланды! Түркиядагы абал да дал ушундай. Ал византиялыктар доорунда насронийлер өлкөсү болгон, кийин ал Усманийлердин колуна өтүп, Халифалык мамлекетинин борборуна айланган бул өлкө Ататүрк жана анын шериктеринин колу менен кулатылышы артынан бүгүн илманийлердин символдук мамлекетине айланды!!!

Рошид халифалар заманынан далилдер!

Ушуну өзгөчө баса белгилөө لازым, Расулуллах ﷺдин улуу шакирттери бул ишти абдан жакшы түшүнүшкөн жана аны өзүлөрүнүн насихаттарында жана дарстарында ачыкташты.

Абу Бакр Сиддик :

Бу жөнүндө имам Бухарий ахмасиялык аялдын кыссасын риваят кылат. Бул аял Абу Бакр га жолугуп: «Аллах жахилияттан кийин алып келген бул жакшылык ишти качанга чейин карманабыз?», - деп сурады. Ошондо ал: «Имамдарыңар канчанга чейин карманса, ошого чейин карманасыңар», - деп жооб берди». Абу Бакрдын ушул сөздөрүнө Ибн Хажар мындай шарх берген: «Анын «имамдарыңар» дегени – бул даражадан, акчадан, бийликтен баш тарткан имамдар. Адамдар алардын динин карманышат, андыктан имам жолдон чыкса, өзү да кыйрайт, башкаларды да кыйратат».

Умар Фарук ибн Хаттаб :

Умар бул мааниге көптөгөн нусустар аркылуу түшүндүрмө берген. Биз алардын эң маанилүүлөрүн көрсөтүп өтөбүз:

Умар ибн Хаттаб «Өлкө абад боло туруп кыйрашы мүмкүн», - деди. «Абад өлкө кантип кыйрашы мүмкүн?» деп сурашты. Ошондо: «Качан өлкөдөгү пакиза адамдарга бузгунчу кимселер үстөмдүк кылса жана урууларга мунафыктар өкүмдар болуп алышса», - деди.

Умар رضي الله عنه айтат: «Инсандардын имам-жетекчилери туура жолдо болсо, инсандар да шексиз туура жолдо болушат».

Али ибн Абу Талиб رضي الله عنه:

Ибн Касир рохимахуллох «Бидая ва нихая»да муминдер амири Умар ибн Хаттаб رضي الله عنه жөнүндө риваят кылат. Риваятта келишинче, Саъд ибн Абу Ваккас رضي الله عنه фарстардан алынган эсепсиз олжолорду жөнөттү, Умар олжого карап: «Чынында бул олжону алып келген адамдар чынчыл жана аманаткөй», деди. Ошондо Али ибн Абу Талиб رضي الله عنه: «Сиз күнөөдөн сактандыңыз, жараныңыз да сактанды, эгер буга кайдыгер болгонүңүздө жараныңыз да кайдыгер болмок», деди».

Умматтын мубарак салафтары болгон өтмүштөгү рошид халифалар мына ушундай болушкан. Бизге Расулунна صلى الله عليه وسلم өз суннатына жана алардын да суннатына ээрчүүнү, муну азуу тиштерибиз менен бекем кармоону буйруду. Бирок, бүгүнкү күндө ушул жолду ээрчип жатабыз деп жаткандарга эмне болду, алар жолду өзгөртүп, алмаштырып, андан чыгышты!!!

Эми, рошиддерден кийинкилерге келсек, алар да бардык нерседе салафтардын жолуна тескери жол карманышпады:

«Бидая ва нихая»да хафиз Ибн Касир аким жакшылык адамдарынан болсо, калк да жакшылыктан таасирлениши, жаман адамдардан болсо, жамандыктан таасир алышы жөнүндө жазган. Бану Умайя (Умавийлер) коумунун акимдери жөнүндө мындай хикая кылат: «Валиддин (Валид I ибн Абдулмалик) ташбиши курулуш болгон, андыктан адамдар бири-бири менен жолугушканда: «Кандай үй салдыңыз, канча жерди абад кылдыңыз?, деп сурашчу. Анын иниси Сулаймандын (Сулайман ибн Абдулмалик) ташбиши аялдар болгон, ошондуктан адамдар бир-бирине жолугушса: «Канча жолу үйлөндүңүз, канча аялыңыз бар?» деп сурашчу. Ал эми, Умар ибн Абдулазиздин ташбиши Куръан, намаз жана ибадаттар болгон. Ошондуктан, адамдар бир-бирине жолугушканда: «Куръанды канча окудуңуз? Бир күндө канча окуп жатасыз? Кече кайсы намазды аткардыңыз?» деп сурашкан». Ооба, эл акимдин ташбишине карап өзгөрөт! Жогоруда айтылгандардан айкын болгондой, башкаруучу башкарылуучуларга шексиз таасир кылат. Мамлекет өзүнүн түшүнүгү жана түзүмдөрү менен турмуштун ар бир тармагына өкүмдар болуп, адамдарды өзүнүн калыбына салат, калыбына түшпөсө, мажбур кылат.

Ибн Таймийя рохимахуллох салафтардан алган жана өзүнүн «Фатвалар топтому»нда мындай деген: «Белгилүү болгондой, качан жандар жана малдар үстүнөн хукм жүргүзгөн бийлик ээлери туура болсо, адамдар да туура болот».

Жогоруда баян кылынгандардан айкындашкандай, улут-калктарды бузгандар алардын акимдери, кожоюндары болгону, алардын оңдолушунун булагы да ушул акимдер экени маалым болду. Айрым имам-хатибдер, даъватчылар, реформаторлордун жообгерчиликти адамдарга жүктөп, бактысыздыкка жана зулум астында калышына, динден алыстоосуна өзүлөрү себепчи деген сөздөрү адамдарга карата адилетсиздик жана үлкөн кылмыш болуп эсептелет, мындай сөз акимдердин гана файдасына хызмат кылат. Ансыз да, бул акимдерге бир ооз сөз менен насихат кылган же жол көрсөткөн кишилер өтө аз. Муминдер амири Усман ибн Аффан رضي الله عنهдын: «Аллах Куръан аркылуу коргобогон жамандыктан султан аркылуу коргойт», деген сөздөрү бул маселеге чекит койсо ажеб эмес. О.э. бул Пайгамбарыбыздын жолу менен Аллах Тааланын сөзүнө шексиз ылайык келет:

﴿وَكَذَلِكَ نُؤَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾

«О.э. кылып жүргөн күнөөлөрү себепдүү залим кимселерди бир-бирине дос кылып койбуз» [6:129]

Бу жерде Аллах Субханаху вакиъликти анык белгиледи: залимдердин улуту бир, залимге бир гана залим дос болот. Мазлумдун, залим жана анын куйруктарынын отунда өрттөнүп жаткан мазлумдун абалы кандай? Биз мазлумду тергеп-тескешибиз керекпи же ага зулумдан кутулушуна жана анын акысын жеп жаткан, Аллахтын шариатын колдонбой жаткан тагуттарды өзгөртүүгө жардам беребизби? Расулунуллах ﷺ бизге ушундай жол көрсөтүп, Умматтын улуу адамдары жана эр кишилери ушул жолдо болушпаганбы?!

Ооба, Ислам Умматынын коомду өзгөртүүсүнө каршы тагуттар тарабынан коюлуп жана уламалары тарабынан бекемделип жаткан бул сыяктуу тоскоолдуктар жана шектенүүлөр абдан көп!

Аллахым, бир Өзүңө таянабыз, жалгыз Өзүң бизге жардамчысың! Аллахым, ырайымың, жардамың менен Умматыбыздын жолундагы ар кандай тоскоолдукту алып сал, элибиздин зээнинде кандай гана күмөн болбосун, Өзүң аны жок кыл, эй Ханнан, эй Маннан, дуаларыбызды кабыл алгыңың! □

Сарай уламалары

Саудия өкмөтүнүн токтомдорун коргоого чакыргандардын эң белгилүүлөрүнүн бири болгон Магамисий «Арабийя» каналына берген интервьюсунда: «Консулдук кызматкерлери жана Хашокжийди мамлекетке кайтаруу үчүн барган разведка өкүлдөрүнүн кылмышы мыйзам бузуу жана кызматынан кыянаттык менен пайдалануу болуп эсептелет», - деди. Муну менен ал Саудиянын: «Хашокжийдин өлүмү – 15 адамдан түзүлгөн топтун мыйзам бузуусу», деген расмий билдирүүсүн баса белгилемекчи болду. О.э. Магамисий: «Консулдуктагы бул окуя муртаддарга каршы казатта сахаба Халид ибн Валиддин Малик ибн Нувайраны өлтүргөнүнө окшойт. Халид ибн Валид Абу Бакр Сиддик رضي الله عنه дан өлтүрүү үчүн укук албаганына карабастан, Нувайраны өлтүргөн», - деп кошумчалады. Мындан тышкары, Магамисий Халид ибн Валиддин дагы башка кишилерди да өлтүрүп жибергенин, алардын Исламга киргендиктери кийинчерээк маалым болгонун, Расулуллах صلى الله عليه وسلم «Аллахым, Халиддин бул кылмышына менин байланышым жок» дегенин айтты. Натыйжада, адамдар Магамисийди Расулуллах صلى الله عليه وسلم ды жана сахабаларды акаараттады деп айыпташты. Анын сахабий Халид ибн Валидди журналист Хашокжийдин катылдарына окшоткону коомчулуктун ачуусун келтирди. Адамдар андан акимдерге кошоматчылык кылууну каласаң, Набий صلى الله عليه وسلم га жана сахабаларга тил тийгизбей кыла бер, биз жалганыңа алданбайбыз, себеби, Хашокжийди өлтүрүү үчүн чыккан топ, бир мусулманды өлтүрүү буйругун аткарышты, ага наркотикалык ийне сайып, араа менен бөлүп салышты дешти.

Ал-Ваъй: бул сыяктуу «уламалар» салафи салих уламалардан болгон Сулайман ибн Махрон рохимахуллохтун сөзү туура келет, ал мындай деген: «Амирлердин жаманы – уламалардан алыс болгону, ал эми уламалардын жаманы – амирлерге жакын болгону».

«Израиль» дагы Ливанды бомбалоо менен коркутуп жатат

«Израиль» Франция президенти Эммануэль Макрондун кеңешчиси Орлан Ла Шевалье аркылуу Ливанга кезектеги коркутуучу катты жолдоду. Ливан президентинин милдетин аткаруучу Саъд Харирийге жеткирилген бул катты «Израиль» улуттук коопсуздук кеңешчисинин орун басары Эйтан Бен Давид

<p style="text-align: center;">ААЛАМ МУСУЛМАҢДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ</p>	<p style="text-align: center;">قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقُرُهُ» «Мусулман мусулмандын боордошу. Ага зулум кылбайт, аны таптап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p style="text-align: center;">ААЛАМ МУСУЛМАҢДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ</p>
<p>Орлан Ла Шевальеге берген. Катта: ««Израиль» сабыр кылат, бирок, «Хизбуллахтын» Ливандын райондорунда курал ишканаларын курууну улантышына жол бербейт», - деп айтылган. «Израилдин» «Онунчу» каналы тараткан кабарга ылайык, «израилдик» жооптуулар Ливан өкмөтүнө, эгер буга чара көрбөсөңөр, «Израиль» ушул ишканаларга каршы операция баштайт деген мазмундагы катты тапшырган. «Израиль» армиясы өткөн сентябрь айында берген маалыматына ылайык, «Израиль» армиясы жашыруун операция аркылуу бугага анык сокку урган ракеталарды өнүктүрүүгө каратылган «Хизбуллахтын» аракеттерин кыйратууга жетишкен. Бул кабар «Израиль» премьер-министри Биньямин Нетаньяхунун БУУнун Башкы Ассамблеясында сүйлөгөн сөзү учуруна туура келди. Нетаньяху «Хизбуллах» Бейрут аэропорту жанында ракета иштеп чыгаруу үчүн ишканаларды куруп жатканын айткан. «Израилдин» бул аракети Ливанга каршы согуш баштоо жана бул согушта Ливан шаарларын жана имараттарын бугага алуу үчүн эл аралык мыйзамдуулукту камсыздоого аракет кылып жатат деп айтылган.</p>		
<p style="text-align: center;">Трамп: Саудиялыктар «Израиль» жаатында бизге көп жардам беришти</p>		
<p>Журналист Хашокжийдин өлтүрүлүшүнөн улам Саудия кабылышы мүмкүн болгон терс акыбеттерге АКШ президенти 2018-жылы 23-октябрда мындай түшүндүрмө берди: «Ошол эле учурда, алар бизге өтө жакшы союздаш болушту жана «Израиль» жаатында чоң жардам берип, көп нерсени каржылашты». Трамп бул жардамдар маңызын ачыктаган жок о.э. маселе туурасында эч кандай түшүндүрмө бербеди. Ушул билдирүү Трамп «Израиль» кызыкчылыктарын коргоодо Саудия маанилүү роль ойноп жатканы жөнүндөгү алгачкы расмий моюнга алуусу болуп эсептелет. Белгилүү болгондой, АКШ «Израилди» өзүнүн Жакынкы Чыгыштагы негизги союздашы деп билет. Трамп администрациясы «Израилди» колдоп-кубаттап келген АКШ администрациялары арасында эң активдүүсү болуп эсептелет. Бул нерсе бир нече кадамдарда көрүнгөн. Алардын негизгилерине Тель-Авивдеги АКШ элчиканасынын Куддуска көчүрүлүшү, Коопсуздук Кеңеши жана БУУ «Израиль» кызыкчылыктарынын коргошу, Нетаньяху өкмөтү кабыл алган улутчулдук рухундагы мыйзамды АКШ колдоп-</p>		

ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ	قال تعالى: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ﴾ «Албетте момундар ага-инилер».	ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ
<p>кубатташы, Фалестинага UNRWA тарабынан финансылык жардам берилишин токтотуу сыяктуулар кирет.</p>		
<p>Ал-Ваъй: Саудиянын «Израиль» менен жакын мамиледе болуп жатканы мамлекеттеги мусулмандардын каалоосун эмес, ал жердеги Сауддар үй-бүлөсүнүн саясатын билдирет. Бул шектүү үй-бүлөнүн чыныгы жүзүн ачыкка чыгаруунун убагы эчек келген. Бул болсо, ал жердеги мусулмандар, өзгөчө уламалар Салман жана анын уулуна гана эмес, бүткүл үй-бүлөсүнө карата көз караштарын кайра карап чыгууну талап кылат.</p>		
<p>Салман жана анын уулу доорунда Саудия «Израиль» менен ачык-ашкере дипломатиялык мамилелерди орнотууга чөйрө даярдап жатат</p>		
<p>Саудия-«Израиль» ортосундагы ачык мамилелер мурда билинбеген болсо да, бирок, бир нече отчеттор бул эки мамлекет ортосунда мурун – айрыкча, алардын Иранга каршылыгы көрүнүшүндө – сезилээрлик даражада жакындашуу болгонун көрсөтүүдө. Буга мисалдар өтө көп, алардын айрымдары:</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • Нетаньяху ачык-айкын Саудияга ишара кылып, Жакынкы Чыгышта Иранга каршы эл аралык коалиция түзүүгө жана ага региондогу муътадил мамлекеттерди мүчө болууга бир нече ирет чакырды. 		
<ul style="list-style-type: none"> • Саудия мураскер канзадасы Мухаммад ибн Салман ушул жылдын апрель айынын башында анын мамлекети менен «Израиль» Иран көрүнүшүндөгү ортоктош душманга туш келип жатканын баса белгиледи. Белгилүү болгондой, Саудия Иранды Ямандагы Хусийлер колдоп-кубаттап, Саудия жерлерине ракета чабуулдарын уюштурган деп айыптап келет. Муну менен бирге, Саудия «израилдиктер» өздөрүнө тиешелүү жерлерде жашоо укугуна ээ деген. 		
<p>«Air India» авиакомпаниясы Саудия аба мейкиндиги аркылуу «Израилге» соода каттамдарын 2018-жылы 23-марттан баштады. Бул өзгөчө урухсат болду, себеби, Саудия өз аба мейкиндиги аркылуу «Израиль» учактарынын каттамына бүгүнкү күнгө чейин тыюу салып келген. Нетаньяху муну узак убакыт парда артында алып барылган аракеттин натыйжасы болгон тарыхый окуя деп баалады. Бул саудиялык жетекчилер мамлекет ичинде жана</p>		

<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ</p>	<p>قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقُرُهُ» «Мусулман мусулмандын боордошу. Ага зулум кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ</p>
<p>сыртында яхудийлердин диний уюмдары менен кеңири чөйрөдө жолугушууларды алып барып жаткан учурда болууда.</p>		
<p>Макрон Европа өткөн кылымдын отузунчу жылдарына кайтып жатканынан эскертүүдө</p>		
<p>Франция президенти Эммануэль Макрон Европадагы бүгүнкү абал менен отузунчу жылдардагы абалдын ортосунда чоң окшоштукту көрүп жатканын билдирди жана буга «терең назар салууга», буга «каршы күрөшүүгө» чакырды. Шаршемби күнү «Franc West» гезитине берген интервьюсунда: «Мен биз жашап турган доор менен эки дүйнөлүк согуштун ортосундагы доор бири-бирине өтө окшоп калганына өтө таң калып жатам», - деди. О.э.: «Европа коркуулардан, улуттук изоляциядан, экономикалык кризис акыбеттеринен бөлүнүп кетүүдө. Биз Европанын Биринчи Дүйнөлүк согуш менен 1929-жылдагы кризистен кийин бүткүл турмушуна таасир кылган нерсеге күбө болуп жатабыз», - деп баса белгиледи. Кийин: «Бул көз алдыбызда көөдөлөнүшү керек, маселеге терең назар салалы, республикачылар менен демократтардын күчүн бекемдөө аркылуу ага каршы кандай күрөшүү керектигин аныктайлы», - деп кошумчалады. Макрон айтат: «Учурда Европа коркунуч астында калды. Бул коркунуч улутчулдук балээси себептүү бөлүнүп кетүү, чет элдик күчтөр тартипсиздиктерди чыгарышы, арийне, өз суверендигин жоготушу кооптуу. Т.а. бул коркунуч өлкөбүз коопсуздугу АКШ варианттарына жана альтернативаларына байланыштуу болуп калышы, Кытай негизги инфраструктураларыбызга чоң көлөмдө ээ болушу мүмкүндүгү, Россия иштерибибизге аралашышына кызыгышы, финансылык кызыкчылыктар менен ири базарлар пайдасынын мамлекеттер даражасында көтөрүлүшү сыяктуулардан турат».</p>		
<p>Ал-Ваъй: бул капитализмдин ооруусу. Капиталисттер дүйнө калктарына зордук кылып, байлыктарын талап-тоноолоруна карабастан, бүгүн бири-биринен коркуп калышты. «Доңуз ач калса, өз балдарын жейт» дегени ушул болсо керек. Макрондун бул билдирүүсү бузгунчу капитализм цивилизациясынын жемирилип, бүтүндөй жок болушу жакындашканынан кабар берүүдө. □</p>		

КУРЪАНИ КАРИМ САБАГЫНДА

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ جَاءَهُمْ رَسُولٌ فَقَالُوا إِنَّا لِلَّهِ أَشْقَىٰ مِمَّنْ ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّنَا بِاللَّهِ كِبْرٌ ۖ قَالُوا هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِينِنَا وَأُتْبِئْنَا ۗ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ

تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٢٤٦﴾ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلَكًا قَالُوا أَنَّىٰ يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِّنَ الْمَالِ ۗ قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ ۗ وَاللَّهُ يُؤْتِي مَلَكَهُ مَن يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٧﴾ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَن يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ آءَالُ مُوسَىٰ وَءَالُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ ۚ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُمْ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٤٨﴾

«246. Бану Исраилден болгон, Мусадан кийинки бир жамааттын ахвалын көрбөдүң беле? Ошондо алар өзүлөрүнүн (Шамъун аттуу) пайгамбарына: «Биз үчүн бир падыша дайындагын, биз (аны менен бирге) Аллах жолунда согушалы», дешти. «Эгер силерге согуш фарз кылынса, ыхтымал согушпастырсыңар?», - деди (пайгамбар). Алар айтышты: «Журтубуздан куулуп, балдарыбыздан (айрылып) турабыз го, эмнеге Аллах жолунда согушпайт экенбиз?» Качан аларга согуш фарз кылынганда аз гана кишиден бөлөк баары баш тартышты. Аллах зулум кылгандарды билүүчү. 247. Пайгамбары аларга айтты: «Албетте Аллах силерге Талутту падыша кылып дайындады». «Ал кайдан бизге падышалык кылсын,

падышалыкка андан көрө биз акылуубуз го, кала берсе, ага кең мал-дүйнө берилбеген болсо», - дешти. Пайгамбар айтты: «Албетте Аллах аны силердин үстүңөргө тандады жана ага илим менен дене кубатын артыкча кылды. Аллах мүлкүн Өзү каалаган кишиге берет». Аллах кең, билүүчү. 248. Пайгамбары аларга айтты: «Анын падыша болуп тандалгандыгынын аламаты – силерге бир сандык келет, анда Роббиңер тарабынан кадыржамдык жана Муса менен Харун үй-бүлөлөрүнөн калган мурас бар, аны периштелер көтөрүп турушат. Эгер, чыныгы ыйман ээлери болсоңор, шексиз бул окуяда силер үчүн аят-аламат бар» [Бакара 246-248]

Хизб-ут-Тахрир амири Ата ибн Халил Абу Руштанын (Аллах ал кишини Өз коргоосуна алсын) «Тайсир фи Усулит Тафсир» аттуу китебинде мындай делет:

Аллах Таала бул аяттарда ушуларды баяндоодо:

1 – Аллах Таала Аллахтын жолунда согушууга тиешелүү дагы бир мисалды көрсөтүүдө. Мурунку аяттагы мисал душманга туш болуудан коркуп журтунан качып чыккан коум жөнүндө болгон. Алар өзүлөрү тынч деп ойлогон жерге барышканда маңдайынан ошол өзүлөрү качып бара жаткан өлүм чыкты. Ал мисалда Аллахтын жолундагы согушкер үчүн ибрат бар. Андан ибрат алган согушкер душман менен күрөшүүдөн коркпойт. Анткени, ал анын ажалы Аллахтын колунда экенин, өзүнчө т.а. качуу же согушка чыкпоо аркылуу ажалды бир саатка болсо да тездете же кечиктире албашын билет. Ошондуктан, бул абал муминди душманга караганда согушка кайраттуу атылып кирүүгө үндөшү керек.

﴿وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ ۗ إِن تَكُونُوا تَأْلُمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلُمُونَ ۖ كَمَا تَأْلُمُونَ ۗ

وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ﴾

«Бул кафир коумдуу кубалоодо суздук кылбагыла! Эгер, кыйналып жаткан болсоңор, алар да силер кыйналып жаткандай кыйналышууда. Силер Аллах тарабынан алар үмүт кылбаган нерсени (т.а. сообду, шахиддикти, жеңишти) үмүт кылып жатасыңар го?! Аллах билим жана хикмат ээси» [4:104]

Бу аятта Аллах Таала Пайгамбар ﷺ га жана муминдерге Муса ﷺ дын коуму жөнүндөгү кыссаны баяндоодо. Аларга согушуу буйрук кылынганда, анын байрагы астында согуша турган бир падышабыз жок деп шылтоо кылышты жана пайгамбарынан Аллах бизге бир падыша жиберсин, аны менен бирге согушалы деп талаб

коюшту. Алар кубаттуу, согуш илиминен хабардар, тажрыйбалуу командачы сурашты. Ошондо алардын пайгамбары алардан эмнени күтүү керектигин кудум билгендей, Аллах силерге бир падыша жөнөткөндөн кийин согуш кылбай койсоңорчу, деди. Лекин, алар моюн сунушарын баса белгилеп, журту басып алынганын, куугунтукталып жатышканын, бала-чакаларынан айрылышканын себеб кылып көрсөтүштү. Бул айтылып өткөн сөздөр Аллах аларга бир падыша жиберсе жана аларга согуш фарз кылынса, Аллахтын жолунда жихад кылууга олуттуу кароону талаб кылган фактор болчу. Лекин, алар согуш фарз кылынгандан кийин мурунку жоруктарына кайтышты. Азчылыкты эсепке албаганда, алар буйрукка моюн сунушпады. Ошону менен алар Аллахтын буйругуна баш ийишпегени үчүн залымдердин катарына кошулушту.

Бул аятта айтылган коум мурунку аятта:

﴿الْم تَر إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِن دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ﴾

айтылып өткөн коум экендигине далалат кылган эч кандай ишара жок. Эки кысса согуш жана согуштан качпоо жөнүндө болсо да, алардагы коумдор эки башка.

Биринчи аят душман менен туш болуудан коркуп качкан, жеңилүүгө учурап, дунясынан айрылган, качып бара жатып ошол өзүлөрү качып бара жаткан өлүмгө туш болгон кимселер жөнүндө болгон. Анда ажал келсе, аны тездетүү да, кечиктирүү да мүмкүн эмеси жөнүндө ибрат бар. Бул нерсе муминди душманга каршы согушка кайраттуу кирүүгө үндөйт.

Ал эми, бул аят болсо согушпоо үчүн шылтоолорду издеген кимселер жөнүндө. Алар өлүмдөн качышпаган, лекин согушту кечиктирүү үчүн шылтоолорду айтышкан.

2 – Буга Аллах Тааланын кийинки аяты далил болот. Аятта Аллах Таала аларга Талутту падыша кылып жибергенден кийин, ал мал-дүйнөлүү эмес, падышалыкка андан көрө биз ылайыкпыз дегени айтылат. Ошондо пайгамбары аларга Талутту бул вазыйфага Аллах Таала Өзү тандаганын жана ага ушул ишти аткаруусуна жараша жөндөм – илим жана дене кубатын бергенин хабарлайт. Лекин, алар бул сөзгө ынаанышпады.

3 – Тескерисинче, алар жиберилген киши чыныгы падыша экенине белги-аламат талаб кылышты. Ошондо пайгамбары аларга: «Анын белги-аламаты ушул – Аллах силерге Муса жана

Харун ﷺ дардын сандыгын кайтарат, Аллахтын урухсаты менен аны периштелер алып келишет», деди.

Ошентип, алардын талабдары аткарылып, шылтоолорунун бардык жолдору тосулган соң, алар пайгамбарына кулак салып, падышасы менен бирге Аллахтын жолунда жихад кылууга аттанышты.

«أَلَمْ تَرَ» бул сөздүн маанисин жогоруда айтып өттүк.

«الْمَلَأَ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ *Бану Исраилден болгон, бир жамааттын*».

Абройлуулары, улуулары. «مَلَأَ» сөзү жамаатты, көптүктү билдирет, анын бирдиги болбойт. Араб тилинде бул сөз коумдун абройлууларына, улууларына карата да айтылат. Элден айырмаланып, адатта алардын айбаты жүрөктөрдү толтурат.

«مِنْ بَعْدِ مُوسَى» т.а. Муса ﷺ дүйнө салгандан кийин.

«أَبَعَثْنَا لَنَا مَلِكًا نُنْفِتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ *Биз үчүн бир падыша*

дайындагын, биз (аны менен бирге) Аллах жолунда согушалы» Талабдын жообу. Эгер, аларга падыша жиберилсе согушту баса белгилешине (анык согушабыз деп жатышканына) далалат кылуу үчүн жазм болуп келүүдө.

﴿قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا﴾

«*Эгер силерге согуш фарз кылынса, ыхтымал согушпастырсыңар?*», - деди». Т.а. силерге согуш фарз кылынгандан кийин ыхтымал согушпай коётурсуңар? Бул сөздө пайгамбар алардан эмнени күтүү мүмкүндүгүн т.а. алар баары бир моюн сунушпашын жана согушпастыктарын алдын ала билгени көрсөтүлүүдө.

«أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَاءِنَا *Журтубуздан куулуп, балдарыбыздан*

(айрылып) турабыз го». Т.а. журтубуздан куулдук, аял, бала-чакаларыбыздан айырылдык, алар биз менен бирге чыга албай калышты.

«طَأْتُوا» бул ажам сөз, муъраб. Ажам болгондуктан кайры мунсариф.

﴿قَالُوا أَنَّى يَكُونُ لَهُ الْمَلِكُ عَلَيْنَا وَحَنُّ أَحَقُّ بِالْمَلِكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتِ سَعَةً مِّنَ

الْمَالِ﴾

«*Ал кайдан бизге падышалык кылсын, падышалыкка андан көрө биз акылуубуз го, кала берсе, ага кең мал-дүйнө берилбеген болсо*», - *дешти*». Анын падышалыгын моюнга алышпады. Алар өз каршылыктарына ал падышалардын үй-бүлөсүнөн эместигин, мал-дөөлөттүү эместигин шылтоолошту. Ошондо Аллах Таала аларга эң мыкты түрдө жооб кылды:

Биринчиден, аны силерге Аллах өзү тандады;

Экинчиден, Аллах ага – мыкты саясат алып барышы үчүн – кубаттуу илим тартуу кылды;

Үчүнчүдөн, Аллах ага – душманга каршы кайраттуу согушууга, хикмат жана күч менен саркерделик кылууга жарактуу болушу үчүн – кубаттуу дене тартуу кылды.

Баштапкы да, акыркы да, бардык иш Аллахтын колунда. Ал Өзү каалаган ишин кылат, падышалыкты каалаган пендесине берет.

﴿إِنَّ اللَّهَ أَصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَن

يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾

«*Албетте Аллах аны силердин үстүңөргө тандады жана ага илим менен дене кубатын артыкча кылды. Аллах мүлкүн Өзү каалаган кишиге берет*». Аллах кең, билүүчү».

Ушул орунда эки нерсени баса белгилөө зарыл:

а) Аллах падышалык үчүн зарыл болгон нерселердин арасында алар айткан байлыкты айтпады. Демек, байлык бул жаатта экинчи даражалуу нерсе. Бийликти башкаруу үчүн байлык биринчи даражалуу нерсе эмес. Иштөөгө кубат болушу үчүн бир жегилик табылса, ошол жетиштүү. Жөндөмдүү кембагал жөндөмсүз байдан үстөм.

б) Аллах илимди денеден мурунку орунга койду. Себеби, калкты жеңишке жана нажатка баштоодо илим денеден көрө керектүүрөөк фактор.

﴿إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ

آل مُوسَىٰ وَعَآلِ هَارُونَ حَمَلُهُ الْمَلْتِكَةَ﴾

«Анын падыша болуп тандалгандыгынын аламаты – силерге бир сандык келет, анда Роббиңер тарабынан кадыржамдык жана Муса менен Харун үй-бүлөлөрүнөн калган мурас бар, аны периштелер көтөрүп турушат».

Аллахтын Китебинде да, Пайгамбар ﷺдын суннатында да бул сандык жөнүндө эч нерсе айтылбаган. Аяттын багытынан жана лугаттан түшүнүүгө мүмкүн болгон маани ушул: «الْتَّابُوتُ» - сандык

деген маанини түшүндүрөт. Бул сандык алар үчүн абдан улуу нерсе болгон. Анын бар экени жүрөктөрдү кадыржам кылат. Согуш маалында душмандардан коркпогула. Бул сандыкта Муса менен Харун ﷺдардан калган нерселер сакталып калган.

Бу сандык жоголгон болчу. Аллах анын кайтарылышын Талуттун Аллах тарабынан жиберилген падышалыгы чындыгына далил кылды.

Аллахтын белгиси-аламаты ишке ашты. Периштелер сандыкты алып келишти. Ошону менен алар Талуттун падыша болуп жиберилгенине ыйман келтиришип, аны тастыкташып, аны менен бирге душманга каршы согушууга жөнөштү.

Периштелер сандыкты кантип, кандай таризде, кайдан алып келгени жөнүндө аяттарда эч нерсе айтылбаган, Пайгамбар ﷺдан да эч кандай хадис айтылбаган. Ошондуктан, хужжатта эмне делген болсо, ошону менен чектелип, мындай абалдар жөнүндөгү санады жок риваяттарга өтпөйбүз.

«الْتَّابُوتُ» – сандык. Түпкүлүгүндө, бул сөз кайтуу маанисин билдирет. Анткени, сандыктан чыккан нерсе кайра ага кайтат. Анын ээси керек болгон маалда ага салган нерсесине кайтат, кайрылат. «فعلوت» бул сөз түпкүлүгүндө «توبوت» болуп, вов харакеттүү, өзүнөн мурунку харф фатхалуу болгондуктан алифке айланган.

Табут сөзү курайшыктардын тилинде бар. Пайгамбар ﷺдын заманында Куръан ушул тилде жазылган. Ансарлар бул сөздү «تابوه» деп айтышкан. Зайд ибн Сабит Усман ибн Аффан ﷺдан аны ха менен жазуу жаизби деп сураганда, Усман ибн Аффан ﷺ: Ал курайшыктардын тилинде кандай жазылган болсо, ошондой бойдон калсын, деп жооб берген. Анын сөзү ансарлар лугатына ылайык «فاعول» болот. Замахшарий айтат: «فاعولا» сөзү абдан кем колдонулат. Белгилүү сөз ушул, курайшыктардын тилине ылайык, ал «فعلوت» болгон. Өзөгү «التوب» болуп, кайтуу маанисин түшүндүрөт». □

**БЕЙИШ
БАКТАРЫ**

قال رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا مَرَرْتُمْ بِرِیَاضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعُوا»
Расулудлла ﷺ айтты: «Эгер бейиш бактарынан
өтсөңөр, (анын мол-көл мемелерүңөн)

**БЕЙИШ
БАКТАРЫ**

ИНСАНДАРДЫН МУХТАЖДЫГЫНА ЖАРДАМ БЕРҮҮ

– Сахл ибн Саъд риваят кылат: Расулудлла ﷺ айтты:
«عِنْدَ اللَّهِ خَزَائِنُ الْخَيْرِ وَالشَّرِّ، مَفَاتِيحُهَا الرَّجَالُ، فَطُوبَى لِمَنْ جَعَلَهُ مِفْتَاحًا لِلْخَيْرِ،
وَمَغْلَقًا لِلشَّرِّ، وَوَيْلٌ لِمَنْ جَعَلَهُ مِفْتَاحًا لِلشَّرِّ، وَمَغْلَقًا لِلْخَيْرِ»

«Аллах алдында жакшылык казыналары да, жамандык казыналары да бар. Бул казыналардын ачкычтары – кишилер. Демек, жакшылыкка ачкыч, жамандыкка жапкыч болгон кишиге Туба бейиши болсун, жакшылыкка жапкыч, жамандыкка ачкыч болгон кишиге кайгы болсун». (Ибн Мажа жана Табароний иштеп чыккан).

– Ибн Умар риваят кылат: Расулудлла ﷺ айтты:
«إِنَّ لِلَّهِ أَقْوَامًا اخْتَصَّاهُمْ بِالنِّعَمِ لِمَنَافِعِ الْعِبَادِ، وَيَقْرَءُهَا فِيهِمْ مَا بَدَّلُوها، فَإِذَا مَنَعُوهَا
نَزَعَهَا عَنْهُمْ وَحَوَّلَهَا إِلَى غَيْرِهِمْ»

«Аллах Өз пенделерге пайдалуу болушу үчүн белгилүү бир кишилерге байлыктарды берет. Алар бул байлыктарын пенделерге сарфташса, Аллах байлыктарын сактап турат, бирок, адамдардан кызганышса, байлыктарын тартып алат жана башка кишилерге өткөрүп берет». (Табароний иштеп чыккан, Албаний хасан деген).

– Анас رضي الله عنهдан Сабит риваят кылат: «Бир аял Расулудлла менен бетме-бет сүйлөшүүнү каалап, ага мындай деди: «Я Расулудлла, сизге бир аз муктаждыгым бар», деди. Ошондо Расулудлла: «Эй баланчанын энеси, тандаңыз, муктаждыгыңызга кайсы жолдон жардам берүүмдү каалайсыз», деп, ага бир нече жолдорду көрсөттү, кийин аялдын муктаждыгына жардам берди». (Имам Муслим, Абу Давуд жана Ахмад иштеп чыккан).

– Анас ибн Малик риваят кылат: «Намазга такбир айттылды, Набий ﷺ бир киши менен анын муктаждыгы туурасында сүйлөшүп жатты. Ал киши менен кибла ортосунда турган жана анын муктаждыгы туурасында абдан узакка

сүйлөшкөндөн улам айрым адамдар үргүлөп кеткенин көрдүм». (Имам Ахмад жана Тирмизий иштеп чыккан).

Салим атасынан, атасы Расуллалах ﷺ дан мындай дегенин риваят кылат:

«الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ، لَا يَظْلِمُهُ، وَلَا يُسْلِمُهُ. مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي حَاجَتِهِ. وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ. وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

«Мусулман – мусулмандын боордошу. Ага зулум кылбайт жана аны душманга тапшырып койбойт. Кимде-ким боордошунун муктаждыгына жардам берүү жолунда болсо, Аллах анын муктаждыгына жардам берүү жолунда болот. Ким бир мусулмандын кайгысын кетирсе, Аллах Азза ва Жалла анын кыямат күнүндөгү кайгыларынын бирин кетирет. Ким бир мусулмандын айыбын жапса, Аллах кыямат күнүндө анын айыбын жабат». (Муттафакун алайх).

– Абдуллах ибн Абу Авфа Асламий риваят кылат: Биздин алдыбызга Расуллалах ﷺ чыгып, мындай деди:

«مَنْ كَانَتْ لَهُ حَاجَةٌ إِلَى اللَّهِ أَوْ إِلَى أَحَدٍ مِنْ خَلْقِهِ فَلْيَتَوَضَّأْ وَلْيُصَلِّ رُكْعَتَيْنِ ثُمَّ لِيَقُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ، سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ، وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ، وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بَرٍّ، وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ أَثِمٍ، أَسْأَلُكَ أَلَّا تَدْعَ لِي ذَنْبًا إِلَّا غَفَرْتَهُ، وَلَا هَمًّا إِلَّا فَرَّجْتَهُ، وَلَا حَاجَةً هِيَ لَكَ رِضًا إِلَّا أَقْضَيْتَهَا لِي. ثُمَّ يَسْأَلُ اللَّهَ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَا شَاءَ فَإِنَّهُ يَقْدَرُ»

«Кимде-ким Аллахка же Аллах жараткан пенделердин бирөөсүнө муктаж болуп калса, даарат алып, эки ракат намаз окуп, кийин мындай десин: Халим жана Карим Аллахтан башка кудай жок, улуу арш Роббиси Аллах кемчиликтен аруу. Бүткүл ааламдар Роббиси Аллахка мактоолор болсун. Аллахым, мен Сенден улуу мээриминди, чексиз кечириминди, ар бир жакшылыкты мага олжо кылып беришинди, ар бир күнөөдөн мени саламат сакташыңды, бирер күнөөм болсо, аны шексиз кечирешиңди, кайгым болсо, андан шексиз арылтышыңды, Сен ыраазы боло турган бирер муктаждыгым болсо, аны шексиз аткарышыңды сураймын. (Ушундай дуа кылгандан кийин) бул дүйнөдөгү жана ахиреттеги нерселерден каалаганча сурасын, Аллах

аны шексиз тагдыр кылып берет». (Ибн Мажа жана Тирмизий иштеп чыккан).

– Абу Хасан риваят кылат, Амр ибн Мурра Муавияга айтты: Мен Расулуллах ﷺ дын мындай дегенин уккамын:

«مَا مِنْ إِمَامٍ يُغْلِقُ بَابَهُ دُونَ ذَوِي الْحَاجَةِ، وَالْخَلَّةِ، وَالْمَسْكِنَةِ إِلَّا أَعْلَقَ اللَّهُ أَبْوَابَ السَّمَاءِ دُونَ خَلَّتِهِ، وَحَاجَتِهِ، وَمَسْكِنَتِهِ»

«Бирер имам-халифа мухтаж, кембагал жана мискин алдында эшиктерин жаап алса, Аллах да анын муктаждыгы, кембагалдыгы жана мискиндиги алдында асман дарбазаларын шексиз жаап коёт». (Ахмад жана Тирмизий риваяты).

– Абу Салламдан риваят кылынат, Абу Зар айтты: Расулуллах айтты:

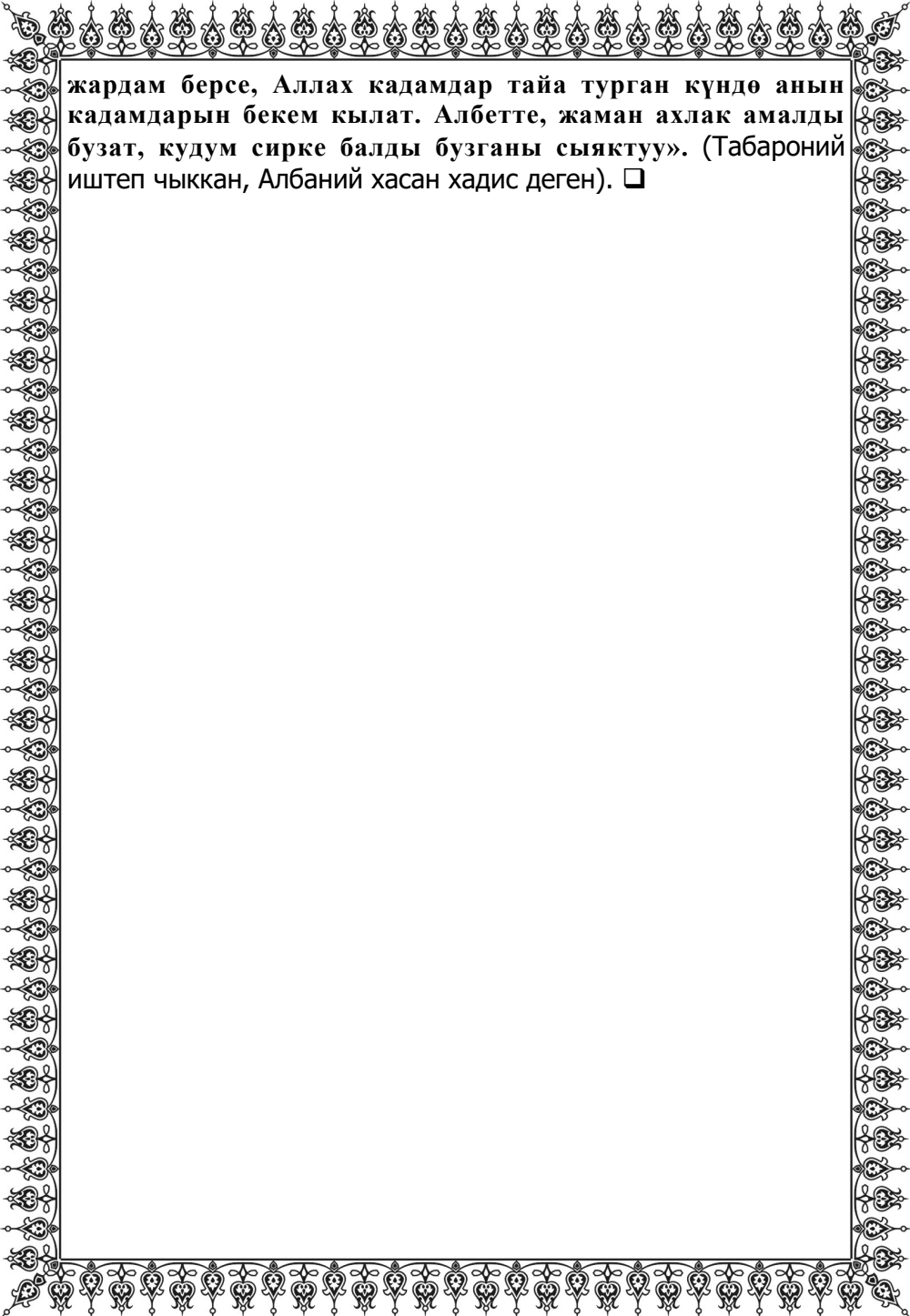
«قَالَ أَبُو ذَرٍّ : عَلَى كُلِّ نَفْسٍ كُلَّ يَوْمٍ طَلَعَتْ فِيهِ الشَّمْسُ صَدَقَةٌ مِنْهُ عَلَى نَفْسِهِ، قَالَ : قُلْتُ رَسُولَ اللَّهِ مِنْ أَيْنَ نَتَّصَدَّقُ وَلَيْسَ لَنَا أَمْوَالٌ؟ قَالَ: وَإِنْ مِنْ الصَّدَقَةِ التَّكْبِيرِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ، وَتَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ، وَتُعْزِلُ الشُّوْكَةَ عَنْ طَرِيقِ النَّاسِ وَالْعِظْمَ وَالْحَجَرَ، وَتَهْدِي الْأَعْمَى، وَتَسْمَعُ الْأَصَمَّ وَالْأَبْصَرَ حَتَّى يَفْقَهُ، وَتَدُلُّ الْمُسْتَدَلَّ عَلَى حَاجَةٍ لَهُ فَذَعَلَتْ مَكَانَهَا، وَتَرْفَعُ بِشِدَّةِ ذِرَاعَيْكَ مَعَ الضَّعِيفِ، وَتَسْعَى بِشِدَّةِ سَاقَيْكَ إِلَى اللَّهْفَانَ الضَّعِيفِ، كُلُّ ذَلِكَ مِنْ أَبْوَابِ الصَّدَقَةِ مِنْكَ عَلَى نَفْسِكَ، وَلَكَ فِي جَمَاعِكَ زَوْجَتِكَ أَجْرٌ. قَالَ أَبُو ذَرٍّ: كَيْفَ يَكُونُ لِي أَجْرٌ فِي شَهْوَتِي؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ لَكَ وَلَدٌ فَأَدْرَكَ، وَرَجَوْتَ خَيْرَهُ، ثُمَّ مَاتَ، أَكُنْتَ تَحْتَسِبُهُ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: أَفَأَنْتَ خَلَقْتَهُ؟ قَالَ: بَلِ اللَّهُ خَلَقَهُ، قَالَ: أَفَأَنْتَ هَدَيْتَهُ؟ قَالَ: بَلِ اللَّهُ هَدَاهُ، قَالَ: أَفَأَنْتَ كُنْتَ تَرْزُقُهُ؟ قَالَ: بَلِ اللَّهُ يَرْزُقُهُ، قَالَ: فَكَذَلِكَ فَضَعُهُ فِي حِلَالِهِ وَجَنَّبَهُ حَرَامَهُ، فَإِنْ شَاءَ اللَّهُ أَحْيَاهُ وَإِنْ شَاءَ أَمَاتَهُ وَلَكَ أَجْرُهُ»

«Ар бир жан күн нуру тараган ар күнү өзүнө өзү бир садака кылышы керек». Мен: «Я Расулуллах, кайдан садака кылабыз, садака кылганы малыбыз жок го?» - деп сурадым, ал мындай деди: «Садака дарбазаларынан бири: Аллоху Акбар, Субханаллох, валхамду лиллах, ла илаха иллаллох, Аллоху акбар жана астагфируллах, деп айтуу жана маъруфка буйруп, мункардан кайтаруу, адамдардын жолунан тикен, сөөк жана ташты алып салуу, көзү ажыздарды жетелеп, дүлөй-дудуктарга түшүндүрүү, жолун жоготкондорго бара турган жайын билип, муктаждыгына жардам берүү, жардамга чакырган жана силерге катуу ынтызар болгон алсыз инсанга жардам

берүү үчүн жүгүрүү, жардам колун сунуу. Мына ушулардын баары өзүңөрдөн өзүңөргө садака. Аялыңар менен жима кылуу менен да ажр-сооб аласыңар». Абу Зар: «Кантип кумарланууга ажр-сооб аламын», деп сурады. Расуллаллах ﷺ: «Эгер перзентин төрөлүп, чонойсо жана андан жакшылык күтсөң, бирок, ал каза болсо, сен сабыр үчүн ажр-сооб үмүт кыласыңбы?» – деп сурады. Абу Зар: «Ооба», деди. «Аны сен жараттыңбы?» - деп сурады. Абу Зар: «Жок, Аллах жараткан», деди. «Аны сен хидаяттадыңбы?», деп сурады. «Жок, Аллах хидаяттайт», деди. «Аны сен ырыскылантырдыңбы?» - деп сурады. «Жок, Аллах ырыскылантат», деп жооб берди. Ошондо ал мындай деди: «Ушундай, демек, аны адалга сал, арамдан ал, Аллах кааласа, өмүр берет, каалабаса өмүрүн кыска кылат, сага болсо ажр-сооб берет», деди». («Кубро», Ахмад жана Насайй).

– Ибн Умар رضي الله عنه риваят кылат: Расуллаллах ﷺ айтты: «أَحَبُّ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ، وَأَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ سُرُورٌ تَدْخُلُهُ عَلَى مُسْلِمٍ، أَوْ تَكْثِيفٌ عَنْهُ كُرْبَةً، أَوْ تَطْرُدُ عَنْهُ جُوعًا، أَوْ تَقْضِي عَنْهُ دَيْنًا، وَلَأَنْ أَمْشِيَ مَعَ أَخٍ لِي فِي حَاجَةٍ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَعْتَكِفَ فِي هَذَا الْمَسْجِدِ يَعْنِي مَسْجِدَ الْمَدِينَةِ - شَهْرًا، وَمَنْ كَفَّ غَضَبَهُ سَتَرَ اللَّهُ عَوْرَتَهُ، وَمَنْ كَتَمَ غَيْظَهُ، وَلَوْ شَاءَ أَنْ يُمَضِيَهُ أَمْضَاءً، مَلَأَ اللَّهُ قَلْبَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رِضًا، وَمَنْ مَشَى مَعَ أَخِيهِ فِي حَاجَةٍ حَتَّى يَبْتِئَهَا، أَتَبَّتْ لَهُ قَدَمِيهِ يَوْمَ تَرْوُلِ الْأَقْدَامِ، وَإِنْ سَوَّءَ الْخَلْقُ يُفْسِدِ الْعَمَلَ، كَمَا يُفْسِدُ الْخَلُّ الْعَسْلَ»

«Адамдар арасында Аллах үчүн эң сүйүктүү инсан – адамдарга пайдасы тие турганы. Аллах үчүн эң сүйүктүү амал – бир мусулмандын жүрөгүнө жакшылык тартуу кылуу, же бир кайгысынан арылтуу, же ачкалыгын тойдуруу, же карызын төлөө. Анткени, бир боордошумдун муктаждыгына жардам берүү үчүн жол жүрүшүм, ушул мечитте – т.а. Масжиди набавийде – бир ай иътикафта отуруганымдан жакшыраак. Ким ачуусун тыйса, Аллах анын айыбын жабат. Ким катуу ачуусун токтотуп калса жана аны өткөрүп жиберүүнү кааласа, шексиз өткөрүп жиберет, Аллах кыямат күнү анын жүрөгүн ыраазылык менен толтурат. Ким боордошунун муктаждыгына жардам берүү үчүн жол жүрүп, акыры, муктаждыгына

жардам берсе, Аллах кадамдар тайа турган күндө анын кадамдарын бекем кылат. Албетте, жаман ахлак амалды бузат, кудум сирке балды бузганы сыяктуу». (Табароний иштеп чыккан, Албаний хасан хадис деген). □

КАЙРАТТУУ АСКЕР МАЖЗАА ИБН САВР САДУСИЙ*Бакр уруусунун татыктуу саййиди***Тынымсыз Фатхтар**

Аллахтын кошууну Кодисия согушунда чоң жеңишти колго алып, Роббисинин нусратына жетишти. Көркөмдүгү жана айбаттуулугу жагынан Кодисия согушунан калышпаган экинчи согушту ынтызарлык менен күтө баштады. Мына, Умар Фарук رضي الله عنه нун элчиси Мадинадан Куфага жолго чыкты. Ал Куфа валийи Абу Муса Ашъарий رضي الله عنه га халифанын буйругун жеткирди. Муждада валий өз кошуунун алып, Басрадан жолго чыккан мусулман кошууну менен жолугушуу жана биргеликте Ахваз шаарына баруу, Хармузонду кууп жетип, аны кошууну менен жок кылуу, кисролор таажысынын жана фарс өлкөлөрүнүн бермети эсептелген Шуштар шаарын азат кылуу туурасында халифанын буйругу бар. Абу Муса Ашъарийге жолдонгон халифанын буйругунда Бану Бакр уруусунун саййиди мыкты аскер Мажзаа ибн Савр Садусий رضي الله عنه ну да согушка бирге алып чыгуу буйрулган эле. Абу Муса Ашъарий رضي الله عنه халифанын буйругуна моюн сунуп, кошуунду даярдады жана Мажзаа ибн Савр Садусий رضي الله عنه ну да алып, жолго чыгышты. Баары Басрадан келе жаткан мусулман кошууну менен биригип, Аллах жолунда казат баштады. Арты-артынан шаарларды азат кылуу, чептерди душмандан тазалоо токтободу. Хармузон болсо алардын алдында бир шаардан экинчи шаарга качып жүрүп, акыры, Шуштар шаарына жетип, коргонду. Белгилүү болгондой, Хурмузон ээлеп алган Шуштар фарстын эң чырайлуу жана табияты мээлүүн шаар болгону менен бирге, эң күчтүү коргон шаар эле. Жердин жогору бөлүгүндө кудум ат сымал курулган ушул шаар ошол убакта Дужайл деп айтылган Корун дарыясынан камсыздалып, айланасы бийик дубал менен кудум билерик сымал курчалган болчу. Анын үстүнө, Хурмузон дубалдан өтүп болбой турган үлкөн аң каздырды, анын артына фарстардын эң тандалган аскерлерин жайгаштырды.

Мажзаанын эрдиги

Мусулмандар кошууну Шуштар аңынын айланасына лагерь курду жана андан өтө албай, ал жерде узак убакыт, он сегиз ай калып кетти. Ушул убакта фарс кошуундарына каршы сегиз ирет согушка киришти. Бул согуштардын ар бири эки тараптын атчандары ортосунда жекеме-жеке күрөш менен башталып, кийин катуу түс алды. Бул күрөштө Мажзаа ибн Савр өтө чоң эрдик

көрсөттү, дос-душманды таң калтырды, себеби, ал ушул күрөштө душмандын эң кайраттуу жүз аскерин өлтүрдү. Муну менен анын ысымы абдан атактуу болуп, фарс кошуунунун арасында коркуу салган болсо, мусулмандардын жүрөгүндө эрдик жана кайрат туйгусун ойготту. Ошондо, муминдер амири ﷺ бул мыкты аскерди кошуундун сабына эмне үчүн кошконунун сыры билинди.

Кыйынчылык артынан жеңилдик

Мусулмандар узак убакыт сабыр кылышты, абалдары барган сайын оорлошту. Себеби, фарс кошууну шаарга кирип, коргондорунун дарбазаларын бекем жаап алышып, бийик коргондор үстүндө туруп ок жаадыра баштаган. Дубал үстүнөн узун темир илмеги бар чынжырды ыргытылып, ар биринин башына жалындаган от жагылган. Мусулмандар дубалга асылып чыкмакчы болушканда, же ага жакындашканда, аларга ушул илмектүү от жагылган чынжырлар ыргытылып жатты. Кызыган чынжыр мусулмандардын денелерин жулуп, өрттөп, жандарын алды. Бул абалдан мусулмандар катуу кайгыга да, канга да батышты. Алар жалбарып Аллахка дуа кылып, жеңилдикке жеткиришин, Аллахтын жана мусулмандардын душманы үстүнөн нусрат беришин сурашты. Абу Муса Ашъарий ﷺ үмүтсүздөнүп, Шуштар дубалдарын кандай ашып өтүү жөнүндө баш катырып жатканда дубал үстүнөн бир ок учуп келип, жанына сайылды. Окто кат бар экен. Катта: «Эй мусулмандар, мен силерге ишендим, эми, өзүмдү да, малымды да, үй-бүлөм жана тарапташтарымды да силерге аманат тапшыра аламын. Силер үчүн болсо, мойнумда шаарга киришиңерге мүмкүнчүлүк берүүчү жолду көрсөтүү милдети бар», - деп жазылган. Абу Муса ﷺ ок ээсине ишеним жообун жазып, аны кайтарып атты. Ок ээси мусулмандарда убадага туруу жана аткаруу сыфаттарын көргөнү үчүн аларга бекем ишенди, түн жарымда билдирбей алардын алдына өттү жана Абу Муса ﷺ га өз максатын ашкере кылып, мындай деди: «Биз коумдун саййиддериненбиз. Хармузон агамды өлтүрдү, малына жана үй-бүлөсүнө душмандык кылды, мага карата да көңүлүндө душмандык бар, натыйжада, өзүм жана перзенттерим үчүн ага ишенимим жоголду. Анын зулумунан силердин адилетиңерди, анын кыянатынан силердин шерттигиңерди афзел көрдүм. Ушул себептен улам, силерге Шуштарга кирүүгө мүмкүн болгон жашыруун жолду көрсөтүүнү чечтим. Эми, мага эрдик жана акылдуулук сыфатына ээ кишиңерди бергиле, ал сүзгөндү да жакшы билсин, ага жолду көрсөтөйүн».

Коркпос сүзүүчү

Абу Муса Ашъарий Мажзаа ибн Савр ну чакырып, ага абалды түшүндүрдү жана ага сыр тутууну дайындап: «Мага коумуңардан акылдуу, кайраттуу жана сууда сүзүүнү билген бир кишини көрсөткүн», деди. Мажзаа: «Ошол киши мен болууга уруксат бер, амирим», деди. Абу Муса : «Сен ушинтип чечсең, Аллах жардам берсин», деп, ага жолду жакшы эсте сактап, эшик кайда экенин билүүнү дайындады. Ичкериге өткөн соң, Хармузондун жайын аныктоону, чынында ал экенин бекем билүүнү, бирок, андан башка эч нерсе кылбоону айтты. Мажзаа ибн Савр фарс жол баштоочусу менен түн жарымда жолго чыкты. Жол баштоочу аны дарыя менен шаарды туташтырган жер астындагы жолго алып кирди. Жер астындагы жолдун кээ бир жайлары кең болуп, сууну кечип өтүүгө мүмкүн болгоне, кээ бир жерлери тар болуп, сууну сүзүп өтүүгө туура келген. Мажзаа ибн Савр кээде ийилип, кээде жөрмөлөп кыйналып, кээде туруп бассты. Ушундай абалда шаарга алып кирген жарыкка жетип келишти. Аны шаарга киргизген киши, агасынын катылы болгон Хармузонду жана анын бекем корголгон жайын көрсөттү. Мажзаа Хармузонду көрөрү менен эле аны кекиртегине ок атып өлтүрүүнү абдан каалады. Бирок, Абу Муса нун башка эч нерсе кылбагын дегенин эстеп, каалоосун тизгиндеп алды жана таңга жакын артка кайтты.

Мажзаа ибн Савр жана айыгышкан кармаш

Абу Муса жүрөгүндө от, билегинде күч, сабырдуу, сүзгөндү билген үч жүз аскер топтоду. Аларга Мажзаа ибн Савр ну амир кылып, баарына осуят кылып, коштошту, мусулман кошуундун шаарга кирүүсүнө белги катары такбир айтууну буюрду. Мажзаа аскерлерге сууга түшкөндө кыйынчылык болбошу үчүн мүмкүн болушунча жеңил кийим кийүүнү жана өздөрү менен кылычтан башка нерсе албоону, кылычты кийимдин ичинен белдерине байлап алууну буйрду. Түндүн үчтөн биринде жолго түшкөн Мажзаа жана анын эр жүрөк аскерлери кооптуу жер астындагы жолдогу кыйынчылыктарды басып өтүп эки саат жүрүштү. Кээде кыйынчылыктарды жеңишип, кээде кыйынчылыктар аларды жеңип-алдан тайдырды. Акыры, шаарга кире турган тешик алдына келишкенде Мажзаа жер астында анын аскерлеринин эки жүз жыйырма калганын, болгону сексени тирүү калганын көрдү. Баары шаарга кадам таштабай жатып заматта кылычтарын чыгарышты жана сакчыларга кол салышып, аларды өлтүрүштү.

Кийин дарбазага умтулуп, такбир айтып, аны ачышты. Алардын такбирлерин уккан сыртагы боордоштору да такбирлер менен коштошту. Мусулмандар багымдатта шаарга агып киришти, алар менен Аллахтын душмандары ортосунда айыгышкан согуш башталды. Ушул согуштун аёосуздугу жана айбаты о.э. өлгөндөрдүн саны жагынан тарыхта өтө сейрек учураган согуш болду.

Аскердин жөө согушу

Согуш катуу түс алганда Мажзаа ибн Савр согуш майданында Хармузонго көзү түштү. Ал тарапка атылып, кылыч менен чабуул кылды, согуш толкуну арасында калып кетти жана Хармузонду жоготуп койду. Кийин аны дагы көрүп калып, ал тарапка барып, кол салды. Мажзаа менен Хармузон бири-бирине кылыч менен кагылышты. Бирок, Мажзаа -нун кылычы артка кетти жана ага Хармузон кылычы сайылды. Эр жүрөк баатыр согуш топурагына кулады. Кулап бара жатып, Аллах анын колу менен жүзөгө чыгарган жеңишти көрүп көзү кубанды. Мусулмандар согушту улантышты. Акыры, Аллах аларга нусратты nasib кылды, Хармузон туткунга алынды.

Кушкабар

Мусулмандар Мадинаи Мунавварага Умар Фарук -ну кубанткан кушкабар менен келишти. Алдырында Хармузонду жетелешип, халифа аны көрүшү үчүн үстүнө алтын жип менен тигилген кийимин таштап коюшту. Кушкабар менен келген мусулмандар халифага эр жүрөк аскер Мажзаа ибн Савр Садусий -нун шахид болгонун маалымдап, көңүл айтышты. □

БУЛУНДАГЫ ЖАРАКСЫЗ МАМЛЕКЕТТЕР МЕНЕН ЫФЛАС «ИЗРАИЛЬ» ОРТОСУНДАГЫ МАМИЛЕЛЕР АЧЫКТАН-АЧЫК НОРМАЛДАША БАШТАДЫ

– 2018-жылы 28-октябрда «Израиль» премьер-министри Биньямин Нетаньяху күтүлбөгөндө Оман султандыгына сапар кылды. Султан Кабус Нетаньяху менен бирге, анын аялын жана Моссад кызматынын башчысын күтүп алды. Ушул сапарды тасмага түшүрүүгө жана ачыктоого уруксат берүү туурасында Нетаньяхунун басма сөз кызматы токтом чыгарды. «Bloomberg» агенттиги 28-октябрь күнү тараткан кабарга ылайык, Израиль премьер-министри Биньямин Нетаньяхунун Оман султандыгына болгон күтүлбөгөн сапары Фарс Булуңу регионун дарбазаларын ачып берди. Белгилүү болгондой, ушул убакка чейин ушул регион «израилдиктерге» жабык эле. Кийин Нетаньяхунун изинен анын өкмөтүндөгү башка мүчөлөр да регионго сапар кыла баштады. АКШдагы ушул агенттиктин айтымында, «Израиль» байланыш министри Аюб Кара 29-октябрда «ITU» конференциясына катышуу үчүн Дубайга барат. Ошол эле учурда, «Израиль» транспорт министри Исраэль Кац да Оман борбору Мускатта өтө турган конференцияга барууну пландаштырган. Маданият министри Мири Регев болсо 26-октябрдан бери Абу Дабиде дзюдо мелдешүсүндө жүрөт. (Мири Регев Ислам жана мусулмандарга каршы душмандыгы менен таанылган, азанды иттин үнүнө окшоткон жана арабдарды кырып таштоо керек деген аял. Ага карабастан, ага Зайд мечитине киришине жана Абу Дабиде Талмуд ибадатын кылышына уруксат берилди).

– «Bloomberg» агенттиги «Израилдин» АКШдагы элчиси Майкл Орендин «Нетаньяхунун сапары «Израиль» менен Араб дүйнөсүнүн ортосун дагы да жакындашып жатканынын белгиси» деген сөздөрүн басып чыкты.

– «Едиот Ахронот» гезитинде Бахрейн менен «Израиль» ортосундагы мамилелерди ашкере мамилеге айлантуу үчүн жашыруун сүйлөшүүлөр болуп өткөнү ачыкка чыкты.

– Эки «израилдик» спорт жамааты дзюдо боюнча дүйнөлүк чемпионатка катышуу үчүн Амирликке, гимнастика боюнча дүйнөлүк чемпионатка катышуу үчүн Катарга барды. «Израилдик» оюнчу Абу Дабиде алтын медаль ээси болгон соң Амирликтер мамлекетинде яхудийлердин «хатикфа» улуттук гимни жаңырды. Бул болсо, бүткүл «израилдиктерде» сыймыктануу туйгусун козгоду. «Израиль» премьер-министри Биньямин Нетаньяху Твиттерде алтын медаль ээси Саги Моккини куттуктап: «Бизге чоң сыймык алып келдиң, анткени, сен себептүү улуттук гимнибиз биринчи ирет Абу Дабиде жаңырды, баарыбыз мындан сыймыктанабыз», - деп жазды.

Ал-Ваъй: бүгүн Батыш «Араб жазы» деп аталган козголоңдорду бастырып, мусулман өлкөлөрүнө аралашып, бул аралашуудан диктатор араб режимдери өз тактылары үчүн коркуп жатышканда Фарс Булуңу кезектеги өзгөрүүгө күбө болуп жатат. Батыш бул өзгөрүүлөрдү Уммат үстүнөн зомбулук менен колдонуп жатат. Ал башкаруу системасын өзгөртүүгө кошумча, региондогу Араб-«Израиль» күрөшүнө чекит коймокчу. Бүткүл өмүрүн кошоматчылык менен өткөргөн Булуң мамлекеттеринин жетекчилери Батыштын бул демилгесине иттей чуркай башташты. Алар Роббилерине ушул абалда жолугушмакчы. Бул Исламга каршы ачык-ашкере кыянаттардан бир бөлүгү гана, дагы жашыруун иштерин санап аягына жетип болбойт. Умматка жана Исламга каршы саткындыкта, Фарс Булуңу мамлекеттеринин же башка мусулман мамлекеттеринин жетекчилери болобу, айырмасыз, баары бирдей. □

NEWSWEEK: ЖАКЫНКЫ ЧЫГЫШ ЖАКЫНДА «АРАБ ЖАЗЫНАН» ДА ЧОҢУРААК СИЛКИНҮҮЛӨРГӨ ТУШ БОЛОТ

Американын «Newsweek» журналы Мисирдеги изилдөөлөр институтунун ректору, Мисирдин мурдагы пландоо министри, доктор Амр Дарраждын калемине таандык макаланы басып чыкты жана аны «Арабий 21» сайты которуп таратты. Доктордун айтымында, араб дүйнөсүндө терең өзгөрүүлөр жүз бериши күтүлүүдө. Себеби, Мисир мамлекети байыркы тарыхка ээ болушуна карабастан, ал жерде башаламандык өкүм сүрүүдө. Бүгүнкү күндө улуулук ооруусуна кабылган, репрессияга жана үлкөн байлыктарга таянган жаңы режимдер баш көтөрө баштады. Мисир, Ирак, Сириянын ордун Амирликтер жана Саудия ээледі. Доктор мындай дейт: «Жакынкы Чыгыш хазараттар бешиги жана эң көп коркунучка туш келген регион. Региондо зулумдук тамыр жаюуда». Мисалы, Трамп Мисирде Сисийди колдоп-кубаттаганын, Обама администрациясы жарыя кылган жаза-чараларды четтеп өткөнүн, Саудияда ибн Салманды коргогонун айтууга болот. Жамал Хашокжийге жасалган кылмыш жана Трамптын Саудия жөнүндөгү билдирүүлөрү коркутуудан көрө макулдоого жакыныраак. Доктор айтат: «Бул зулумдукка кайдыгер жандашуу регионго туруктуулукту алып келбейт, Америка кызыкчылыктарына да кызмат кылбайт». Доктор сөзүн улантып, мындай дейт: «Трамп Америкаын жана союздаштарынын моралдык аброюна зыян жеткирди, аларды жана Жакынкы Чыгышты кыйын абалга салып койду. Миллиондогон кишилерди диктаторлордун репрессиясы астында жашоого мажбур кылды. Трамп муну менен демократияны акаараттап жатат. Натыйжада, демократия ар дайым моралдык жактан туура боло бербейт жана кээде адамдар аны жактырбай калышат деген ишенимдин пайда болушуна себепчи болду».

Доктор Дарраждын фикиринде: «Иш дале аягына жеткен жок. Себеби, Тунисте болгон силкинүүдөн көрө чоңураак силкинүү жакында жүз берет. Ар кандай сакафий жана жергиликтүү жагдайларга карабастан, демократияны коргоо зарыл жана аны өзүнүнүн моралдык баалуулуктары менен колдоп-кубаттоо лазым». Доктор айтат: «Ошол эле учурда, Жакынкы Чыгыш жаатында дипломатиялык байланыштарды күчөтүү лазым. Эгер, илманий башкаруу формаларын сактап калуу каалоосу болсо, региондогу репрессиячыл режимдерге этибар берүү өтө маанилүү». Даррож өз макаласын: «Араб дүйнөсүндө терең өзгөрүүлөр болот. Ошондуктан, бул регион турукташкан жок, тескерисинче эскалация абалында» деген сөздөр менен аяктаган.

Жазуучунун айтымында: «Жакынкы Чыгыштагы башаламандыкка Түндүк Кореянын келесоолугу, Кытайдын өнүгүшү, Европа калктарынын мигранттарга карата кыжыры, экономиканын аста-секин өсүшү себеп болууда. Дүйнө демократия, сөз эркиндиги сыяктуу моралдык баалуулуктарды сактаган моралдык жетекчиликке жана эл аралык мыйзам алкагында колдоп-кубаттай турган бекем базага муктаж».

Ал-Ваъй: жазуучу коркунуч жакындашып жатканын сезип жатат. Анын айтымында, региондо жүз берген козголоңдордун себептери жоюлган эмес, тескерисинче, анын себептери эл аралык коомчулуктун коргоосунда үрөй учурган түрдө бекемделди. О.э. ал демократияны коргоо жана репрессиячыл режимдерди өзгөртүү аркылуу силкинүүлөрдүн алдын алууну каалап жатат. Бул анын «Эл аралык түзүмдүн бирер формасын сактап калуу каалоосу болсо» деген сөздөрүнөн көрүнүп турат. Бирок, жазуучу Башар Асад Сисийден жана Ибн Салмандан да жаман экенин айтпай жатат, Батыштын ыглас хазаратын бекемдөө үчүн аны колдоп-кубаттоодо. Проблема Батыш акимдеринин бөлүштүрүүлөрүндө жана алардын малайы болгон мусулман акимдеринин кылмыштарында эле эмес, капиталисттик мабданын өзүндө.

Жазуучунун акыркы айткан: «Дүйнө башаламандык абалында жана ал моралдык баалуулуктарды коргой турган күчтүү моралдык жетекчиликке муктаж» деген сөздөрү дүйнөдө ушундай жетекчиликтин жок экенине ишара. О.э. ушул хазарий боштукту толтура турган кишилерге муктаж дегени. Мындай ишти жүзөгө чыгарууга Ислам жана рошид Халифалык мамлекети гана кудуреттүү. Мусулмандар жана дүйнө муну түшүнүп жетээр бекен? □